

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

[૨૦૧૩] ૫ એસ.સી.આર. ૧૮

પંજાબ રાજ્ય

વિ.

સલિલ સભલોક અને અન્ય.

(સિવિલ અપીલ નં. ૭૬૪૦/૨૦૧૧)

ફેબ્રુઆરી ૧૫, ૨૦૧૩

[માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ એ.કે. પટનાઈક અને મદાન બી. લોકુર]

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદો ૨૨૬, ૩૧૬ અને ૩૨૦ રાજ્ય લોક
સેવા આયોગ – અધ્યક્ષની નિમણૂક – સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હસ્તક્ષેપ
– કાર્યક્ષેત્ર અને સત્તાઓ ઠેરવેલ કે: હાઈકોર્ટ સામાન્ય રીતે, અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ
તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને

નિમણૂક કરવામાં રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકારમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં – પરંતુ અપવાદરૂપ કિસ્સામાં, જો એમ દર્શાવવામાં આવે કે અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલ ફરજોના સ્વરૂપમાંથી જ ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળો પર રાજ્ય સરકારે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરતી વખતે વિચારણા કરેલ નથી, તો હાઈકોર્ટ અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની વિશાળ અને અસાધારણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને રાજ્ય સરકારનો વિવેકાધિકાર સંવિધાનની મર્યાદામાં વપરાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પસંદગી અને નિમણૂકને રદ કરી શકે છે – હકીકતો પર, જ્યાં અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ ક્ષેત્રાધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે હાઈકોર્ટ દ્વારા પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે 'એચ' ની નિમણૂક રદ કરવામાં આવી હતી, રેકર્ડ પરની સામગ્રી એવું દર્શાવતી નથી કે 'એચ' ને વહીવટમાં કે ભરતીમાં કોઈ જ જ્ઞાન અથવા અનુભવ હતો કે ન તો સામગ્રી એવું દર્શાવે છે કે તેમની પાસે અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની ફરજો બજાવવા માટેના ગુણો હતા – પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે 'એચ' ની નિમણૂક કરવાનો રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલ ફરજોના સ્વરૂપમાંથી ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળોની વિચારણા ન કરવાના કારણોસર અમાન્ય હતો – આથી હાઈકોર્ટના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવ્યો નથી. સી ડી ઈ એફ જી એચ પંજાબ રાજ્ય વિ. સલિલ સભલોક અને અન્ય.

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦- અનુચ્છેદ ૨૨૬ - હેઠળ સત્તા - ઉપયોગ - કાર્યક્ષેત્ર અને સત્તાઓ - ઠેરવેલ કે: અનુચ્છેદ ૨૨૬ હાઈકોર્ટને ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ હકોના અમલીકરણ માટે અને અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે, તે પ્રદેશોમાં કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને, જેમાં યોગ્ય કિસ્સાઓમાં કોઈપણ સરકારનો સમાવેશ થાય છે, બંધી પ્રત્યક્ષીકરણ, પરમાદેશ, પ્રતિષેધ, પૂરછા અને ઉત્પ્રેશણ સ્વરૂપની રિટ સહિત નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ અથવા તેમાંથી કોઈપણ જારી કરવાની સત્તા આપે છે.

લોક સેવા આયોગ - રાજ્ય લોક સેવા આયોગ - અધ્યક્ષની નિમણૂક - પ્રક્રિયા - ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળો - ઠેરવેલ કે: પ્રક્રિયા નક્કી કરવાનું કામ રાજ્યપાલનું છે જેઓ અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારી છે - પરંતુ રાજ્યપાલ દ્વારા કોઈ પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં ન આવી હોય તેવા સંજોગોમાં, રાજ્ય સરકાર પાસે સંપૂર્ણ વિવેકાધિકાર રહેશે નહીં - રાજ્ય સરકારે નિમણૂક માટે માત્ર ચારિત્ર્યવાન અને સક્ષમ વ્યક્તિઓની જ પસંદગી કરવાની રહેશે, કારણ કે અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત વિવેકાધિકાર જે હેતુઓ માટે વિવેકાધિકાર આપેલ છે તેના દ્વારા ગર્ભિત રીતે મર્યાદિત છે અને તે હેતુઓ અનુચ્છેદ ૩૨૦ માં ગણાવેલ લોક સેવા આયોગના કાર્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે - રાજ્ય લોક સેવા આયોગ રાજ્ય સરકારથી સ્વતંત્ર રહીને અને નિષ્પક્ષતાથી કામ કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે, ઉપરાંત જાહેર વહીવટના જ્ઞાન અને અનુભવ દ્વારા મેળવેલી ક્ષમતા અને પરિપક્વતા પણ હોવી જોઈએ - ભલે અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં લોક સેવા

આયોગના અધ્યક્ષના ઉપરોક્ત ગુણોનો ઉલ્લેખ ન હોય, પણ આ ગુણો ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળો પૈકીના છે જેમને અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદ કરવા અને નિમણૂક કરવા માટે વ્યક્તિની સક્ષમતા નક્કી કરતી વખતે સરકારે ધ્યાનમાં લેવાના રહેશે. ડી ઈ એફ ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદો ૩૧૬ અને ૩૨૦.

જાહેર હિતની અરજી – પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે 'એચ' ની પસંદગી – આવી નિમણૂકને પડકારતી રિટ અરજી – ટકવાપાત્રતા – હેરવેલ કે: સામાવાળા નં. ૧ એ પંજાબ રાજ્યની સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરવાના હેતુથી રિટ અરજી દાખલ કરી હતી જેથી પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાયેલ વ્યક્તિ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિ હોય જેથી પંજાબ રાજ્યમાં જાહેર સેવાઓમાં ભરતી ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠ પ્રતિભાઓમાંથી થાય અને તે ન્યાયી હોય તથા રાજકારણ અને બાહ્ય બાબતોથી પ્રભાવિત ન હોય – રિટ અરજીમાં કરેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું માની શકાય નહીં કે રિટ અરજી માત્ર એક સર્વિસ મેટર હતી જેમાં માત્ર નારાજ પક્ષકારને જ કાયદાની અદાલતમાં કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો અધિકાર હતો – રિટ અરજી એ પંજાબ રાજ્યમાં સામાન્ય જનતાના હિતને અસર કરતી બાબત હતી અને જનતાનો કોઈપણ સભ્ય ત્યાં સુધી સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરી શકે છે જ્યાં સુધી તેની દાનત શંકાસ્પદ ન હોય – જ્યારે સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજી દ્વારા હાઈકોર્ટના ધ્યાને મુક્યું કે પંજાબની રાજ્ય સરકાર માત્ર તેમની રાજકીય સંલગ્નતાના કારણે 'એચ' ને

લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે, ત્યારે હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે રિટ અરજીને જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી હતી.

પ્રેક્ટિસ અને પ્રોસિજર – મોટી બેંચને સંદર્ભ – પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે 'એચ' ની નિમણૂકને પડકારતી રિટ અરજી – હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે કાયદાના વિશિષ્ટ પ્રશ્નો પર હાઈકોર્ટના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની ફૂલ બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપ્યો – વ્યાજબીપણું – ઠેરવેલ કે: હકીકતો પર, વ્યાજબી છે – રિટ અરજીમાં 'એચ' સામે દર્શાવવામાં આવેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અપ્રમાણિત હોવાનું જાણવા મળ્યા પછી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે હાઈકોર્ટની મોટી બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપવો જોઈતો ન હતો તે રજૂઆતમાં કોઈ વજૂદ નથી – હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો એવો અભિપ્રાય હતો કે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિઓ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા હોવા જોઈએ, પરંતુ આવી વ્યક્તિઓને કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી તે અંગે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા થવી જોઈએ અને તે મુજબ સંદર્ભ આપ્યો હતો – પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સ, રુલો ૬, ૭, ૮ અને ૯.

પ્રેક્ટિસ અને પ્રોસિજર – મોટી બેંચને સંદર્ભ – સંદર્ભનું ક્ષેત્રાધિકાર – પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂકને પડકારતી રિટ અરજી – હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે આવી નિમણૂક માટે સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિઓને ઓળખવાની પ્રક્રિયા સંબંધિત કાયદાના વિશિષ્ટ પ્રશ્નો પર હાઈકોર્ટના

ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપ્યો – ફૂલ બેંચે, વિશિષ્ટ પ્રશ્નો નક્કી કરવાને બદલે, પંજાબ રાજ્ય અને હરિયાણા રાજ્યને લોક સેવા આયોગના સભ્યો અને અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પહોંચી વળવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ના બને ત્યાં સુધી એક ચોક્કસ પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે નિર્દેશો આપ્યા – વ્યાજબીપણું – ઠેરવેલ કે: વ્યાજબી નથી – હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચે એવા મુદ્દાઓ પર નિર્ણય લીધો જે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા ન હતા – તેણે તેના ક્ષેત્રાધિકાર બહાર કામ કર્યું અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં રાજ્યપાલની બંધારણીય સત્તા છીનવી લીધી – ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદ ૩૧૬.

પંજાબની રાજ્ય સરકારે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કરી. સામાવાળા નં.૧, જેઓ પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટ, ચંડીગઢ ખાતે વકીલાત કરતા એડવોકેટ છે, તેમણે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ જાહેર હિતની અરજી દાખલ કરીને પરમાદેશની માગણી કરી હતી કે રાજ્ય સરકારને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૮ માં પરિકલ્પના કર્યા મુજબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને/અથવા સભ્યોની સેવા અને નિમણૂકની શરતોને સંચાલિત કરતા નિયમો ઘડવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે. સામાવાળા નં.૧ એ પણ એવી દાદ માગી હતી કે રાજ્ય સરકારને શ્રી હરીશ ધાંડાને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરતા અટકાવવામાં આવે, કારણ કે આ કોર્ટ દ્વારા વારંવાર

પુનરાવર્તિત કરાયા મુજબ તેમની નિમણૂક ચારિત્ર્ય, નિષ્પક્ષતા અને સ્વતંત્રતાના માપદંડોમાં આવતી નથી.

હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે આ બાબત હાઈકોર્ટના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચને સોંપી. ત્યારબાદ, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીએ ફૂલ બેંચની રચના કરી. હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે ચુકાદો આપ્યો અને તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ હુકમ પસાર કરીને હરિયાણા રાજ્ય અને પંજાબ રાજ્ય બંનેને નિર્દેશ આપ્યો કે અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પૂર્ણ કરવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ન બને ત્યાં સુધી, લોક સેવા આયોગના સભ્યો અને અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂક માટે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના ભાગરૂપે એક ચોક્કસ પ્રક્રિયાને અનુસરવી. તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે એવો પણ હુકમ કર્યો કે રિટ અરજીને હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તી દ્વારા ગઠિત કરવામાં આવનાર ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ મુકવામાં આવે. તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમ મુજબ, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તી દ્વારા ગઠિત ડિવિઝન બેંચે શ્રી હરીશ ધાંડાની પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂક રદ કરી અને ફૂલ બેંચના ચુકાદાની શરતો અનુસાર સામાવાળા નં.૧ ની રિટ અરજીનો નિકાલ કર્યો. આનાથી નારાજ થઈને, પંજાબ રાજ્ય, હરિયાણા રાજ્ય અને શ્રી એચ.આર. ધાંડાએ હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ અને ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને હુકમો સામે હાલની અપીલો દાખલ કરી.

આ કોર્ટના નિર્ણય માટે ઉપસ્થિત થયેલ પ્રશ્ન એ હતો કે શું હાઈકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેના રિટ ક્ષેત્રાધિકારનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકે છે અને યોગ્ય કિસ્સાઓમાં તેમની નિમણૂક રદ કરી શકે છે.

અપીલોનો નિકાલ કરતા, કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

ન્યાયમૂર્તિશ્રી પટનાયક દ્વારા

૧. હાઈકોર્ટ સમક્ષ સામાવાળા નં.૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સમગ્ર રિટ અરજીના વાંચન પરથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે સામાવાળા નં.૧ એ પંજાબ રાજ્યની સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરવાના હેતુથી આ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી જેથી પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાયેલ વ્યક્તિ ક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિ હોય જેથી પંજાબ રાજ્યમાં જાહેર સેવાઓમાં ભરતી ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠ પ્રતિભાઓમાંથી થાય અને તે ન્યાયી હોય તથા રાજકારણ અને બાહ્ય બાબતોથી પ્રભાવિત ન હોય. રિટ અરજીમાં કરેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું માની શકાય નહીં કે રિટ અરજી માત્ર એક સર્વિસ મેટર છે જેમાં માત્ર નારાજ પક્ષકારને જ કાયદાની અદાલતમાં કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો અધિકાર છે. રિટ અરજી એ પંજાબ રાજ્યમાં સામાન્ય જનતાના હિતને અસર કરતી બાબત છે અને જનતાનો કોઈપણ સભ્ય ત્યાં સુધી સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરી શકે છે જ્યાં

સુધી તેની દાનત શંકાસ્પદ ન હોય. વર્ષ ૧૯૯૬ થી ૨૦૦૨ દરમિયાન પંજાબ રાજ્યમાં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે ચારિત્ર્યહીન વ્યક્તિની નિમણૂક કરવાથી જાહેર સેવાઓની ભરતીને થયેલા નુકસાનના ભૂતકાળના અનુભવને ધ્યાનમાં લેતાં [જેમ કે ઇન્દરપ્રીત સિંહ કહલો વિવાદમાં આ કોર્ટના ચુકાદામાં નોંધવામાં આવ્યું છે] જ્યારે સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજી દ્વારા હાઈકોર્ટના ધ્યાને મુક્યું કે પંજાબની રાજ્ય સરકાર માત્ર તેમની રાજકીય સંલગ્નતાના કારણે શ્રી હરીશ ધાંડાને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે, ત્યારે હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે રિટ અરજીને જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી હતી. [પેરા ૨૩, ૩૧] [૫૧-ઈ-એચ; ૬૨-એ-સી]

૨.૧. ભલે સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડાની સામે કેટલીક અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓનો આક્ષેપ કર્યો હતો, જેમને રાજ્ય સરકાર દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ રિટ અરજી માત્ર શ્રી હરીશ ધાંડા સામે આક્ષેપ કરાયેલી આવી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ પર આધારિત ન હતી. આ ઉપરાંત, સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં એવો પણ આક્ષેપ કર્યો હતો કે શ્રી હરીશ ધાંડા સત્તાધારી પક્ષ સાથે રાજકીય રીતે સંકળાયેલા હતા અને તેમની લાયકાત, અનુભવ અથવા ક્ષમતાના આધારે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે પસંદગી કરવામાં આવી ન હતી, જે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના પદ માટે જરૂરી છે. આમ, જો ડિવિઝન બેંચે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં એવી નોંધ કરી હોય કે

રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા સામે દર્શાવવામાં આવેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ સાબિત થતી નથી, તો પણ રિટ અરજીનો માત્ર તે જ તારણ સાથે નિકાલ કરી શકાય નહીં. તેથી, હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવો જરૂરી લાગ્યો અને તેણે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવા માટેના તેના કારણો આપ્યા છે. [પેરા ૨૪] [પર-એચ; ૫૩-એ-સી]

૨.૨. તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને જાણવા મળ્યું કે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૧૬, જે રાજ્યપાલ દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક માટેની જોગવાઈ કરે છે, તે કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા સૂચવતો નથી અને એવો અભિપ્રાય લીધો કે, નિમણૂકના હેતુ અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માની શકાય નહીં કે નિમણૂકની સત્તાને કોઈપણ પ્રક્રિયા દ્વારા નિયંત્રિત કરવાની જરૂર નથી. હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો વધુમાં એવો અભિપ્રાય હતો કે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિઓ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા હોવા જોઈએ, પરંતુ આવી વ્યક્તિઓને કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી તે અંગે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા થવી જોઈએ અને તે મુજબ આ બાબત ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓને સોંપવામાં આવી હતી. ડિવિઝન બેંચે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની મોટી બેંચને એ પ્રશ્ન પણ સંદર્ભિત કર્યો કે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક માટે હાલના કેસમાં અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર હતી કે નહીં અને જો નહીં, તો

પ્રક્રિયા ન અનુસરવાની અસર શું થાય. તેથી, આ રજૂઆતમાં કોઈ વજૂદ નથી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં એવું તારણ કાઢ્યા પછી કે શ્રી હરીશ ધાંડા સામે રિટ અરજીમાં દર્શાવવામાં આવેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અપ્રમાણિત છે, હાઈકોર્ટની મોટી બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપવો જોઈતો ન હતો. [પેરા ૨૫] [૫૩-એચ; ૫૪-એ-ઈ]

૩.૧. જોકે, એવું કહી શકાય નહીં કે ડિવિઝન બેંચે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા સમગ્ર કેસ ફૂલ બેંચને સોંપ્યો હતો. એવું પણ જાણવા મળે છે કે ભલે માત્ર લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિઓને ઓળખવાની પ્રક્રિયા સંબંધિત વિશિષ્ટ પ્રશ્નો જ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ફૂલ બેંચે, તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા આ વિશિષ્ટ પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવાને બદલે, પંજાબ રાજ્ય અને હરિયાણા રાજ્યને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પહોંચી વળવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ના બને ત્યાં સુધી લોક સેવા આયોગના સભ્યો અને અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે એક ચોક્કસ પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે નિર્દેશો આપ્યા છે. હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે એવા મુદ્દાઓ પર નિર્ણય લીધો છે જે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા ન હતા અને હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચનો તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો ચુકાદો ક્ષેત્રાધિકાર વિનાનો હતો. [પેરા ૨૮] [૫૭-બી-ઈ]

૩.૨. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ, રાજ્યના રાજ્યપાલ પાસે માત્ર લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક કરવાની સ્પષ્ટ સત્તા નથી પરંતુ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવાની ગર્ભિત સત્તાઓ પણ છે અને હાઈકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સરકારની આ બંધારણીય સત્તા છીનવી શકે નહીં અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકે નહીં. તેથી, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ વાદગ્રસ્ત તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા દ્વારા પંજાબ લોક સેવા આયોગ અને હરિયાણા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકી ન હોત. જ્યાં સુધી હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે તેના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદામાં તેના ક્ષેત્રાધિકાર બહાર કામ કર્યું છે અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં રાજ્યપાલની બંધારણીય સત્તા છીનવી લીધી છે, તેથી હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચનો તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો સદર ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે. [પેરા ૨૯, ૩૦] [૫૯-ઈ-એચ; ૬૦-એ-બી]

૪.૧. છતાં પણ મુકદ્દમાનો ટૂંક સમયમાં ઉકેલ લાવવા માટે, આ બાબતને હાઈકોર્ટમાં પરત મોકલવાને બદલે રિટ અરજીનો નિર્ણય હવે ગુણદોષના આધારે કરવામાં આવે છે. [પેરા ૩૦] [૬૦-બી]

૪.૨. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારી એવા રાજ્યપાલ માટે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવાનું છે, પરંતુ એનો અર્થ એ નથી કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે રાજ્યપાલ દ્વારા નક્કી કરાયેલી કોઈપણ પ્રક્રિયાના અભાવે, રાજ્ય સરકાર પાસે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કોઈપણ વ્યક્તિની પસંદગી અને નિમણૂક કરવામાં સંપૂર્ણ વિવેકાધિકાર રહેશે. જ્યાં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે રાજ્યપાલ દ્વારા કોઈ પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં આવી ન હોય ત્યાં પણ, રાજ્ય સરકારે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે માત્ર ચારિત્ર્યવાન અને સક્ષમ વ્યક્તિઓની જ પસંદગી કરવાની રહેશે, કારણ કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત વિવેકાધિકાર જે હેતુઓ માટે વિવેકાધિકાર આપેલ છે તેના દ્વારા ગર્ભિત રીતે મર્યાદિત છે અને તે હેતુઓ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ માં ગણાવેલ લોક સેવા આયોગના કાર્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ ના ખંડ (૧) હેઠળ, રાજ્ય લોક સેવા આયોગની ફરજ રાજ્યની સેવાઓમાં નિમણૂકો માટે પરીક્ષાઓ યોજવાની છે. અનુચ્છેદ ૩૨૦ ના ખંડ (૩) હેઠળ, રાજ્યમાં નાગરિક સેવાઓ અને નાગરિક જગ્યાઓ પર ભરતી અને નિમણૂક સંબંધિત બાબતો પર, નાગરિક ક્ષમતામાં રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વ્યક્તિને અસર કરતી શિસ્ત વિષયક બાબતો પર, કાનૂની કાર્યવાહીનો બચાવ કરવાના ખર્ચ પેટે રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વ્યક્તિ દ્વારા અને તેના સંબંધમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓ પર, રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વખતે થયેલી ઈજાઓ સંબંધિત

પેન્શન મંજૂર કરવાના દાવાઓ પર અને અન્ય બાબતો પર રાજ્ય સરકારે રાજ્ય લોક સેવા આયોગની સલાહ લેવી જરૂરી છે. આવી બાબતોમાં, રાજ્ય લોક સેવા આયોગ રાજ્ય સરકારથી સ્વતંત્ર રહીને અને નિષ્પક્ષતાથી કામ કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે, ઉપરાંત જાહેર વહીવટના જ્ઞાન અને અનુભવ દ્વારા મેળવેલી ક્ષમતા અને પરિપક્વતા પણ હોવી જોઈએ. [પેરા ૩૧] [૬૨-ઈ-એચ; ૬૩-એ-ડી]

૪.૩. ભલે અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના ઉપરોક્ત ગુણોનો ઉલ્લેખ ન હોય, પણ આ ગુણો ગર્ભિત સંબંધિત પરિબળો પૈકીના છે જેમને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદ કરવા અને નિમણૂક કરવા માટે વ્યક્તિની સક્ષમતા નક્કી કરતી વખતે સરકારે ધ્યાનમાં લેવાના રહેશે. તદ્અનુસાર, જો આ સંબંધિત પરિબળોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવે, તો કોર્ટ પસંદગી અને નિમણૂકને સંવિધાન અનુસાર ન હોવાનું ઠેરવી શકે છે. લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની આ સ્વતંત્રતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ નો ખંડ (૩) જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ વ્યક્તિ, તેની હોદ્દાની મુદત પૂરી થતાં, તે હોદ્દા પર પુનઃનિમણૂક માટે અપાત્ર બનશે. [પેરા ૩૨, ૩૩] [૬૩-ઈ-જી; ૬૫-સી-ડી]

૪.૪. કાયદા અથવા સંવિધાનમાં સ્પષ્ટ નિયંત્રણો ઉપરાંત, કાયદા અને સંવિધાનમાં ગર્ભિત નિયંત્રણો હોઈ શકે છે અને કાનૂની અથવા બંધારણીય

સત્તાધિકારી આવા ગર્ભિત નિયંત્રણોના ભંગમાં તેની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી. આ ઉપરાંત, સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ હાઈકોર્ટને કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને, જેમાં યોગ્ય કિસ્સાઓમાં કોઈપણ સરકારનો સમાવેશ થાય છે, તે પ્રદેશોમાં ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ હકોના અમલીકરણ માટે અને અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે બંધી પ્રત્યક્ષીકરણ, પરમાદેશ, પ્રતિષેધ, પૃચ્છા અને ઉત્પ્રેશણ સ્વરૂપની રિટ સહિત નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ અથવા તેમાંથી કોઈપણ જારી કરવાની સત્તા આપે છે. આમ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટની સત્તા માત્ર પૃચ્છાની રિટ સુધી મર્યાદિત નથી પરંતુ અન્ય નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ સુધી લંબાયેલી છે. [પેરા ૩૪] [૬૫-૭-એચ; ૬૬-એ-સી]

૪.૫. હાઈકોર્ટે સામાન્ય રીતે, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરવામાં રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકારમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં, પરંતુ અપવાદરૂપ કિસ્સામાં જો એમ દર્શાવવામાં આવે કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલ ફરજોના સ્વરૂપમાંથી જ ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળો પર રાજ્ય સરકારે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરતી વખતે વિચારણા કરેલ નથી, તો હાઈકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની વિશાળ અને અસાધારણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને

રાજ્ય સરકારનો વિવેકાધિકાર સંવિધાનની મર્યાદામાં વપરાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પસંદગી અને નિમણૂકને રદ કરી શકે છે. [પેરા ૩૪] [૬૭-સી-ઈ]

૫. હાલના કેસમાં, હાઈકોર્ટે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં ઠેરવેલ કે શ્રી હરીશ ધાંડા સામે આક્ષેપ કરાયેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ સાબિત થઈ નથી. આ કોર્ટે તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૨ ના રોજ હુકમો પસાર કરીને પંજાબ રાજ્યને હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચના ચુકાદાના પેરા ૬૯ માં દર્શાવેલ સાહિત્ય રજૂ કરવા જણાવ્યું હતું જેના આધારે શ્રી હરીશ ધાંડાની પસંદગી પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૨ ના હુકમને અનુસરીને, રાજ્ય સરકારે તે ફાઈલો રજૂ કરી જેમાં શ્રી હરીશ ધાંડાની પસંદગી અને નિમણૂકની કામગીરી રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. સામગ્રી દર્શાવે છે કે શ્રી હરીશ ધાંડા બી.એ. અને એલએલ.બી. ની ડિગ્રી ધરાવતા હતા અને લુધિયાણાની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટમાં એડવોકેટ તરીકે વકીલાત કરતા હતા અને સાત મુદત માટે ડિસ્ટ્રિક્ટ બાર એસોસિએશન, લુધિયાણાના પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાયા હતા અને ધારાસભાના સભ્ય રહ્યા છે. આ સામગ્રી એવું દર્શાવતી નથી કે શ્રી હરીશ ધાંડાને વહીવટમાં કે ભરતીમાં કોઈ જ જ્ઞાન અથવા અનુભવ હતો કે ન તો આ સામગ્રી એવું દર્શાવે છે કે શ્રી હરીશ ધાંડા પાસે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની ફરજો બજાવવાના ગુણો હતા. એફિડેવિટ દ્વારા પણ અન્ય કોઈ માહિતી રેકર્ડ પર મુકવામાં આવી નથી જે દર્શાવે કે શ્રી હરીશ ધાંડા પાસે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના

અધ્યક્ષના હોદ્દાની ફરજો બજાવવા માટેના સકારાત્મક ગુણો છે. પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક કરવાનો રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલ ફરજોના સ્વરૂપમાંથી જ ફલિત થતા સંબંધિત પરિબળો ધ્યાનમાં ન લેવાને કારણે અમાન્ય હતો. [પેરા ૩૫] [૬૭-એફ-એચ; ૬૮-જી-એચ; ૬૯-એ-ડી]

૬. પરિણામે, પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની પસંદગી અને નિમણૂક રદ કરતા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવતો નથી, પરંતુ હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચનો તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે. [પેરા ૩૬] [૬૯-ઈ]

ઈ.પી. રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩: ૧૯૭૪ (૨) એસ.સી.આર. ૩૪૮; પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિ. માનસ કુમાર ચક્રવર્તી અને અન્ય (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૪: ૨૦૦૨ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૨ – તફાવત દર્શાવ્યો.

ઈન રી મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬ સમજાવ્યું.

ઈન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯: ૨૦૦૦ (૨) એસ.સી.આર. ૬૮૮; રામ કુમાર કશ્યપ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૧૧૫૧: ૨૦૦૯ (૧૨) એસ.સી.આર. ૬૦૧; આર.કે. જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯: ૧૯૯૩ (૩) એસ.સી.આર. ૮૦૨; ડૉ. દુર્યોધન સાહૂ અને અન્ય વિ. જિતેન્દ્ર કુમાર મિશ્રા અને અન્ય (૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩: ૧૯૯૮ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૭; દત્તાત્રય નાથુજી ઠાવરે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૦: ૨૦૦૪ (૬) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૯૦૦; અશોક કુમાર પાંડે વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય (૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૪૯: ૨૦૦૩ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૧૬; હરિ બંશ લાલ વિ. સહોદર પ્રસાદ મહતો અને અન્ય (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૬૫૫: ૨૦૧૦ (૧૦) એસ.સી.આર. ૫૬૧; ગિરિજેશ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૦૭: ૨૦૧૦ (૧૨) એસ.સી.આર. ૮૩૯; કેશો નાથ ખુરાના વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૮૧) સપ્લી. ૧ એસ.સી.સી. ૩૮; પંજાબ રાજ્ય વિ. સોઢી સુખદેવ સિંઘ (૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧; સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોઈઝ વેલફેર એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૭: ૧૯૮૯ (૩) એસ.સી.આર. ૪૮૮; સુરેશ સેઠ વિ. કમિશનર ઓફ ઇન્ડોર મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭; ડિવિઝનલ મેનેજર,

અરાવલી ગોલ્ફ ક્લબ અને અન્ય વિ. ચંદર હાસ અને અન્ય (૨૦૦૮) ૧
એસ.સી.સી. ૬૮૩: ૨૦૦૭ (૧૨) એસ.સી.આર. ૧૦૮૪; આસિફ હમીદ અને
અન્ય વિ. જે અને કે રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૮૯) ૨ સપ્લી. એસ.સી.સી. ૩૬૪:
૧૯૮૯ (૩) એસ.સી.આર. ૧૯; બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી વિ. કર્ણાટક અર્બન પોટર
સપ્લાય એન્ડ ટ્રેનેજ બોર્ડ એમ્પ્લોઈઝ એસોસિએશન અને અન્ય (૨૦૦૬) ૧૧
એસ.સી.સી. ૭૩૧: ૨૦૦૬ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૪૬૨; અશોક કુમાર
ચાદવ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૭:
૧૯૮૫ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૬૫૭; ઇન્દરપ્રીત સિંઘ કહલો અને અન્ય વિ.
પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૫૬: ૨૦૦૬ (૧) સપ્લી.
એસ.સી.આર. ૭૭૨; સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ
ઈન્ડિયા અને અન્ય (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧; કેરળ સ્ટેટ સાયન્સ એન્ડ
ટેકનોલોજી મ્યુઝિયમ વિ. રામબાલ કંપની અને અન્ય (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી.
૨૫૮: ૨૦૦૬ (૪) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૨૪૩; દ્વારકા નાથ વિ. ઇન્કમ-ટેક્સ
ઓફિસર, સ્પેશિયલ સર્કલ, ડી વોર્ડ, કાનપુર અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬
એસ.સી. ૮૧: ૧૯૬૫ એસ.સી.આર. ૫૩૬; મોહિન્દર સિંઘ ગિલ અને અન્ય વિ.
ધી ચીફ ઇલેક્શન કમિશનર, નવી દિલ્હી અને અન્ય (૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી.
૪૦૫: ૧૯૭૮ (૨) એસ.સી.આર. ૨૭૨; મેસર્સ હોયટીફ ગેમોન વિ. ઓરિસ્સા
રાજ્ય અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૨૨૬: ૧૯૭૬ (૧)
એસ.સી.આર. ૬૬૭ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

દે સ્મિથ્સ જ્યુડિશિયલ રિવ્યુ, છઠ્ઠી આવૃત્તિ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

| કેસ લો રેફરન્સ: |

કેસ લો રેફરન્સ	નોંધ	પેરા
૨૦૦૦ (૨) એસ.સી.આર. ૬૮૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪, ૩૧
૨૦૦૯ (૧૨) એસ.સી.આર. ૬૦૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪
(૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬	સમજાવ્યું	૪, ૨૬
૧૯૯૩ (૩) એસ.સી.આર. ૮૦૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯
૧૯૯૮ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯
૨૦૦૪ (૬) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૯૦૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯
૨૦૦૩ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૧૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯, ૩૧
૨૦૧૦ (૧૦) એસ.સી.આર. ૫૬૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯
૨૦૧૦ (૧૨) એસ.સી.આર. ૮૩૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૯
(૧૯૮૧) સપ્લી. ૧ એસ.સી.સી. ૩૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૧
(૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૧
૧૯૮૯ (૩) એસ.સી.આર. ૪૮૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૨
(૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૨
૨૦૦૭ (૧૨) એસ.સી.આર. ૧૦૮૪	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૨
૧૯૮૯ (૩) એસ.સી.આર. ૧૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૨
૧૯૭૪ (૨) એસ.સી.આર. ૩૪૮	તફાવત દર્શાવ્યો	૧૨
૨૦૦૨ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૨	તફાવત દર્શાવ્યો	૧૨
૨૦૦૬ (૫) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૪૬૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૩

૧૯૮૫ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૬૫૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૫
૨૦૦૦ (૨) એસ.સી.આર. ૬૮૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૫
૨૦૦૬ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૭૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૫, ૩૨
(૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૬
૨૦૦૬ (૪) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૨૪૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૮
૧૯૬૫ એસ.સી.આર. ૫૩૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૯
૧૯૭૮ (૨) એસ.સી.આર. ૨૭૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૨૯, ૩૨
૧૯૭૬ એસ.સી.આર. ૬૬૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૨

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી લોકુર દ્વારા [સહમતી આપતા]

૧.૧. પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂક એ એક બંધારણીય પદ પરની નિમણૂક છે અને તે "સર્વિસ મેટર" નથી. તેથી, આવી નિમણૂકને પડકારતી પી.આઈ.એલ. પૃચ્છાની રિટ જારી કરવા અને જાહેર કરવાની રિટ માટે, જેવો પણ કેસ હોય, ટકવાપાત્ર છે. [પેરા ૧૦૭] [૧૦૯-એફ-જી]

૧.૨. જાહેર કરવાની રિટ જારી કરવા માટેના કેસમાં, જ્યુડિશિયલ રિવ્યુની સત્તાનો ઉપયોગ હાલમાં નિમણૂક માટેની વિચારણા પ્રક્રિયા, જે સંસ્થાની ચારિત્ર્યતા અને પ્રતિબદ્ધતા જાળવવાની જરૂર છે તેના બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય

જરૂરિયાતોને પહોંચી વળતી નથી અથવા આ કારણોસર નિમણૂક જાહેર હિતમાં ન હોવાની તપાસ કરવા સુધી મર્યાદિત છે. [પેરા ૧૦૯-એચ; ૧૧૦-એ]

૧.૩. હાલના કેસના સંજોગોમાં શંકાને કોઈ સ્થાન રહેતું નથી કે શ્રી હરીશ રાય ધાંડાની નિમણૂક કરતું તારીખ ૭ જુલાઈ ૨૦૧૧ નું નોટિફિકેશન યોગ્ય રીતે જ હાઈકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યું હતું કારણ કે નિમણૂક કરવામાં નામ માત્રની પણ વિચારણા પ્રક્રિયા ન હતી અને પંજાબ લોક સેવા આયોગની બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો પૂરી થઈ ન હતી. [પેરા ૧૦૯] [૧૧૦-બી-સી]

૧.૪. હાઈકોર્ટ માટે સાવચેતીનો શબ્દ જરૂરી છે. ઉત્સાહી અરજદારો દ્વારા બંધારણીય હોદ્દાઓ પર કરવામાં આવેલી નિમણૂકોને પડકારવાની શક્યતા છે જ્યાં કોઈ લાયકાતના માપદંડ અથવા પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં આવી નથી. હાઈકોર્ટે આવી અરજીઓને ગ્રાહ્ય રાખવામાં પણ અત્યંત સાવધ રહેવું યોગ્ય રહેશે. એ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે જ્યાં સુધી બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો પૂરી થાય અને નિમણૂકો આ કોર્ટ દ્વારા સમયાંતરે આપવામાં આવેલા સૂચનોને અનુરૂપ હોય ત્યાં સુધી કારોબારીને બંધારણીય નિમણૂકો કરવા માટે પૂરતી જગ્યા આપવી જોઈએ. [પેરા ૧૧૦] [૧૧૦-સી-ઈ]

૧.૫. આવી નિમણૂકો કરવામાં અનુભવને ધ્યાનમાં લેતાં, એમાં કોઈ શંકા નથી કે જ્યાં સુધી રાજ્ય ધારાસભા યોગ્ય કાયદો ન બનાવે ત્યાં સુધી, પંજાબ રાજ્યે આગળ આવીને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પસંદગી અને નિમણૂક માટે પ્રક્રિયાનું મેમોરેન્ડમ અને વહીવટી માર્ગદર્શિકા ઘડવા માટે તાત્કાલિક પગલાં લેવા જોઈએ, જેથી મનસ્વી નિમણૂકોની શક્યતા દૂર થઈ શકે. [પેરા ૧૧૧]
[૧૧૦-એફ-૭]

હરિ બંશ લાલ વિ. સહોદર પ્રસાદ મહતો, (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૬૫૫;
ઈ.પી. રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩; પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિ. માનસ કુમાર ચક્રવર્તી, (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૪; મૈસૂર રાજ્ય વિ. સૈયદ મહમૂદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૧૩, સ્ટેટ્સમેન (પી) લિમિટેડ વિ. એચ.આર. દેબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૪૯૫ અને સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. મોહમ્મદ મઈનુદ્દીન, (૧૯૮૭) ૪ એસ.સી.સી. ૪૮૬ – તફાવત દર્શાવ્યો.

આર.કે. જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯, મોર મોડર્ન કોઓપ. ટ્રાન્સપોર્ટ સોસાયટી વિ. હરિયાણા સરકાર, (૨૦૦૨) ૬ એસ.સી.સી. ૨૬૯, ગુજરાત હાઈકોર્ટ વિ. ગુજરાત કિસાન મજદૂર પંચાયત, (૨૦૦૩) ૪ એસ.સી.સી. ૭૧૨ અને બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી વિ. કાર્પાટક અર્બન વોટર સપ્લાય એન્ડ ડ્રેનેજ બોર્ડ એમ્પ્લોયઝ એસોસિએશન, (૨૦૦૬) ૧૧

એસ.સી.સી. ૭૩૧ (૨); મહેશ ચંદ્ર ગુપ્તા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય,
 (૨૦૦૯) ૮ એસ.સી.સી. ૨૭૩; ભારતનું સંવિધાન ના અનુચ્છેદ ૩૧૭(૧) હેઠળ
 સંદર્ભ, ઇન રી, (૧૯૯૦) ૪ એસ.સી.સી. ૨૬૨; બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન
 વિ. શિવ જતન ઠાકુર, ૧૯૯૪ સપ્લી. (૩) એસ.સી.સી. ૨૨૦; રામ આશ્રય યાદવ
 (ડૉ.), ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, ઇન રી, (૨૦૦૦) ૪
 એસ.સી.સી. ૩૦૯; રામ કુમાર કશ્યપ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૦૯) ૯
 એસ.સી.સી. ૨૭૮; મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, હરિયાણા પબ્લિક સર્વિસ કમિશન,
 ઇન રી, (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬; આર.કે. જૈન વિ. યુનિયન ઓફ
 ઇન્ડિયા, (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯; ગિરિજેશ શ્રીવાસ્તવ વિ. મધ્ય પ્રદેશ
 રાજ્ય, (૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૦૭; દુર્યોધન સાહુ (ડૉ.) વિ. જિતેન્દ્ર કુમાર
 મિશ્રા (૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩, બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી, દત્તાત્રય નાથુજી
 ઠાવરે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૦, અશોક કુમાર પાંડે વિ.
 પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય (૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૪૯; ટી.સી. બસપ્પા વિ. ટી.
 નાગપ્પા [૧૯૫૫] ૧ એસ.સી.આર. ૨૫૦; કુમાર પદ્મ પ્રસાદ વિ. યુનિયન ઓફ
 ઇન્ડિયા, (૧૯૯૨) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૮; એન. કન્નાદાસન વિ. અજય ખોસે,
 (૨૦૦૯) ૭ એસ.સી.સી. ૧; સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. વિ. યુનિયન ઓફ
 ઇન્ડિયા, (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧; અશોક કુમાર યાદવ વિ. હરિયાણા રાજ્ય,
 (૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૭; ઇન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર
 પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯; ઇન્દરપ્રીત સિંઘ કહલો
 વિ. પંજાબ રાજ્ય, (૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૫૬; બિહાર રાજ્ય વિ. ઉપેન્દ્ર

નારાયણ સિંહ (૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫; મોહિન્દર સિંઘ ગિલ વિ. ચીફ ઇલેક્શન કમિશનર, (૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૪૦૫; સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોયઝ વેલફેર એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૭; આસિફ હમીદ વિ. જે અને કે રાજ્ય, ૧૯૮૯ સપ્લી (૨) એસ.સી.સી. ૩૬૪; સુરેશ સેઠ વિ. કમિશનર, ઇન્દોર મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, (૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭; સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોયઝ વેલફેર એસોસિએશન અને જે અને કે રાજ્ય વિ. એ.આર. ઝકી, ૧૯૯૨ સપ્લી (૧) એસ.સી.સી. ૫૪૮; કેશો નાથ ખુરાના વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૮૧ સપ્લી એસ.સી.સી. ૩૮; કેરળ સ્ટેટ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી મ્યુઝિયમ વિ. રામબાલ કંપની, (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૫૮; ટી.એ. હમીદ વિ. એમ. વિશ્વનાથન, (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૪૩; સાકિબ અબ્દુલ હમીદ નાયન વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૯૩; પંજાબ રાજ્ય વિ. સોઢી સુખદેવ સિંઘ, (૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

કેસ લો રેફરન્સ	નોંધ	પેરા
(૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૬૫૫	તફાવત દર્શાવ્યો	૧૬
(૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૬
(૨૦૦૨) ૬ એસ.સી.સી. ૨૬૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૬
(૨૦૦૩) ૪ એસ.સી.સી. ૭૧૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૬
(૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૩૧ (૨)	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૬

(૨૦૦૯) ૮ એસ.સી.સી. ૨૭૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૭
ઈન રી, (૧૯૯૦) ૪ એસ.સી.સી. ૨૬૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૯
૧૯૯૪ સપ્લી. (૩) એસ.સી.સી. ૨૨૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૨૦
ઈન રી, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૨૧
(૨૦૦૯) ૯ એસ.સી.સી. ૨૭૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૨૨
ઈન રી, (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૨૩
(૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૨
(૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૦૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૪
(૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૪
(૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૪
(૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૪૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૪
[૧૯૫૫] ૧ એસ.સી.આર. ૨૫૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૬
(૧૯૯૨) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૭
(૨૦૦૯) ૭ એસ.સી.સી. ૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૮
(૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૩૯
(૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪૧
(૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪૨
(૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૫૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪૪
(૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૪૬
(૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૪૦૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૬૦
(૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩	તફાવત દર્શાવ્યો	૬૯

(૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૪	તફાવત દર્શાવ્યો	૭૦
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૧૩	તફાવત દર્શાવ્યો	૭૧
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૪૯૫	તફાવત દર્શાવ્યો	૭૧
(૧૯૮૭) ૪ એસ.સી.સી. ૪૮૬	તફાવત દર્શાવ્યો	૭૧
(૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૪
૧૯૮૯ સપ્લી. (૨) એસ.સી.સી. ૩૬૪	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૪
(૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
૧૯૯૨ સપ્લી. (૧) એસ.સી.સી. ૫૪૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
૧૯૮૧ સપ્લી. એસ.સી.સી. ૩૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
(૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૫૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
(૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૪૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
(૨૦૧૦) ૮ એસ.સી.સી. ૮૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૮૫
(૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	૧૦૬

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સિવિલ અપીલ નં. ૭૬૪૦/૨૦૧૧.

ચંડીગઢ ખાતે પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના સી.ડબલ્યુ.પી. નં. ૧૧૮૪૬/૨૦૧૧ (ઓ અને એમ) માં તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

સાથે

સી.એ. નં. ૨૬૮૫, ૩૬૮૭/૨૦૧૨ અને ૧૩૬૫-૧૩૬૭/૨૦૧૩.

પી.પી. રાવ, પી.એન. મિશ્રા, સર્વેશ બિસારિયા, પી.સી. શર્મા, અભિમન્યુ તિવારી, અપેક્ષા શરણ, એસ. ઉષા રેડ્ડી, મનજીત સિંહ, કમલ મોહન ગુપ્તા, આર.એસ. હેગડે, રાજીવ સિંહ અપીલકર્તા તરફે.

યુ.યુ. લલિત, લો એસોસિએટ્સ એન્ડ કંપની, કિરણ ભારદ્વાજ, જે. વસીમ એ. કાદરી, બી.વી. બલરામદાસ, અનિલ કાતિયાર, ડી.એસ. ચૌહાણ, રાજન ભારતી, પી.પી. સિંહ સામાવાળાઓ તરફે.

કોર્ટના ચુકાદાઓ માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. કે. પટનાયક દ્વારા આપવામાં આવ્યા.

૧. એસ.એલ.પી. (સી) નં. ૨૨૦૧૦-૨૨૦૧૨/૨૦૧૧ માં પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨. પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટના ચુકાદા અને હુકમો સામેની આ અપીલોમાં, આપણા નિર્ણય માટે કાયદાનો એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે: શું હાઇકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેના રિટ ક્ષેત્રાધિકારનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકે છે અને યોગ્ય કિસ્સાઓમાં તેમની નિમણૂક રદ કરી શકે છે.

હકીકતો:

૩. સંબંધિત હકીકતો ખૂબ જ સંક્ષિપ્તમાં એ છે કે તારીખ ૦૭.૦૭.૨૦૧૧ ના નોટિફિકેશન દ્વારા, પંજાબની રાજ્ય સરકારે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કરી. તારીખ ૧૦.૦૭.૨૦૧૧ ના રોજ, સામાવાળા નં.૧ જેઓ પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટ, ચંડીગઢ ખાતે વકીલાત કરતા એડવોકેટ હતા, તેમણે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ જાહેર હિતની અરજી (રિટ અરજી નં. ૧૧૮૪૬/૨૦૧૧) દાખલ કરીને પરમાદેશની માગણી કરી કે રાજ્ય સરકારને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૮ માં પરિકલ્પના કર્યા મુજબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને/અથવા સભ્યોની સેવા અને નિમણૂકની શરતોને સંચાલિત કરતા નિયમો ઘડવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે. સામાવાળા નં.૧ એ પણ એવી દાદ માગી કે રાજ્ય સરકારને શ્રી હરીશ ધાંડાને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરતા અટકાવવામાં આવે, કારણ કે આ કોર્ટ દ્વારા વારંવાર

પુનરાવર્તિત કરાયા મુજબ તેમની નિમણૂક ચારિત્ર્ય, નિષ્પક્ષતા અને સ્વતંત્રતાના માપદંડોમાં આવતી નથી.

૪. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે, રિટ અરજદારના વિદ્વાન કૌન્સેલ અને પંજાબ રાજ્યના વિદ્વાન અધિક એડવોકેટ જનરલને સાંભળ્યા પછી, તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના રોજ હુકમ પસાર કરીને ઠેરવેલ કે ભલે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૧૬ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા સૂચવતો નથી, પરંતુ નિમણૂકના હેતુ અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માની શકાય નહીં કે નિમણૂકની સત્તાને કોઈપણ પ્રક્રિયા દ્વારા નિયંત્રિત કરવાની જરૂર નથી. ઇન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન [(૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯], રામ કુમાર કશ્યપ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૧૧૫૧) અને ઇન રી મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬] ના કિસ્સામાં આ કોર્ટના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, ડિવિઝન બેંચે ઠેરવેલ કે એ વિવાદસ્પદ નથી કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો તરીકે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિઓ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા હોવા જોઈએ. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે વધુમાં ઠેરવેલ કે તેથી એક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે આવી વ્યક્તિઓને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી અને શું, હાલના કેસમાં, અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર હતી અને જો નહીં, તો તેની અસર શું થાય. ડિવિઝન બેંચે વધુમાં અવલોકન કર્યું કે

આ પ્રશ્નો પર ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા કરવાની જરૂર છે અને આ બાબત હાઈકોર્ટના ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચને સોંપી.

૫. ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ મુજબ, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિએ ફૂલ બેંચની રચના કરી. તારીખ ૧૯.૦૭.૨૦૧૧ ના રોજ, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે પંજાબની રાજ્ય સરકાર અને પંજાબ લોક સેવા આયોગ પાસેથી છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં લોક સેવા આયોગ દ્વારા ભરેલી જગ્યાઓની સંખ્યા, છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં લોક સેવા આયોગના ક્ષેત્રાધિકારમાંથી બહાર કાઢવામાં આવેલી જગ્યાઓની સંખ્યા અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો, જો કોઈ હોય તો, તે અંગેની માહિતી મંગાવતો હુકમ પસાર કર્યો. તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે ભારત સરકાર પાસેથી ત્રણ પ્રશ્નો પર માહિતી આપવાની જરૂરિયાતવાળો હુકમ પણ પસાર કર્યો: (૧) યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય તરીકે નિમણૂક માટે વિચારણા કરવા માટે ઉમેદવારની પેનલ બનાવવા માટે કોઈ માપદંડ કે માર્ગદર્શિકા હતી કે કેમ; (૨) કઈ સત્તા કે અધિકારી આવી પેનલ તૈયાર કરે છે; અને (૩) પેનલ તૈયાર કરતી વખતે સત્તાધિકારી દ્વારા કઈ પદ્ધતિ ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે.

૬. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ અને હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચના તારીખ ૧૯.૦૭.૨૦૧૧ અને ૦૧.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમોથી નારાજ થઈને, પંજાબ રાજ્યે આ કોર્ટ સમક્ષ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન્સ (સી) નં.

૨૨૦૧૦-૨૨૦૧૨/૨૦૧૧ દાખલ કરી. તારીખ ૦૫.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ, આ કોર્ટે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન્સમાં નોટિસ જારી કરતી વખતે સ્પષ્ટ કર્યું કે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન્સમાં નોટિસ જારી કરવાથી હાઇકોર્ટને આ બાબતનો નિર્ણય કરવામાં કોઈ અવરોધ આવશે નહીં અને પંજાબ રાજ્ય હાઇકોર્ટ સમક્ષ તમામ રજૂઆતો કરવા માટે સ્વતંત્ર છે. તદ્અનુસાર, હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચે તારીખ ૦૮.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ બાબતોની મૌખિક સુનાવણી કરી અને પંજાબ રાજ્યના મુખ્ય સચિવને બપોરે ૨.૦૦ વાગ્યે મૂળ ફાઇલો સાથે હાજર રહેવા નિર્દેશ આપ્યો જેમાં સરકારને મુખ્યમંત્રીની સલાહ સમાવિષ્ટ છે. પંજાબ રાજ્યના મુખ્ય સચિવે પંજાબના રાજ્યપાલને મુખ્યમંત્રીની સલાહ ધરાવતી મૂળ ફાઇલો રજૂ કરી અને મૂળ ફાઇલો જોયા પછી, હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચે તે પરત કરી અને ચુકાદા માટે બાબત અનામત રાખી.

૭. ત્યારબાદ, હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચે તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો ચુકાદો અને હુકમ આપીને નિર્દેશ આપ્યો કે અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પહોંચી વળવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ન બને ત્યાં સુધી, હરિયાણા રાજ્ય અને પંજાબ રાજ્ય બંને લોક સેવા આયોગના સભ્યો અને અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂક માટે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના ભાગરૂપે નીચે વિગતે દર્શાવેલ પ્રક્રિયાને અનુસરશે:-

૧. સંબંધિત રાજ્ય સરકારોના મુખ્ય સચિવના અધ્યક્ષપદ હેઠળ ગઠિત એક સર્ચ કમિટી રહેશે.

૨. સર્ચ કમિટીમાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ સભ્યો રહેશે. સભ્યો પૈકીના એક સભ્ય સેવા આપતા અગ્ર સચિવ એટલે કે ફાઇનાન્સિયલ કમિશનરના રેન્કથી નીચેના ન હોવા જોઈએ અને ત્રીજા સભ્ય સેવા આપતા અથવા નિવૃત્ત બ્યુરોક્રેટ હોઈ શકે જે ફાઇનાન્સિયલ કમિશનરના રેન્કથી નીચેના ન હોય, અથવા બ્રિગેડિયર અથવા તેના સમકક્ષ રેન્કથી નીચેના ન હોય તેવા સશસ્ત્ર દળોના સભ્ય હોઈ શકે.

૩. સર્ચ કમિટી એ તમામ નામો પર વિચાર કરશે જે તેના ધ્યાને આવ્યા હોય અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા કોઈપણ આશાસ્પદ દ્વારા મોકલવામાં આવ્યા હોય. સર્ચ કમિટી ખાલી જગ્યાઓની સંખ્યા કરતાં ત્રણ ગણા યોગ્ય ઉમેદવારોની પેનલ તૈયાર કરશે.

૪. પેનલ તૈયાર કરતી વખતે, કોઈપણ કોર્ટ મુકદ્દમા, સિવિલ કે ક્રિમિનલ, ક્રિમિનલ કોર્ટમાં દોષસિદ્ધિ કે અન્યથા અથવા સિવિલ કોર્ટના હુકમનામા કે અન્ય કોઈ કાર્યવાહી જે ઉમેદવારોના ચારિત્ર્ય અને ગુણધર્મો પર અસર કરતી હોય તેની પેન્ડન્સી વિશે સ્પષ્ટપણે માહિતી મેળવવામાં આવશે.

પ. સર્ચ કમિટી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી આવી પેનલ પર માનનીય મુખ્યમંત્રી, વિધાનસભાના સ્પીકર અને વિરોધ પક્ષના નેતા ધરાવતી હાઈ પાવર્ડ કમિટી દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવશે.

ક. ત્યારપછી જ, આવી મંજૂરી આપતા પહેલા પ્રક્રિયા પૂર્ણ કર્યા પછી માનનીય રાજ્યપાલની મંજૂરી માટે ઉમેદવારોના સાપેક્ષ ગુણદોષ સાથેની તમામ સંબંધિત સામગ્રી સાથે ભલામણ મુકવામાં આવશે.

ગ. સેન્ટર ફોર પબ્લિક ઇન્ટરેસ્ટ લિટિગેશન વિવાદ (ઉપર મુજબ) માં ઠેરવેલ સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને સર્ચ કમિટીની કામગીરી ચલાવવામાં આવશે.

તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે એવો પણ હુકમ કર્યો કે રિટ અરજીને હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તી દ્વારા ગઠિત કરવામાં આવનાર ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ મુકવામાં આવે.

૮. તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદાને અનુસરીને, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તી દ્વારા ગઠિત ડિવિઝન બેંચે શ્રી હરીશ ધાંડાની પંજાબ લોક સેવા

આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની નિમણૂક રદ કરી અને ફૂલ બેંચના ચુકાદાની શરતો અનુસાર સામાવાળા નં.૧ ની રિટ અરજીનો નિકાલ કર્યો. આનાથી નારાજ થઈને, પંજાબ રાજ્ય, હરિયાણા રાજ્ય અને શ્રી એચ.આર. ધાંડાએ હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ અને ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને હુકમો સામે આ અપીલો દાખલ કરી છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન કૌન્સેલની રજૂઆતો:

૯. પંજાબ રાજ્ય તરફેના વિદ્વાન સીનિયર કૌન્સેલ શ્રી પી.પી. રાવે રજૂઆત કરી કે હાઈકોર્ટ સમક્ષની રિટ અરજી એ સર્વિસ મેટર હતી અને રિટ અરજદારની અરજી પર હાઈકોર્ટ દ્વારા જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી શકાય ન હોત. તેમણે આર.કે. જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯], ડૉ. દુર્યોધન સાહૂ અને અન્ય વિ. જિતેન્દ્ર કુમાર મિશ્રા અને અન્ય [(૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩], દત્તાત્રય નાથુજી ઠાપરે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૦], અશોક કુમાર પાંડે વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય [(૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૪૯], હરિ બંશ લાલ વિ. સહોદર પ્રસાદ મહતો અને અન્ય [(૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૬૫૫] અને ગિરિજેશ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૦૭] માં આ કોર્ટના નિર્ણયો ટાંક્યા કે સર્વિસ મેટરને લગતા વિવાદને જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી શકાય નહીં.

૧૦. શ્રી રાવે આગળ રજૂઆત કરી કે ડિવિઝન બેંચે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં સ્પષ્ટ તારણ નોંધ્યું છે કે રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા સામે અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અંગેના આક્ષેપો સાબિત થતા નથી અને તેથી, ડિવિઝન બેંચ માટે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપવાની બિલકુલ જરૂર ન હતી. તેમણે આગળ રજૂઆત કરી કે આ કોર્ટે મિહર સિંઘ સૈની ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. ઇન રી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં કાયદો પહેલાથી જ જાહેર કર્યો છે કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ/સભ્યો તરીકેની નિમણૂક માટેના અનુભવ, લાયકાત અને કદ અંગેની માર્ગદર્શિકા અથવા માપદંડો ઘડવાનું કામ ધારાસભાનું છે અને આ કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલો આ કાયદો ભારતમાં તમામ કોર્ટો માટે બંધનકર્તા હતો અને તેથી, તે જ કાયદાકીય પ્રશ્નો પર ડિવિઝન બેંચ માટે ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવાની કોઈ જરૂર ન હતી.

૧૧. શ્રી રાવે રજૂઆત કરી કે આ કોર્ટે કેશો નાથ ખુરાના વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૮૧) સપ્લી.૧ એસ.સી.સી. ૩૮] માં ઠેરવેલ છે કે જે કોર્ટને સંદર્ભ આપવામાં આવે છે તે એવા મુદ્દા પર નિર્ણય કરી શકતી નથી જે તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો ન હોય અને છતાં આ કેસમાં હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ ડિવિઝન બેંચ દ્વારા કરવામાં આવેલા સંદર્ભ હુકમથી આગળ વધી ગઈ છે અને ઠેરવેલ કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પહોંચી વળવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ના બને ત્યાં સુધી, ફૂલ બેંચ દ્વારા નક્કી

કરાયેલી પ્રક્રિયા જ અનુસરવી જોઈએ અને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂકને અમાન્ય જાહેર કરી છે. તેમણે પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સ પર પણ આધાર રાખીને દલીલ કરી કે ફૂલ બેંચ માત્ર ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપવા માટે જ રચાઈ શકે છે. તેમણે ભારપૂર્વક દલીલ કરી કે પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સની આ જોગવાઈઓનો ભંગ થયો છે અને હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચનો ચુકાદો સ્પષ્ટપણે ક્ષેત્રાધિકાર વિનાનો છે. તેમણે આગળ રજૂઆત કરી કે ફૂલ બેંચ દ્વારા તેના તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમમાં રાજ્યપાલને મુખ્યમંત્રી દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહ સમાવિષ્ટ ફાઈલ રજૂ કરવા માટે આપવામાં આવેલો નિર્દેશ સ્પષ્ટપણે ગેરબંધારણીય છે અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૬૩(૩) ના અધિકારક્ષેત્ર બહારનો છે અને આ મુદ્દા પર પંજાબ રાજ્ય વિ. સોઢી સુખટેવ સિંઘ [(૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧] માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો.

૧૨. શ્રી રાવે આગળ રજૂઆત કરી કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ એ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પસંદગી અને નિમણૂક કરવાનું રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકાર પર છોડી દીધું છે અને સત્તાના પૃથક્કરણના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને, જે સંવિધાનના મૂળભૂત માળખાનો ભાગ છે, હાઈકોર્ટ સરકારને હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસરીને તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવા નિર્દેશ આપી શકે નહીં. તેમણે ઉપરોક્ત રજૂઆતના સમર્થનમાં સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોયઝ વેલફેર એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય

[(૧૯૯૮) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૭], સુરેશ સેઠ વિ. કમિશનર ઓફ ઈન્ડોર મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન [(૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭], ડિવિઝનલ મેનેજર, અરાવલી ગોલ્ફ ક્લબ અને અન્ય વિ. ચંદર હાસ અને અન્ય [(૨૦૦૮) ૧ એસ.સી.સી. ૬૮૩] અને આસિફ હમીદ અને અન્ય વિ. જે અને કે રાજ્ય અને અન્ય [(૧૯૮૯) ૨ સપ્લી. એસ.સી.સી. ૩૬૪] નો ઉલ્લેખ કર્યો. તેમણે રજૂઆત કરી કે એટર્ની જનરલ, એડવોકેટ જનરલ, કમ્પટ્રોલર અને ઓડિટર જનરલ, ચીફ ઈલેક્શન કમિશનર, યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યો જેવા બંધારણીય હોદ્દાઓ પરની નિમણૂકો અને મુખ્ય સચિવ અથવા પોલીસ ડાયરેક્ટર જનરલ જેવા સર્વોચ્ચ કારોબારી પદો પરની નિમણૂકો સરકારના વિવેકાધિકાર હેઠળ થવી જોઈએ કારણ કે સરકાર જેમનામાં વિશ્વાસ ધરાવે છે તેવા વ્યક્તિઓની આ પદો પર નિમણૂક કરવામાં આવે છે. તેમણે આ રજૂઆત માટે ઈ.પી. રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય [(૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩] અને પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિ. માનસ કુમાર ચક્રવર્તી અને અન્ય [(૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૪] પર આધાર રાખ્યો.

૧૩. શ્રી રાવે દલીલ કરી કે નિમણૂકની પ્રક્રિયા નક્કી કરતા કાયદાકીય જોગવાઈઓ અને નિયમોના સ્પષ્ટ ભંગના અભાવે, હાઈકોર્ટને પૂરછાની રિટ જારી કરવાનો પણ ક્ષેત્રાધિકાર નથી. આ દલીલના સમર્થનમાં, તેમણે બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી વિ. કર્ણાટક અર્બન વોટર સપ્લાય એન્ડ ટ્રેનેજ બોર્ડ એમ્પ્લોઈઝ એસોસિએશન અને અન્ય [(૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૩૧] માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર

રાખ્યો. તેમણે રજૂઆત કરી કે આ એક યોગ્ય કેસ છે જેમાં ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ અને વચગાળાના હુકમો તેમજ ફૂલ બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના આખરી હુકમ, જેણે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક રદ કરી છે તેમજ વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમનો કામચલાઉ અમલ કરતા સરકાર દ્વારા પસાર કરાયેલા પરિણામી હુકમોને આ કોર્ટ દ્વારા રદ કરવા જોઈએ.

૧૪. હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરનાર સામાવાળા નં.૧ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન સીનિયર કૌન્સેલ શ્રી યુ.યુ. લલિતે ૧ લી નવેમ્બર, ૧૮૫૮ ના રોજ ક્વીન ઇન કાઉન્સિલ દ્વારા ભારતના રાજકુમારો, સરદારો અને પ્રજાજોગ કરવામાં આવેલા ઘોષણાપત્રનો સંદર્ભ આપીને દર્શાવ્યું કે ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીની નાગરિક અને લશ્કરી સેવાઓમાં શિક્ષણ, ક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા વ્યક્તિઓની ભરતી કરવાની હતી. તેમણે પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, ૧૮૮૬-૮૭ ના અહેવાલનો પણ સંદર્ભ આપ્યો જેમાં લોક સેવા આયોગનો હેતુ મોટે ભાગે એવો દર્શાવવામાં આવ્યો હતો કે એવી યોજના ઘડવી જે જરૂરી આખરી તત્વો ધરાવતી હોય તેવી વાજબી આશા રાખી શકાય, અને જાહેર સેવામાં ઉચ્ચ અને વધુ વ્યાપક રોજગારી માટે ભારતના મૂળ નિવાસીઓના દાવાઓને પૂર્ણ ન્યાય આપવો. તેમણે ૨૭.૦૩.૧૯૨૪ ના રોજના ભારતમાં ઉચ્ચ સેવાઓ અંગેના રોયલ કમિશનના અહેવાલ અને ખાસ કરીને તેના પ્રકરણ IV "ધ પબ્લિક સર્વિસ કમિશન" નો પણ સંદર્ભ આપ્યો જેમાં જણાવાયું છે કે જ્યાં પણ લોકશાહી સંસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં છે,

ત્યાં અનુભવે દર્શાવ્યું છે કે કાર્યક્ષમ નાગરિક સેવા સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેને રાજકીય અથવા વ્યક્તિગત પ્રભાવોથી બચાવવી અને તેને સ્થિરતા અને સુરક્ષાનું સ્થાન આપવું આવશ્યક છે જે તેના નિષ્પક્ષ અને કાર્યક્ષમ સાધન તરીકેના સફળ કામકાજ માટે મહત્વપૂર્ણ છે, જેના દ્વારા કોઈપણ રાજકીય વિચારધારા ધરાવતી સરકારો તેમની નીતિઓને અમલમાં મૂકી શકે છે અને આ કારણોસર લોક સેવા આયોગને વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી તમામ રાજકીય સંગઠનોથી અલિપ્ત રાખવું જોઈએ. તેમણે બંધારણ સભામાં ડૉ. બી.આર. આંબેડકર, શ્રી જસપત રોય કપૂર, પંડિત હૃદય નાથ કુંઝરુ અને શ્રી એચ.વી. કામથના ભાષણોનો પણ સંદર્ભ આપ્યો અને દલીલ કરી કે કોઈપણ રાજકીય પ્રભાવ અને અન્ય બાહ્ય બાબતો વિના રાજ્ય જાહેર સેવાઓ માટે શ્રેષ્ઠ પ્રતિભા શોધવાનું આ મુશ્કેલ કામ કરવા માટે લોક સેવા આયોગ પાસે મહાન ક્ષમતા, સ્વતંત્રતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા અધ્યક્ષ હોવા જોઈએ.

૧૫. શ્રી લલિતે વધુમાં રજૂઆત કરી કે આ કોર્ટે પણ અસંખ્ય ચુકાદાઓમાં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો તરીકે ઉચ્ચ કક્ષાની સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો છે જેથી લોક સેવા આયોગ દ્વારા કરવામાં આવનારી પસંદગીની ઉદ્દેશ્યતા અને નિષ્પક્ષતા વિશે જનતાના મનમાં વિશ્વાસ પેદા થાય. આ સંદર્ભમાં તેમણે અશોક કુમાર યાદવ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય [(૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૭], ઇન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન [(૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯], ઇન્દરપ્રીત સિંઘ કહલો અને

અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૫૬] અને મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, હરિયાણા પબ્લિક સર્વિસ કમિશન અને અન્ય ઇન રી (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપ્યો.

૧૬. શ્રી લલિતે રજૂઆત કરી કે શ્રી હરીશ ધાંડા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે લાયક હોઈ શકે પરંતુ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ બનવા માટે માત્ર લાયકાત પૂરતી નથી. તેમણે રજૂઆત કરી કે લાયક વ્યક્તિ પાસે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાવા માટે અનુભવ, ક્ષમતા, ગુણધર્મ અને ચારિત્ર્ય જેવા કેટલાક સકારાત્મક ગુણો પણ હોવા જોઈએ. તેમણે રજૂઆત કરી કે નિમણૂક કરતી વખતે માત્ર નિમાનાર ઉમેદવારનું અંગત ચારિત્ર્ય જ નહીં પરંતુ એક સંસ્થા તરીકે લોક સેવા આયોગનું ચારિત્ર્ય પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડશે. તેમણે સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [(૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧] માં આ કોર્ટના નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપ્યો જેમાં સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે નિમાયેલા ઉમેદવારના અંગત ચારિત્ર્ય અને એક સંસ્થા તરીકે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનના ચારિત્ર્ય વચ્ચે તફાવત કરવામાં આવ્યો છે અને એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે નિમણૂક માટે ઉમેદવારના નામની ભલામણ કરતી વખતે, જે પ્રશ્ન પૂછવો પડે છે તે એ છે કે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે કાર્ય કરવા માટે ભલામણ કરેલ ઉમેદવાર સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે કાર્ય કરવા માટે સક્ષમ હશે કે કેમ. તેમણે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત વિવાદમાં, આ કોર્ટે એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે જ્યુડિશિયલ રિવ્યુ અને મેરિટ

રિવ્યુ વચ્ચે તફાવત હતો અને વધુમાં ઠેરવ્યું હતું કે કોર્ટો, જ્યુડિશિયલ રિવ્યુની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, ગુણદોષ પર લેવાયેલા સરકારના આખરી નિર્ણય સાથે સંબંધ ધરાવતી નથી પરંતુ નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાની ચારિત્ર્યતા પર વિચાર કરવા માટે હકદાર છે.

૧૭. શ્રી લલિતે રજૂઆત કરી કે રિટ અરજદારે શ્રી હરીશ ધાંડાને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદ કરવા અને નિમણૂક કરવામાં સરકારની નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાને એવા કારણસર પડકારી હતી કે તે નિર્ણય લેવાની માહિતગાર પ્રક્રિયા ન હતી કારણ કે રાજ્ય સરકારે શ્રી ધાંડા પાસે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાવા માટેનો અનુભવ, ક્ષમતા અને ગુણધર્મ હતા કે કેમ તે અંગે માહિતી અને સાહિત્ય એકત્રિત કર્યું ન હતું. તેમણે રજૂઆત કરી કે વાસ્તવિકતામાં રાજ્ય સરકારને એ વાતની પણ જાણ ન હતી કે સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ, ચંડીગઢ બેંચે તારીખ ૧૫.૧૧.૨૦૦૭ ના તેના હુકમ દ્વારા ઓ.એ. નં. ૪૯૫/પીબી/૨૦૦૭ માં શ્રી હરીશ ધાંડાના વર્તન પર પ્રતિકૂળ ટિપ્પણી કરી હતી. તેમણે સમજાવ્યું કે ઉપરોક્ત ઓ.એ. માં, શ્રી અમિત મિશ્રા, જેઓ ઇન્ડિયન ફોરેસ્ટ સર્વિસના હતા અને પંજાબના રોપડ ખાતે ડિવિઝનલ ફોરેસ્ટ ઓફિસર તરીકે પોસ્ટેડ હતા, તેમણે આક્ષેપ કર્યો હતો કે તેમની રોપડ બહાર બદલી કરવામાં આવી હતી અને ડિવિઝન ફોરેસ્ટ ઓફિસર, ફિરોઝપુર તરીકે મૂકવામાં આવ્યા હતા, જે એક બનાવના કારણે બન્યું હતું જે ૨૧.૦૬.૨૦૦૭ ના રોજ બન્યો હતો જેના કારણે તેમણે શ્રી હરીશ ધાંડાની નારાજગી વહોરી લીધી હતી, જેઓ તે સમયે ચીફ

પાર્લામેન્ટરી સેક્રેટરી, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ લોકલ ગવર્નમેન્ટ, પંજાબ હતા. તેમણે આક્ષેપ કર્યો હતો કે શ્રી ધાંડાને પલ્લનપુર, જિલ્લો રોપડ ખાતે વન ચેતના કેન્દ્ર/ફોરેસ્ટ રેસ્ટ હાઉસ ખાતે થોડા દિવસો માટે રોકાવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, પરંતુ બાદમાં તેઓ ફોરેસ્ટ રેસ્ટ હાઉસને તેમનું કાયમી નિવાસસ્થાન બનાવવા માગતા હતા જેનો શ્રી અમિત મિશ્રાએ વિરોધ કર્યો હતો કારણ કે નિયમો હેઠળ તેની મંજૂરી ન હતી અને શ્રી અમિત મિશ્રાએ રેસ્ટ હાઉસના ઇનચાર્જ અધિકારીને મંજૂરી મેળવ્યા વિના કોઈને પણ રેસ્ટ હાઉસનો ઉપયોગ કરવા ન દેવા નિર્દેશ આપ્યો હતો અને તે મુજબ જ્યારે શ્રી ધાંડાને ૨૨.૦૬.૨૦૦૭ ના રોજ રેસ્ટ હાઉસની ચાવીઓ જોઈતી હતી ત્યારે તેમને રેસ્ટ હાઉસની ચાવીઓ આપવામાં આવી ન હતી અને શ્રી ધાંડાએ સમગ્ર બનાવનું વર્ણન કરતી પ્રિન્સિપાલ ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટ્સને સંબોધીને એક નોંધ રેકૉર્ડ કરી હતી અને તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૭ ના બદલીના હુકમ દ્વારા શ્રી અમિત મિશ્રાની રોપડ બહાર બદલી થાય તે સુનિશ્ચિત કર્યું હતું. સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ, ચંડીગઢ બેંચે મૂળ નોટિંગ મંગાવ્યું જેના કારણે તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૭ નો બદલીનો હુકમ પસાર થયો હતો અને એવું તારણ નોંધ્યું હતું કે ભલે સરકારે ચીફ પાર્લામેન્ટરી સેક્રેટરીના કાયમી નિવાસસ્થાન તરીકે રેસ્ટ હાઉસનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી ન આપવાનું નક્કી કર્યું હતું, છતાં શ્રી અમિત મિશ્રા, જુનિયર અધિકારી હોવાના કારણે, શ્રી હરીશ ધાંડાની નારાજગીનો ભોગ બન્યા અને તેમના રાજકીય પ્રભાવથી, વન મંત્રીએ રોપડમાંથી તેમની બદલીનો પ્રસ્તાવ શરૂ કર્યો, જેને મુખ્યમંત્રી દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. શ્રી લલિતે રજૂઆત કરી કે કાર્યવાહીમાં સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલનું આ

પ્રતિકૂળ તારણ, જેમાં શ્રી હરીશ ધાંડા પણ સામાવાળા હતા, જ્યારે શ્રી હરીશ ધાંડાને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદ કરવા અને નિમણૂક કરવાનો નિર્ણય લીધો ત્યારે રાજ્ય સરકારના ધ્યાને મુકવામાં આવ્યું ન હતું.

૧૮. શ્રી રાવની એ રજૂઆતના જવાબમાં કે ફૂલ બેંચને સંદર્ભનું ક્ષેત્રાધિકાર વધારવાની કોઈ સત્તા ન હતી અને તેણે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા ડિવિઝન બેંચ દ્વારા સંદર્ભિત કરાયેલા પ્રશ્નો સુધી જ પોતાને મર્યાદિત રાખવું જોઈતું હતું, શ્રી લલિતે રજૂઆત કરી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ નો હુકમ દર્શાવે છે કે સમગ્ર કેસ ફૂલ બેંચને સોંપવામાં આવ્યો હતો અને તેથી, ફૂલ બેંચે કેસના તમામ સંબંધિત પાસાઓ પર તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો હુકમ પસાર કર્યો હતો. તેમણે કેરળ સ્ટેટ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી મ્યુઝિયમ વિ. રામબાલ કંપની અને અન્ય [(૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૫૮] માં આ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપીને દલીલ કરી કે મોટી બેંચને સમગ્ર કેસનો સંદર્ભ પણ આપી શકાય છે અને આવા કિસ્સામાં, મોટી બેંચે સમગ્ર કેસનો નિર્ણય કરવાનો હોય છે અને તેનું ક્ષેત્રાધિકાર વિશિષ્ટ મુદ્દાઓ સુધી મર્યાદિત નથી. તેમણે પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સનો પણ સંદર્ભ આપીને દર્શાવ્યું કે મહત્વપૂર્ણ બાબતોમાં સમગ્ર કેસનો નિર્ણય કરવા માટે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ પણ રચાઈ શકે છે.

૧૯. લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂક રદ કરવા માટે રિટ જારી કરવાની હાઈકોર્ટની સત્તા પર, શ્રી લલિતે દ્વારકા નાથ વિ. ઈન્કમ-ટેક્સ ઓફિસર,

સ્પેશિયલ સર્કલ, ડી વોર્ડ, કાનપુર અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૮૧] ના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપ્યો જેમાં આ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચે ઠેરવ્યું છે કે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ વ્યાપક શબ્દપ્રયોગમાં રજૂ કરાયેલ છે અને તે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ્યાં પણ અન્યાય જણાય ત્યાં પહોંચવા માટે હાઈકોર્ટને વિશાળ સત્તા આપે છે. તેમણે રજૂઆત કરી કે આ નિર્ણયમાં આ કોર્ટે એ પણ સમજાવ્યું છે કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટ ઇંગ્લેન્ડમાં સમજાય છે તે મુજબ વિશેષાધિકાર રિટના સ્વરૂપમાં રિટ જારી કરી શકે છે અને અન્ય નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ પણ જારી કરી શકે છે. તેમણે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી કે અપીલકર્તાઓ તરફેની એ દલીલ કે હાઈકોર્ટ શ્રી હરીશ ધાંડાની પસંદગી અને નિમણૂક રદ કરતી રિટ/હુકમ જારી કરી શકી ન હોત, તેથી સાચી નથી.

૨૦. શ્રી લલિતે આખરે રજૂઆત કરી કે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ અને ડિવિઝન બેંચના વાદગ્રસ્ત હુકમોને અનુસરીને, પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી માટે સરકાર દ્વારા સર્ચ કમિટીની રચના કરવામાં આવી હતી અને સર્ચ કમિટીએ જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાંથી નિષ્કલંક ચારિત્ર્ય, ક્ષમતા અને વહીવટી અનુભવ ધરાવતી પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓના નામો મંગાવ્યા હતા, જેમના પર પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના પદ માટે વિચારણા કરી શકાય અને ત્યારબાદ હાઈ પાવર કમિટીએ લેફ્ટનન્ટ જનરલ આર.એ. સુજલાના (નિવૃત્ત) ની પસંદગી કરી જેમની રાજ્ય સરકાર દ્વારા ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧ માં પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે અને તેઓ ત્યારથી કાર્યરત છે. તેમણે

રજૂઆત કરી કે લેફ્ટનન્ટ જનરલ આર.એ. સુજલાનાની નિમણૂક પણ આ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમોને આધીન નથી અને સમાચાર અહેવાલો દર્શાવે છે કે લેફ્ટનન્ટ જનરલ આર.એ. સુજલાના ભારતીય સેનાના એક પ્રામાણિક અધિકારી રહ્યા છે અને વ્યાપક વહીવટી અનુભવ ધરાવે છે. તેમણે રજૂઆત કરી કે આ એવો યોગ્ય કેસ નથી જેમાં આ કોર્ટે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ અને ડિવિઝન બેંચ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત હુકમોમાં ખામીઓ જણાય તો પણ પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે લેફ્ટનન્ટ જનરલ આર.એ. સુજલાનાની નિમણૂકમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ.

૨૧. શ્રી હરીશ ધાંડાના વિદ્વાન કૌન્સેલે શ્રી પી.પી. રાવની દલીલો અપનાવી અને એવું પણ રજૂઆત કરી કે ઓ.એ. નં. ૪૯૫/પીબી/૨૦૦૭ માં સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલનો હુકમ ૦૧.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જે સુનાવણીની છેલ્લી તારીખ હતી. તેમણે રજૂઆત કરી કે શ્રી હરીશ ધાંડાને, તેથી, સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલના હુકમના તારણો પર ફૂલ બેંચ સમક્ષ જવાબ આપવાની કોઈ તક મળી ન હતી.

૨૨. હરિયાણા રાજ્ય તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન કૌન્સેલ શ્રી પી.એન. મિશ્રાએ શ્રી પી.પી. રાવની દલીલો અપનાવી અને વધુમાં રજૂઆત કરી કે ફૂલ બેંચે હરિયાણા રાજ્યને પક્ષકાર તરીકે ઉમેરવું જોઈતું ન હતું. તેમણે એવું પણ રજૂઆત કરી કે ફૂલ બેંચે તેના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના હુકમમાં હરિયાણા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પસંદગી અને નિમણૂક માટે પણ એ જ પ્રક્રિયા અપનાવવા

માટે હરિયાણા રાજ્યને નિર્દેશો આપવા જોઈતા ન હતા જ્યારે હરિયાણા રાજ્યને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હતી.

કોર્ટના તારણો:

૨૩. પહેલો પ્રશ્ન જે મારે નક્કી કરવાનો છે તે એ છે કે શું હાઈકોર્ટ સામાવાળા નં. ૧ ની અરજી પર જાહેર હિતની અરજી તરીકે રિટ અરજી ગ્રાહ્ય રાખવામાં સાચી હતી. મેં રિટ અરજી સી.ડબલ્યુ.પી. નં. ૧૧૮૪૬/૨૦૧૧ ની તપાસ કરી છે, જે સામાવાળા નં.૧ દ્વારા હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી, અને મને જણાય છે કે રિટ અરજીના પ્રથમ પેરામાં સામાવાળા નં.૧ એ જણાવ્યું હતું કે તેઓ જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિ હતા અને તેમણે પંજાબ રાજ્યના નાગરિકોના ભલા માટે અને જાહેર હિતનું રક્ષણ કરવા માટે રિટ અરજી દાખલ કરી હતી. રિટ અરજીમાં, સામાવાળા નં.૧ એ લોક સેવા આયોગ સંબંધિત સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૩૧૫, ૩૧૬, ૩૧૭, ૩૧૮, ૩૧૯ અને ૩૨૦ ની જોગવાઈઓ પર આધાર રાખીને દલીલ કરી છે કે લોક સેવા આયોગના કાર્યો સંવેદનશીલ અને મહત્વપૂર્ણ છે અને એ ખૂબ જ આવશ્યક છે કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાયેલ વ્યક્તિ વિશિષ્ટ અને ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત તથા પસંદગી, વહીવટ અને ભરતીના ક્ષેત્રમાં બહોળો અનુભવ ધરાવતી હોવી જોઈએ અને તે ચારિત્ર્યવાન અને નિષ્પક્ષ વ્યક્તિ પણ હોવી જોઈએ. સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં આક્ષેપ કર્યો છે કે રાજ્ય સરકારે પંજાબ

લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ પદ પર નિમણૂક માટે કોઈ લાયકાત નક્કી કરી નથી અને રાજકીય સંલગ્નતાના આધારે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ પદ પર વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરવાનું ચાલુ રાખ્યું છે. રિટ અરજીમાં, સામાવાળા નં.૧ એ શ્રી રવિ પાલ સિંહ સિદ્ધાંત ઉદાહરણ પણ આપ્યું છે, જેમની નિમણૂક રાજકીય સંલગ્નતાના આધારે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કરવામાં આવી હતી અને પરિણામ એ આવ્યું કે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેના તેમના સમયગાળા દરમિયાન, પંજાબ રાજ્યમાં લોક સેવા આયોગમાં ગેરલાયક ઉમેદવારોની પસંદગી અને નિમણૂકના કેટલાક કિસ્સાઓ પ્રકાશમાં આવ્યા હતા અને તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી જેના કારણે લોક સેવા આયોગના અધિકારીઓ તેમજ શ્રી સિદ્ધ સામે વિવિધ ફોજદારી કેસો દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં વધુમાં જણાવ્યું છે કે તેમણે સમાચાર અહેવાલ વાંચ્યા પછી રિટ અરજી દાખલ કરી છે જેનું શીર્ષક હતું: "એમએલએ ધાંડા નવા પીપીએસસી ચેરપર્સન બનશે". તેમણે રિટ અરજીમાં જણાવ્યું છે કે શ્રી હરીશ ધાંડા રાજકારણમાં આવ્યા તે પહેલાં લુધિયાણા ખાતે એડવોકેટ હતા અને શિરોમણી અકાલી દળની ટિકિટ પર ધારાસભ્ય તરીકે ચૂંટાયા તે પહેલાં તેમણે અસફળ રીતે વિધાનસભાની ચૂંટણી લડી હતી અને તેઓ સત્તાધારી પક્ષના ઉચ્ચ પદાધિકારીઓ સાથે ગાઢ રાજકીય સંલગ્નતા અને આત્મીયતા ધરાવતા હતા અને રાજ્યમાં સત્તાધારી પક્ષે ટૂંક સમયમાં પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે તેમના નામને મંજૂરી આપી દીધી છે. સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા દ્વારા કરવામાં આવેલી વિવિધ અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓનો આક્ષેપ પણ કર્યો છે. તેમણે રિટ અરજીમાં

વધુમાં જણાવ્યું છે કે તેમના સહયોગીએ શ્રી હરીશ ધાંડાની પ્રસ્તાવિત નિમણૂક સામે પંજાબના રાજ્યપાલ અને પંજાબના મુખ્યમંત્રીને રજૂઆત પણ મોકલી છે. તેમણે તદ્દનુસાર પંજાબ રાજ્યને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની સેવા અને નિમણૂકની શરતોને સંચાલિત કરતા નિયમો ઘડવા માટે પરમાદેશ આપવા અને પંજાબ રાજ્યને શ્રી હરીશ ધાંડાને પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરતા અટકાવતા હુકમ માટે રિટ અરજીમાં અરજ કરેલ છે. હાઈકોર્ટ સમક્ષ સામાવાળા નં.૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સમગ્ર રિટ અરજીના વાંચન પરથી, મને કોઈ શંકા નથી કે સામાવાળા નં.૧ એ પંજાબ રાજ્યની સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરવાના હેતુથી આ રિટ અરજી દાખલ કરી છે જેથી પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાયેલ વ્યક્તિ ક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિ હોય જેથી પંજાબ રાજ્યમાં જાહેર સેવાઓમાં ભરતી ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠ પ્રતિભાઓમાંથી થાય અને તે ન્યાયી હોય તથા રાજકારણ અને બાહ્ય બાબતોથી પ્રભાવિત ન હોય. રિટ અરજીમાં કરેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, હું એવું માની શકતો નથી કે રિટ અરજી માત્ર એક સર્વિસ મેટર છે જેમાં માત્ર નારાજ પક્ષકારને જ કાયદાની અદાલતમાં કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો અધિકાર છે. રિટ અરજી એ પંજાબ રાજ્યમાં સામાન્ય જનતાના હિતને અસર કરતી બાબત છે અને જનતાનો કોઈપણ સભ્ય ત્યાં સુધી સામાન્ય જનતાના હિતનું રક્ષણ કરી શકે છે જ્યાં સુધી તેની દાનત શંકાસ્પદ ન હોય.

તેથી, હું પંજાબ રાજ્ય તરફેના વિદ્વાન સીનિયર કૌન્સેલ શ્રી પી.પી. રાવની એ રજૂઆત સ્વીકારતો નથી કે રિટ અરજી એ સર્વિસ મેટર હતી અને હાઇકોર્ટ સામાવાળા નં.૧ ની અરજી પર તેને જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખવામાં સાચી ન હતી. શ્રી રાવ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો એવા કિસ્સાઓમાં હતા જ્યાં આ કોર્ટે શોધ્યું હતું કે કોર્ટ સમક્ષની બાબતનું સ્વરૂપ મુખ્યત્વે સર્વિસ મેટર હતું અને આ કોર્ટે તદ્દનુસાર ઠેરવ્યું હતું કે આવી સર્વિસ મેટર્સમાં, માત્ર નારાજ પક્ષકાર જ કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે છે અને કોઈ ત્રીજો પક્ષકાર નહીં.

૨૪. આગળનો પ્રશ્ન જે મારે નક્કી કરવાનો છે તે એ છે કે શું હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે, તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં એવું તારણ નોંધ્યા પછી કે રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા સામે અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અંગેના આક્ષેપો સાબિત થતા નથી, હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપવો જોઈતો હતો કે કેમ. જેમ મેં નોંધ્યું છે તેમ, સામાવાળા નં.૧ એ, રિટ અરજીમાં, સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૩૧૫, ૩૧૬, ૩૧૭, ૩૧૮, ૩૧૯ અને ૩૨૦ ની બંધારણીય જોગવાઈઓ પર આધાર રાખીને દલીલ કરી હતી કે લોક સેવા આયોગના કાર્યો સંવેદનશીલ અને નાજુક સ્વરૂપના હતા અને તેથી લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ વિશિષ્ટ અને ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત તથા પસંદગી, વહીવટ અને ભરતીના ક્ષેત્રમાં બહોળો અનુભવ ધરાવતા હોવા જોઈએ. સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં વધુમાં દલીલ કરી છે કે રાજ્ય સરકારે અગાઉના પ્રસંગે રાજકીય સંલગ્નતાના આધારે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂક કરી હતી અને આના પરિણામે બાહ્ય

બાબતોના કારણે જાહેર સેવામાં ગેરલાયક વ્યક્તિઓની પસંદગી અને નિમણૂક થઈ હતી. ભલે સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા સામે કેટલીક અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓનો આક્ષેપ કર્યો હતો, જેમને રાજ્ય સરકાર દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ રિટ અરજી માત્ર શ્રી હરીશ ધાંડા સામે આક્ષેપ કરાયેલી આવી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ પર આધારિત ન હતી. આ ઉપરાંત, સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજીમાં એવો પણ આક્ષેપ કર્યો હતો કે શ્રી હરીશ ધાંડા સત્તાધારી પક્ષ સાથે રાજકીય રીતે સંકળાયેલા હતા અને તેમની લાયકાત, અનુભવ અથવા ક્ષમતાના આધારે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે પસંદગી કરવામાં આવી ન હતી, જે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના પદ માટે જરૂરી છે. આમ, જો ડિવિઝન બેંચે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં એવી નોંધ કરી હોય કે રિટ અરજીમાં શ્રી હરીશ ધાંડા સામે દર્શાવવામાં આવેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ સાબિત થતી નથી, તો પણ રિટ અરજીનો માત્ર તે જ તારણ સાથે નિકાલ કરી શકાય નહીં. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને, તેથી, ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવો જરૂરી લાગ્યો અને તેણે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમના પેરા ૬ અને ૭ માં ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવા માટેના તેના કારણો આપ્યા છે, જે નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવ્યા છે:

"૬. ભલે, સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૧૬ કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા સૂચવતો નથી, છતાં નિમણૂકના હેતુ અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું

માની શકાય નહીં કે નિમણૂકની સત્તાને કોઈ પ્રક્રિયા દ્વારા નિયંત્રિત કરવાની જરૂર નથી. એ વિવાદસ્પદ નથી કે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી હોવી જોઈએ. ઇન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯, રામ કુમાર કશ્યપ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૧૧૫૧ અને ઇન રી વ. મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬: (૨૦૧૦) ૬ એસ.એલ.આર. ૭૧૭ માં માનનીય સુપ્રિમ કોર્ટના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ લઈ શકાય.

૭. જો એમ હોય તો, પ્રશ્ન એ છે કે આવી વ્યક્તિઓને કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી અને શું હાલના કેસમાં, અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર છે કે નહીં, તેની અસર શું થાય. અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આ પ્રશ્નો પર ત્રણ માનનીય ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા કરવાની જરૂર છે. તદ્અનુસાર, અમે આ બાબત ત્રણ માનનીય ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચને સોંપીએ છીએ."

૨૫. ઉપર ટાંકવામાં આવેલા તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમના પેરા ૬ અને ૭ પરથી સ્પષ્ટ થશે કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને જાણવા મળ્યું કે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૧૬, જે રાજ્યપાલ દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય

સભ્યોની નિમણૂક માટેની જોગવાઈ કરે છે, તે કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા સૂચવતો નથી અને એવો અભિપ્રાય લીધો કે, નિમણૂકના હેતુ અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માની શકાય નહીં કે નિમણૂકની સત્તાને કોઈપણ પ્રક્રિયા દ્વારા નિયંત્રિત કરવાની જરૂર નથી. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો વધુમાં એવો અભિપ્રાય હતો કે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિઓ સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતા હોવા જોઈએ, પરંતુ આવી વ્યક્તિઓને કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી તે અંગે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા થવી જોઈએ અને તે મુજબ આ બાબત ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓને સોંપવામાં આવી હતી. ડિવિઝન બેંચે ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની મોટી બેંચને એ પ્રશ્ન પણ સંદર્ભિત કર્યો કે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ધાંડાની નિમણૂક માટે હાલના કેસમાં અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર હતી કે નહીં અને જો નહીં, તો પ્રક્રિયા ન અનુસરવાની અસર શું થાય. તેથી, મને શ્રી રાવની આ રજૂઆતમાં કોઈ વજૂદ જણાતું નથી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં એવું તારણ કાઢ્યા પછી કે શ્રી હરીશ ધાંડા સામે રિટ અરજીમાં દર્શાવવામાં આવેલી અસંગતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અપ્રમાણિત છે, હાઈકોર્ટની મોટી બેંચને સૈદ્ધાંતિક સંદર્ભ આપવો જોઈતો ન હતો.

૨૬. હું હવે શ્રી રાવની એ રજૂઆત પર વિચાર કરી શકું છું કે આ કોર્ટે મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. ઇન રી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં કાયદો પહેલાથી જ જાહેર કર્યો છે કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ/સભ્યો તરીકે નિમણૂક માટે લાયકાત, અનુભવ અને કદ અંગેની માર્ગદર્શિકા અથવા માપદંડો ઘડવાનું કામ

સંસદનું છે અને તેથી ડિવિઝન બેંચ માટે એ જ કાયદાકીય પ્રશ્ન પર ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવો જરૂરી ન હતો. મિહર સિંઘ સૈની ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. ઇન રી (ઉપર મુજબ) માં, આ કોર્ટે નોંધ્યું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ ની જોગવાઈઓ અધ્યક્ષ અને સભ્યો તરીકે આયોગમાં નિમણૂક માટે શૈક્ષણિક કે અન્ય કોઈ લાયકાત નક્કી કરતી નથી અને એસ.સી.સી. માં રિપોર્ટ કર્યા મુજબ ચુકાદાના પેરા ૮૫ માં નીચે મુજબના અવલોકનો કર્યા:

"આયોગના અધ્યક્ષ/સભ્યો તરીકેની નિમણૂક માટે ચોક્કસ લાયકાત અથવા અનુભવ પૂરો પાડવાની ઇચ્છનીયતા, જો કોઈ હોય તો, તે સંસદનું કાર્ય છે. માર્ગદર્શિકા અથવા માપદંડો, જો કોઈ હોય તો, જેમાં કદનો પણ સમાવેશ થાય છે, જો નિર્દિષ્ટ કરવા જરૂરી હોય તો તે યોગ્ય સરકાર માટે ઘડવાના રહે છે. આ માટે આ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાતતા, ડેટાનો અભ્યાસ અને ગુણદોષ, ક્ષમતા અને ચારિત્ર્યના આધારે આયોગમાં નિમણૂકો કરવા માટે સંબંધિત સરકાર દ્વારા શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ અપનાવવી જરૂરી છે. ન તો આવી નિષ્ણાતતા કોર્ટ પાસે ઉપલબ્ધ છે કે ન તો એ બંધારણીય યોજનાને અનુરૂપ હશે કે આ કોર્ટે અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં આવી લાયકાતો વાંચવાનું સાહસ કરવું જોઈએ અથવા આ આદરણીય પદ પર નિમણૂક કરવા માટે પ્રસ્તાવિત વ્યક્તિની શૈક્ષણિક લાયકાત, અનુભવ અને કદને નિયંત્રિત કરતી ચોક્કસ માર્ગદર્શિકા પૂરી પાડવી જોઈએ. અલબત્ત, આવા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશવાનો

ઇનકાર કરતી વખતે, અમે હજુ પણ એ અવલોકન કરવા માટે મજબૂર અનુભવીએ છીએ કે આ એક એવી બાબત છે જે સંસદસભ્યો અને સરકારોના સંબંધિત વર્ગોના ધ્યાન પર આવવાની જરૂર છે. ફેક્ટરો પૈકીનો એક, જેણે અમને આ અવલોકન કરવા માટે પ્રેરિત કર્યા છે, તે તાજેતરના વર્ષોમાં સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૭(૧) ની શરતો અનુસાર ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા આ કોર્ટને સોંપવામાં આવેલા કેસોની સંખ્યા છે. આ કોર્ટ સમક્ષ મોટી સંખ્યામાં તપાસ પેઝિંગ છે જે પોતે જ દર્શાવે છે કે આયોગોના કામકાજમાં બધું બરાબર નથી."

મિહર સિંઘ સૈની ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. ઇન રી (ઉપર મુજબ) ના ઉપરોક્ત વિવાદમાં આ કોર્ટના અવલોકનો આયોગના અધ્યક્ષ/સભ્યો તરીકે નિમણૂક માટેની લાયકાત અને અનુભવને લગતા છે અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમાવા માટે ચારિત્ર્ય અને સક્ષમતા ધરાવતી વ્યક્તિઓને ઓળખવાની પ્રક્રિયા સંબંધિત પ્રશ્નો સાથે તેને કોઈ લેવાદેવા નથી, જે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા ડિવિઝન બેંચ દ્વારા ફૂલ બેંચને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, શ્રી રાવ તેમની એ રજૂઆતમાં સાચા નથી કે મિહર સિંઘ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. ઇન રી (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલા કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને, ડિવિઝન બેંચ માટે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપવાની કોઈ જરૂર ન હતી.

૨૭. હું હવે શ્રી રાવની એ દલીલ પર વિચાર કરી શકું છું કે ફૂલ બેંચે સંદર્ભના ક્ષેત્રાધિકારનો વિસ્તાર કરીને અને તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને સંદર્ભિત ન કરાયેલી બાબતોનો નિર્ણય કરીને તેના ક્ષેત્રાધિકારનું ઉદ્ધંધન કર્યું છે. પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સના રુલ ૪ માં નીચે મુજબ વંચાય છે:

"કાયદા દ્વારા અથવા આ નિયમો દ્વારા અથવા મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીના વિશેષ હુકમ દ્વારા જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, તમામ કેસો બે ન્યાયમૂર્તીઓની બેંચ દ્વારા સાંભળવામાં આવશે અને નિકાલ કરવામાં આવશે."

મેં પંજાબ હાઈકોર્ટ રુલ્સના રુલો ૬, ૭, ૮ અને ૯ ની તપાસ કરી છે જે ફૂલ બેંચને લગતા છે અને મને તેમાં એવી કોઈ જોગવાઈ મળતી નથી જે જોગવાઈ કરતી હોય કે હાઈકોર્ટના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની બનેલી ફૂલ બેંચ કઈ બાબતોનો નિર્ણય કરશે. તેથી, કાયદા દ્વારા અથવા મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીના વિશેષ હુકમ દ્વારા અન્યથા જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, કેસનો નિર્ણય કરવાની સત્તા ડિવિઝન બેંચ પાસે છે અને બાબતોનો નિર્ણય કરવાની ફૂલ બેંચની સત્તા કાં તો હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીના હુકમથી અથવા ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપતી ડિવિઝન બેંચના હુકમથી પ્રાપ્ત થશે. હાલના કેસમાં, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીનો સંદર્ભ આપતો કોઈ હુકમ નથી પરંતુ માત્ર ડિવિઝન બેંચનો તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ નો હુકમ છે જે હાઈકોર્ટના ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની ફૂલ બેંચને સંદર્ભ આપે છે. આમ, શ્રી રાવ દ્વારા રજૂઆત કરાયા

મુજબ ડિવિઝન બેંચે ફૂલ બેંચને માત્ર વિશિષ્ટ પ્રશ્નો જ સંદર્ભિત કર્યા હતા કે શ્રી લલિત દ્વારા રજૂઆત કરાયા મુજબ સમગ્ર કેસ ફૂલ બેંચને સંદર્ભિત કર્યો હતો તે શોધવા માટે મારે ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમને જોવો પડશે.

૨૮. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમના પેરા ૬ અને ૭ ની ઝીણવટભરી તપાસ પર, જે ઉપર ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવ્યા છે, મને જણાય છે કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ફૂલ બેંચને માત્ર વિશિષ્ટ પ્રશ્નો જ સંદર્ભિત કર્યા છે: લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિઓને કેવી રીતે ઓળખવી અને પસંદ કરવી અને જો હાલના કેસમાં આવી નિમણૂક માટે અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર ન હતી, તો તેની અસર શું થાય. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૦૧ ના હુકમના પેરા ૭ માં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે "આ પ્રશ્નો પર ત્રણ માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ દ્વારા વિચારણા કરવાની જરૂર છે". તેથી, હું શ્રી લલિત સાથે સંમત થતો નથી કે ડિવિઝન બેંચે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમ દ્વારા સમગ્ર કેસ ફૂલ બેંચને સોંપ્યો હતો. મને વધુમાં જણાય છે કે ભલે માત્ર લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે સક્ષમતા અને ચારિત્ર્ય ધરાવતી વ્યક્તિઓને ઓળખવાની પ્રક્રિયા સંબંધિત ઉપરોક્ત વિશિષ્ટ પ્રશ્નો જ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ફૂલ બેંચે, તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા આ વિશિષ્ટ પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવાને બદલે, પંજાબ રાજ્ય અને હરિયાણા રાજ્યને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ ના આદેશને પહોંચી વળવા માટે ન્યાયી, તાર્કિક, ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને પારદર્શક નીતિ ના

બને ત્યાં સુધી લોક સેવા આયોગના સભ્યો અને અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે એક ચોક્કસ પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે નિર્દેશો આપ્યા છે. તેથી, હું શ્રી રાવ સાથે સંમત થાઉં છું કે હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચે એવા મુદ્દાઓ પર નિર્ણય લીધો છે જે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા ન હતા અને હાઇકોર્ટની ફૂલ બેંચનો તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો ચુકાદો ક્ષેત્રાધિકાર વિનાનો હતો.

૨૯. હું હવે શ્રી રાવની એ રજૂઆત પર વિચાર કરી શકું છું કે સંવિધાન દ્વારા રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પસંદગી અને નિમણૂક કરવાનું રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકાર પર છોડી દેવામાં આવ્યું હોવાથી, હાઇકોર્ટ સરકારને હાઇકોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરીને તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવા નિર્દેશ આપી શકે નહીં. શ્રી રાવે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ અને મોહિન્દર સિંઘ ગિલ અને અન્ય વિ. ધી ચીફ ઇલેક્શન કમિશનર, નવી દિલ્હી અને અન્ય [(૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૪૦૫] માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે. ભારતનું સંવિધાન ના અનુચ્છેદ ૩૧૬ ને નીચે મુજબ ઉદ્ઘટ કરવામાં આવે છે:

"૩૧૬. સભ્યોની નિમણૂક અને હોદ્દાની મુદત.-

(૧) લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક, યુનિયન કમિશન કે જોઈન્ટ કમિશનના કિસ્સામાં રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા અને રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા કરવામાં આવશે:

પરંતુ દરેક લોક સેવા આયોગના બનતી તકે અડધા જેટલા સભ્યો એવી વ્યક્તિઓ રહેશે જેઓ પોતાની સંબંધિત નિમણૂકોની તારીખે ભારત સરકાર હેઠળ અથવા કોઈ રાજ્ય સરકાર હેઠળ ઓછામાં ઓછા દસ વર્ષ સુધી હોદ્દો ધરાવતા હોય, અને દસ વર્ષના સદર સમયગાળાની ગણતરી કરવામાં આ સંવિધાનના પ્રારંભ પહેલાનો કોઈ સમયગાળો કે જે દરમિયાન કોઈ વ્યક્તિએ ભારતમાં કાઉન હેઠળ અથવા કોઈ ભારતીય રાજ્યની સરકાર હેઠળ હોદ્દો ધારણ કર્યો હોય તેનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

(૧એ) જો આયોગના અધ્યક્ષનું પદ ખાલી પડે અથવા જો એવા કોઈ અધ્યક્ષ ગેરહાજરીના કારણે કે અન્ય કોઈ કારણસર તેમના પદની ફરજો બજાવવા માટે અસમર્થ હોય, તો તે ફરજો, ખાલી પડેલા પદ પર ખંડ (૧) હેઠળ નિમાયેલ કોઈ વ્યક્તિ તે પદની ફરજો સંભાળે નહીં ત્યાં સુધી અથવા, જેવો પણ કેસ હોય, અધ્યક્ષ તેમની ફરજો પુનઃસંભાળે નહીં ત્યાં સુધી, આયોગના અન્ય સભ્યો પૈકીના એવા એક સભ્ય દ્વારા બજાવવામાં આવશે જેમને રાષ્ટ્રપતિ, યુનિયન

કમિશન કે જોઈન્ટ કમિશનના કિસ્સામાં, અને રાજ્યના રાજ્યપાલ, રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં, તે હેતુ માટે નિમણૂક કરી શકે.

(૨) લોક સેવા આયોગનો સભ્ય પોતે હોદ્દા પર પ્રવેશ કરે તે તારીખથી છ વર્ષની મુદત માટે અથવા યુનિયન કમિશનના કિસ્સામાં પાંસઠ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરે ત્યાં સુધી, અને રાજ્ય કમિશન કે જોઈન્ટ કમિશનના કિસ્સામાં બાહસઠ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરે ત્યાં સુધી, જે પણ વહેલું હોય તે સુધી હોદ્દો ધારણ કરશે:

પરંતુ –

(એ) લોક સેવા આયોગનો સભ્ય, રાષ્ટ્રપતિને, યુનિયન કમિશન કે જોઈન્ટ કમિશનના કિસ્સામાં, અને રાજ્યના રાજ્યપાલને, રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં, પોતાના હસ્તાક્ષરથી લેખિતમાં સંબોધીને પોતાના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપી શકશે;

(બી) લોક સેવા આયોગના સભ્યને અનુચ્છેદ ૩૧૭ ના ખંડ (૧) અથવા ખંડ (૩) માં પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે તેના હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકાશે.

(૩) લોક સેવા આયોગના સભ્ય તરીકે હોદ્દો ધારણ કરનાર વ્યક્તિ, તેની હોદ્દાની મુદત પૂરી થતાં, તે હોદ્દા પર પુનઃનિમણૂક માટે અપાત્ર બનશે."

સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ ના વાંચન પરથી જણાશે કે તે રાજ્યના રાજ્યપાલને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક કરવાની સત્તા આપે છે. મોહિન્દર સિંઘ ગિલ અને અન્ય વિ. ધી ચીફ ઈલેક્શન કમિશનર, નવી દિલ્હી અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ છે કે સત્તાધિકારી પાસે તેને સ્પષ્ટપણે આપેલી સત્તાઓને ઉપલબ્ધ કરવાની અને અમલમાં મૂકવાની ગર્ભિત સત્તાઓ છે. આમ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ, રાજ્યના રાજ્યપાલ પાસે માત્ર લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક કરવાની સ્પષ્ટ સત્તા નથી પરંતુ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવાની ગર્ભિત સત્તાઓ પણ છે અને હાઈકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સરકારની આ બંધારણીય સત્તા છીનવી શકે નહીં અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકે નહીં. તેથી, હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચ વાદગ્રસ્ત તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદા દ્વારા પંજાબ લોક સેવા આયોગ અને હરિયાણા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરી શકી ન હોત.

૩૦. એવું ઠેરવ્યા પછી કે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે તેના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદામાં તેના ક્ષેત્રાધિકાર બહાર કામ કર્યું છે અને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં રાજ્યપાલની બંધારણીય સત્તા છીનવી લીધી છે, મારે હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચનો તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ નો સદર ચુકાદો રદ કરવાનો રહે છે. ત્યારપછી, મારા માટે બેમાંથી કોઈ એક માર્ગ ખુલ્લો છે: કાયદા અનુસાર રિટ અરજીના નિકાલ માટે બાબતને હાઈકોર્ટમાં પરત મોકલવી અથવા ગુણદોષના આધારે રિટ અરજીનો નિર્ણય કરવો. મુકદ્દમાનો ટૂંક સમયમાં ઉકેલ લાવવા માટે, આ બાબતને હાઈકોર્ટમાં પરત મોકલવાને બદલે હું રિટ અરજીનો નિર્ણય ગુણદોષના આધારે કરવા આગળ વધું છું.

૩૧. આ કોર્ટને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્ય તરીકે નિમાવા માટે વ્યક્તિમાં કયા ગુણો હોવા જોઈએ તે અંગે વિચારણા કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો છે અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલ કાર્યોના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લીધા પછી અવલોકનો કર્યા છે. અશોક કુમાર ચાટવ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં, આ કોર્ટની બંધારણીય બેંચે પી.એન. ભગવતી, ન્યાયમૂર્તી દ્વારા બોલતા અવલોકન કર્યું:

"તેથી અમે દરેક રાજ્ય સરકારને એ વાતનું ધ્યાન રાખવા માટે મજબૂતપણે ભારપૂર્વક જણાવવા માગીએ છીએ કે તેનું લોક સેવા આયોગ વિશિષ્ટ ક્ષમતા અને ઉચ્ચ પ્રતિષ્ઠા ધરાવતી સક્ષમ,

પ્રામાણિક અને સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓ દ્વારા સંચાલિત થાય જેઓ લોકોનો વિશ્વાસ ધરાવતા હોય અને જેઓ માત્ર ગુણદોષના આધારે પસંદગીઓ કરવાની તેમની ફરજ અદા કરવામાંથી કોઈપણ બાહ્ય બાબતો દ્વારા પોતાને વિચલિત થવા ન દે."

ઈન રી ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (ઉપર મુજબ) માં, ડૉ. એ.એસ. આનંદ, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિએ ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ માટે બોલતા ચેતવણી આપી:

"લોક સેવા આયોગની સંસ્થાની વિશ્વસનીયતા તેના યોગ્ય કામકાજમાં સામાન્ય માણસની શ્રદ્ધા પર આધારિત છે. શ્રદ્ધા ક્ષીણ થઈ જશે અને વિશ્વાસ નષ્ટ થઈ જશે જો એવું જણાશે કે આયોગના અધ્યક્ષ અથવા સભ્યો વ્યક્તિલક્ષી રીતે કામ કરે છે અને ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ રીતે નહીં અથવા તેમના કાર્યો શંકાસ્પદ છે. સમાજ આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો પાસેથી પ્રામાણિકતા, ચારિત્ર્યતા અને સંપૂર્ણ ઉદ્દેશ્યતાની અપેક્ષા રાખે છે. આયોગે કોઈપણ પક્ષ તરફથી કોઈપણ દબાણ કે પ્રભાવ વિના, બિન-પક્ષપાતી અને નિષ્પક્ષ રીતે ન્યાયી કામગીરી કરવી જોઈએ, જેથી સમાજ આયોગમાં વિશ્વાસ ન ગુમાવે. લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યો જેવા ઉચ્ચ બંધારણીય ટ્રસ્ટીઓએ આ જરૂરી પરિબળો પ્રત્યે હંમેશા જાગૃત અને સચેત રહેવું જોઈએ."

આ કોર્ટના આ અવલોકનો છતાં, પંજાબની રાજ્ય સરકારે વર્ષ ૧૯૯૬ થી ૨૦૦૨ દરમિયાન શ્રી રવિ પાલ સિંઘ સિદ્ધુની નિમણૂક પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કરી હતી અને જેમ કે આ કોર્ટના એસ.બી. સિંઘા, ન્યાયમૂર્તીના ચુકાદામાં ઇન્દરપ્રીત સિંઘ કહલો અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં નોંધવામાં આવ્યું છે, તેમની સામે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા કે તેમણે વર્ષ ૧૯૯૮ થી ૨૦૦૧ દરમિયાન નાણાકીય અવેજ સહિતની બાહ્ય બાબતો પર મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરાવી હતી અને એક કરતાં વધુ પ્રસંગોએ તેમના ઘર પર દરોડા પાડવામાં આવ્યા હતા અને તેમના કબજામાંથી તથા તેમના સગાંઓ પાસેથી મોટી રકમ મળી આવી હતી અને પંજાબ રાજ્યના વિજિલન્સ બ્યુરો દ્વારા એફ.આઈ.આર. દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ફોજદારી કેસો શરૂ કરવામાં આવ્યા હતા. સદર વિવાદમાં અલગ ચુકાદો લખતાં, દલવીર ભંડારી, ન્યાયમૂર્તીએ ટિપ્પણી કરવી પડી હતી:

"આ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ બનાવ આપણને એક મહત્વપૂર્ણ પાઠ શીખવે છે કે બંધારણીય સત્તાધિકારીઓની નિમણૂક કરતા પહેલા, તેમના ભૂતકાળના વર્તન અંગે સંપૂર્ણ અને ઝીણવટભરી તપાસ અને ચકાસણી થવી જોઈએ. આવા ઉચ્ચ પદો પરની નિમણૂકોમાં ચારિત્ર્યતા અને ગુણદોષ પર યોગ્ય રીતે વિચારણા અને મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ. સમયની એ તાતી જરૂરિયાત છે કે આવી નિમણૂકોમાં સંપૂર્ણ

પારદર્શિતા જાળવવી અને દર્શાવવી જરૂરી છે. બંધારણીય સત્તાધિકારીઓના (જેઓ ઉચ્ચ હોદ્દા પર છે) કૃત્યો અને કુકૃત્યોની અસર ખૂબ લાંબા સમય સુધી ખૂબ મોટી સંખ્યામાં લોકો પર પડે છે, તેથી એ અત્યંત આવશ્યક છે કે આ બંધારણીય પદો પર માત્ર ઉચ્ચ ચારિત્ર્ય, ગુણદોષ, સદાચાર અને પ્રામાણિકતા ધરાવતા લોકોની જ નિમણૂક કરવામાં આવે." પંજાબ રાજ્યમાં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે ચારિત્ર્યહીન વ્યક્તિની નિમણૂક કરવાથી જાહેર સેવાઓની ભરતીને થયેલા નુકસાનના આ અનુભવને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે સામાવાળા નં.૧ એ રિટ અરજી દ્વારા હાઈકોર્ટના ધ્યાને મુક્યું કે પંજાબની રાજ્ય સરકાર માત્ર તેમની રાજકીય સંલગ્નતાના કારણે શ્રી હરીશ ધાંડાને લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે, ત્યારે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે યોગ્ય રીતે રિટ અરજીને જાહેર હિતની અરજી તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી હતી. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને, જોકે, જણાવા મળ્યું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે કોઈ પ્રક્રિયા પૂરી પાડવામાં આવી નથી અને તેથી તેણે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમના પેરા ૬ અને ૭ માં પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે ચારિત્ર્ય અને સક્ષમતા ધરાવતી વ્યક્તિઓને ઓળખવા અને પસંદ કરવા માટેની પ્રક્રિયા શું હોવી જોઈએ અને આ પ્રશ્ન ત્રણ ન્યાયમૂર્તીઓની મોટી બેંચને સોંપ્યો.

હું અગાઉથી જ ઠેરવી ચૂક્યો છું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારી એવા રાજ્યપાલ માટે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરવાનું છે, પરંતુ એનો અર્થ એ નથી કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે રાજ્યપાલ દ્વારા નક્કી કરાયેલી કોઈપણ પ્રક્રિયાના અભાવે, રાજ્ય સરકાર પાસે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કોઈપણ વ્યક્તિની પસંદગી અને નિમણૂક કરવામાં સંપૂર્ણ વિવેકાધિકાર રહેશે. જ્યાં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે રાજ્યપાલ દ્વારા કોઈ પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં આવી ન હોય ત્યાં પણ, રાજ્ય સરકારે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે માત્ર ચારિત્ર્યવાન અને સક્ષમ વ્યક્તિઓની જ પસંદગી કરવાની રહેશે, કારણ કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત વિવેકાધિકાર જે હેતુઓ માટે વિવેકાધિકાર આપેલ છે તેના દ્વારા ગર્ભિત રીતે મર્યાદિત છે અને તે હેતુઓ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ માં ગણાવેલ લોક સેવા આયોગના કાર્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ ના ખંડ (૧) હેઠળ, રાજ્ય લોક સેવા આયોગની ફરજ રાજ્યની સેવાઓમાં નિમણૂકો માટે પરીક્ષાઓ યોજવાની છે. અનુચ્છેદ ૩૨૦ ના ખંડ (૩) હેઠળ, રાજ્યમાં નાગરિક સેવાઓ અને નાગરિક જગ્યાઓ પર ભરતી અને નિમણૂક સંબંધિત

બાબતો પર, નાગરિક ક્ષમતામાં રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વ્યક્તિને અસર કરતી શિસ્ત વિષયક બાબતો પર, કાનૂની કાર્યવાહીનો બચાવ કરવાના ખર્ચ પેટે રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વ્યક્તિ દ્વારા અને તેના સંબંધમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓ પર, રાજ્ય સરકાર હેઠળ સેવા આપતી વખતે થયેલી ઈજાઓ સંબંધિત પેન્શન મંજૂર કરવાના દાવાઓ પર અને અન્ય બાબતો પર રાજ્ય સરકારે રાજ્ય લોક સેવા આયોગની સલાહ લેવી જરૂરી છે. આવી બાબતોમાં, રાજ્ય લોક સેવા આયોગ રાજ્ય સરકારથી સ્વતંત્ર રહીને અને નિષ્પક્ષતાથી કામ કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે, ઉપરાંત જાહેર વહીવટના જ્ઞાન અને અનુભવ દ્વારા મેળવેલી ક્ષમતા અને પરિપક્વતા પણ હોવી જોઈએ.

૩૨. તેથી, હું ઠેરવું છું કે ભલે અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના ઉપરોક્ત ગુણોનો ઉલ્લેખ ન હોય, પણ આ ગુણો ગર્ભિત સંબંધિત પરિબળો પૈકીના છે જેમને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ હેઠળ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદ કરવા અને નિમણૂક કરવા માટે વ્યક્તિની સક્ષમતા નક્કી કરતી વખતે સરકારે ધ્યાનમાં લેવાના રહેશે. તદ્અનુસાર, જો આ સંબંધિત પરિબળોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવે, તો કોર્ટ પસંદગી અને નિમણૂકને સંવિધાન

અનુસાર ન હોવાનું ઠેરવી શકે છે. કે સ્મિથ્સ જ્યુડિશિયલ રિવ્યુ, છઠ્ઠી આવૃત્તિ ટાંકવા માટે:

"જો વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગ પર એવી બાબતો દ્વારા પ્રભાવ પડ્યો હોય જેને કાયદેસર રીતે ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં, અથવા ધ્યાનમાં લેવા માટે જરૂરી એવા સંબંધિત પરિબળોની અવગણના કરીને (સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે), તો અદાલત સામાન્ય રીતે ઠેરવશે કે સત્તાનો કાયદેસર રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી. (પૃષ્ઠ ૨૮૦)

જો સંબંધિત પરિબળો નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યા ન હોય (ઉદાહરણ તરીકે જો સત્તા માત્ર લાયસન્સ આપવાની કે નકારવાની હોય, અથવા સક્ષમ સત્તાધિકારી યોગ્ય માને તેવી શરતો જોડવાની હોય), તો અદાલતો માટે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે શું સ્વીકાર્ય વિચારણાઓ ગર્ભિત રીતે મર્યાદિત છે, અને જો એમ હોય તો, કઈ હદ સુધી (પૃષ્ઠ ૨૮૨)"

મેસર્સ હોયટીફ ગેમોન વિ. ઓરિસ્સા રાજ્ય અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૨૨૬) માં, એ. અલાગિરીસ્વામીએ આ કોર્ટની ત્રણ

ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ માટે ચુકાદો લખતાં કારોબારીની સત્તા પરની આ મર્યાદાને નીચેના શબ્દોમાં સમજાવી હતી:

"કારોબારીએ સંબંધિત પરિબળોને ધ્યાનમાં લઈને પોતાના નિર્ણયો પર પહોંચવાનું હોય છે. તેમણે સંબંધિત બાબત ધ્યાનમાં લેવાનો ઈનકાર કરવો જોઈએ નહીં કે સંપૂર્ણપણે અસંગત અથવા બાહ્ય બાબતોને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં. તેમણે કાયદાના મુદ્દા પર પોતાને ગેરમાર્ગે દોરવા જોઈએ નહીં. આવો નિર્ણય જ કાયદેસર ગણાશે. કારોબારી કાયદેસર રીતે કામ કરે તે જોવાની સત્તા અદાલતો પાસે છે".

૩૩. શ્રી રાવે, જોકે, ઈ.પી. રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટની બંધારણીય બેંચના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે મુખ્ય સચિવનું પદ એ અત્યંત સંવેદનશીલ પદ છે અને મુખ્ય સચિવ એ વહીવટમાં મુખ્ય કડી છે અને વહીવટના સુચારુ કામકાજ માટે, મુખ્ય સચિવ અને મુખ્યમંત્રી વચ્ચે સંપૂર્ણ તાલમેલ અને સમજણ હોવી જોઈએ અને તેથી, જે વ્યક્તિમાં મુખ્યમંત્રી સંપૂર્ણ વિશ્વાસ ધરાવતા હોય માત્ર તેને જ રાજ્યના મુખ્ય સચિવ તરીકે નિમી શકાય છે અને તેથી રાજ્યના મુખ્ય સચિવને તેમની નિમણૂક મનસ્વી અને સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૧૪ અને ૧૬ નો ભંગ કરતી હોવાના કારણોસર તેમના પદ પરથી હટાવી શકાય નહીં. શ્રી રાવે આ કોર્ટની બે ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચના

નિર્ણય પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિ. માનસ કુમાર ચક્રવર્તી અને અન્ય (ઉપર મુજબ) પર પણ આધાર રાખ્યો જેમાં સમાન રીતે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ડીજી અને આઈજી પોલીસનું પદ એ એક પસંદગીનું પદ હતું અને અદાલતો માટે ડીજી અને આઈજી પોલીસ તરીકે નિમાનાર અધિકારીની પસંદગી અંગે નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારી દ્વારા લેવાયેલા અભિપ્રાય પર અપીલમાં બેસવાનું ખુલ્લું નથી અને આવી પસંદગી માટે, રાજ્ય સરકારે મુખ્ય ભૂમિકા ભજવવી જ જોઈએ. મારો એવો ચોક્કસ અભિપ્રાય છે કે લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ, જેમણે તેના અન્ય સભ્યો સાથે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળની તેમની ફરજો રાજ્ય સરકારથી સ્વતંત્ર રહીને બજાવવાની હોય છે, તેમને મુખ્ય સચિવ કે ડીજી અને આઈજી પોલીસ સાથે સરખાવી શકાય નહીં, જેઓ માત્ર વહીવટી કાર્યો સાથે સંબંધ ધરાવે છે અને તેમણે રાજ્ય સરકાર હેઠળ કામ કરવાનું હોય છે. લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની આ સ્વતંત્રતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૬ નો ખંડ (૩) જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ વ્યક્તિ, તેની હોદ્દાની મુદત પૂરી થતાં, તે હોદ્દા પર પુનઃનિમણૂક માટે અપાત્ર બનશે.

૩૪. શ્રી રાવે બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી વિ. કાર્ણાટક અર્બન વોટર સપ્લાય એન્ડ ડ્રેનેજ બોર્ડ એમ્પ્લોઈઝ એસોસિએશન અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખીને એવી દલીલ કરી છે કે પૃચ્છાની રિટ જારી કરવાનું હાઈકોર્ટનું ક્ષેત્રાધિકાર માત્ર એવા કિસ્સાઓ સુધી મર્યાદિત છે જ્યાં કોઈ હોદ્દા પરની નિમણૂક વૈધાનિક નિયમોથી વિપરીત હોય. તેમણે શ્રી લલિત દ્વારા ટાંકવામાં

આવેલા સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટના નિર્ણયને તફાવત દર્શાવી અલગ પાડ્યો અને રજૂઆત કરી કે તે કેસમાં અદાલતને જાણવા મળ્યું હતું કે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનરની નિમણૂક સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશન એક્ટ, ૨૦૦૩ ની કાયદાકીય જોગવાઈઓના ભંગમાં હતી અને આ કારણોસર, આ કોર્ટે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનરની નિમણૂક રદ કરી હતી. હું અગાઉથી જ ઠેરવી ચૂક્યો છું કે કાયદા અથવા સંવિધાનમાં સ્પષ્ટ નિયંત્રણો ઉપરાંત, કાયદા અને સંવિધાનમાં ગર્ભિત નિયંત્રણો હોઈ શકે છે અને કાનૂની અથવા બંધારણીય સત્તાધિકારી આવા ગર્ભિત નિયંત્રણોના ભંગમાં તેની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી. આ ઉપરાંત, સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ હાઈકોર્ટને કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને, જેમાં યોગ્ય કિસ્સાઓમાં કોઈપણ સરકારનો સમાવેશ થાય છે, તે પ્રદેશોમાં ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ હકોના અમલીકરણ માટે અને અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે બંધી પ્રત્યક્ષીકરણ, પરમાદેશ, પ્રતિષેધ, પૂરછા અને ઉત્પ્રેશણ સ્વરૂપની રિટ સહિત નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ અથવા તેમાંથી કોઈપણ જારી કરવાની સત્તા આપે છે. આમ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટની સત્તા માત્ર પૂરછાની રિટ સુધી મર્યાદિત નથી પરંતુ અન્ય નિર્દેશો, હુકમો અથવા રિટ સુધી લંબાયેલી છે: દ્વારકા નાથ વિ. ઇન્કમ-ટેક્સ ઓફિસર, સ્પેશિયલ સર્કલ, ડી વોર્ડ, કાનપુર અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં, કે. સુબ્બા રાવ, ન્યાયમૂર્તિએ ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ માટે બોલતા સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટની સત્તાઓના વ્યાપક ક્ષેત્રાધિકારને આમ સમજાવ્યું છે:

"આ અનુચ્છેદ વ્યાપક શબ્દપ્રયોગમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને તે પ્રથમ દર્શનીય રીતે (એક્સ ફેસી) અન્યાય જ્યાં પણ જોવા મળે ત્યાં પહોંચવા માટે હાઇકોર્ટને વ્યાપક સત્તા આપે છે. સંવિધાને સત્તાનું સ્વરૂપ, તેના હેતુ અને જે વ્યક્તિ અથવા પ્રાધિકારી વિરુદ્ધ તેનો ઉપયોગ કરી શકાય તેનું વર્ણન કરવામાં હેતુપૂર્વક વ્યાપક ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે. તે ઇંગ્લેન્ડમાં સમજાય છે તે મુજબના પરમાધિકાર રિટ્સ (પ્રિરોગેટિવ રિટ્સ) ની પ્રકૃતિના રિટ્સ જારી કરી શકે છે; પરંતુ, "પ્રકૃતિ" શબ્દપ્રયોગના ઉપયોગ દ્વારા તે રિટ્સનું ક્ષેત્ર પણ વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યું છે, કારણ કે સદર શબ્દપ્રયોગ ભારતમાં જારી કરી શકાય તેવા રિટ્સને ઇંગ્લેન્ડના રિટ્સ સાથે સમકક્ષ બનાવતો નથી, પરંતુ માત્ર તેના પરથી એક સામ્યતા દર્શાવે છે: તે સિવાય, હાઇકોર્ટ પરમાધિકાર રિટ્સ સિવાયના અન્ય સૂચનાઓ, હુકમો અથવા રિટ્સ પણ જારી કરી શકે છે. તે હાઇકોર્ટને આ દેશની વિશિષ્ટ અને જટિલ જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે રાહતોને ઘડી કાઢવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઇકોર્ટની સત્તાના ક્ષેત્રને ઇંગ્લિશ કોર્ટોની પરમાધિકાર રિટ્સ જારી કરવાની સત્તા સાથે સમકક્ષ બનાવવાનો કોઈ પણ પ્રયાસ એ ઇંગ્લેન્ડ જેવા એકીકૃત શાસનપ્રણાલી ધરાવતા સરખામણીમાં નાના દેશમાં વર્ષોથી વિકસેલા બિનજરૂરી, કાર્યરીતિગત નિયંત્રણોને ફેડરલ માળખા હેઠળ કામ કરતા ભારત જેવા વિશાળ દેશમાં દાખલ કરવા સમાન છે. આ પ્રકારનું

અર્થઘટન સદર અનુચ્છેદના હેતુને જ નિષ્ફળ બનાવે છે. આ કહેવાનો અર્થ એ નથી કે હાઈકોર્ટ આ અનુચ્છેદ હેઠળ મનસ્વી રીતે કાર્ય કરી શકે છે. કેટલાક મર્યાદાઓ અનુચ્છેદમાં જ અંતર્નિહિત છે અને અન્ય મર્યાદાઓ આ અનુચ્છેદને નિર્ધારિત માર્ગો દ્વારા નિર્દેશિત કરવા માટે વિકસાવવામાં આવી શકે છે. આ અર્થઘટન સદર કોર્ટ દ્વારા ટી.સી. બસપ્પા વિ. નાગપ્પા, ૧૯૫૫-૧ એસ.સી.આર. ૨૫૦: (એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૪૪૦) અને ઈરાની વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ, ૧૯૬૨ (૨) એસ.સી.આર. ૧૬૯: (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૧૭૩૧) માં સ્વીકારવામાં આવ્યું છે."

તેથી, હું ઠેરવું છું કે હાઈકોર્ટે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરવામાં રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકારમાં સામાન્ય રીતે હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં, પરંતુ એક અપવાદરૂપ કિસ્સામાં જો એવું દર્શાવવામાં આવે કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગને સોંપાયેલી ફરજોની પ્રકૃતિ પરથી જ પ્રત્યક્ષ થતા સ બંધિત પરિબળોની રાજ્ય સરકાર દ્વારા રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષની પસંદગી અને નિમણૂક કરતી વખતે વિચારણા કરવામાં આવી નથી, તો હાઈકોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ પોતાની વ્યાપક અને અસાધારણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને રાજ્ય સરકારનો વિવેકાધિકાર

સંવિધાનની મર્યાદાઓમાં વાપરવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પસંદગી અને નિમણૂકને રદ કરી શકે છે.

૩૫. હવે હાલના કેસના તથ્યો પર આવતા, હું જણાવું છું કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે તેના તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૧૧ ના હુકમમાં અગાઉથી જ ઠેરવેલ છે કે શ્રી હરીશ ઢાંડા વિરુદ્ધ આક્ષેપ કરાયેલી અનિયમિતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ સાબિત થઈ નથી. જોકે, મારે એ તપાસ કરવી જ જોઈએ કે રાજ્ય સરકારે રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે કાર્ય કરવાની તેમની ક્ષમતા સંબંધિત યોગ્ય પરિબળો ધ્યાને લીધા હતા કે કેમ. તેથી, અમે તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૨ ના રોજ હુકમ પસાર કરીને પંજાબ રાજ્યને હાઈકોર્ટની કુલ બેંચના ચુકાદાના પેરા ૬૯ માં ઉદ્દેખિત સામગ્રી અમારી સમક્ષ રજૂ કરવા જણાવેલ હતું, જેના આધારે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક માટે શ્રી હરીશ ઢાંડાની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૨ ના હુકમનું પાલન કરીને, રાજ્ય સરકારે તે ફાઈલો રજૂ કરી છે જેમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા શ્રી હરીશ ઢાંડાની પસંદગી અને નિમણૂકની કામગીરી કરવામાં આવી હતી. "પી.પી.એસ.સી. ના અધ્યક્ષની નિમણૂક શ્રી એસ.કે. સિંહા, આઈ.એ.એસ., શ્રી હરીશ રાય ઢાંડા" વિષય પરની ફાઈલના પાના ૨૬ પર, હું જણાવું છું કે એક પાનામાં બાયો-ડેટા ફાઈલના પાના ૪૧ પર મૂકવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે:

"બાયો ડેટા

હરીશ રાય ઢાંડા પિતા શ્રી કુલભૂષણ રાય

રહેવાસી: ધ રીટ્રીટ, ફિરોઝપુર રોડ, લુધિયાણા

જન્મ તારીખ: ૧૫મી મે, ૧૯૬૦

એસ.સી.ડી. ગવર્નમેન્ટ કોલેજ, લુધિયાણા, પંજાબ યુનિવર્સિટીમાંથી
બેચલર ઇન આર્ટ્સ મેળવ્યું, (૧૯૭૯).

લો કોલેજ, પંજાબ યુનિવર્સિટીમાંથી બેચલર ઇન લોઝ મેળવ્યું
(૧૯૮૨).

૧૯૮૨ માં એડવોકેટ તરીકે બાર કાઉન્સિલ ઓફ પંજાબ એન્ડ
હરિયાણા સાથે નોંધાયેલ.

૧૯૮૨ થી ૨૦૦૭ સુધી ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્સ, લુધિયાણા ખાતે વકીલાત
કરી.

સાત ટર્મ માટે ડિસ્ટ્રિક્ટ બાર એસોસિએશન, લુધિયાણાના પ્રમુખ
તરીકે ચૂંટાયા."

ઉપરોક્ત બાયો-ડેટા ઉપરાંત, સ્પીકર, પંજાબ વિધાન સભા દ્વારા આપવામાં
આવેલ તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૧૧ નું પ્રમાણપત્ર છે, જે પ્રમાણિત કરે છે કે શ્રી હરીશ
રાય ઢાંડા, એમ.એલ.એ., એ તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૧૧ થી ૧૩મી પંજાબ
વિધાનસભાની સભ્યપદેથી રાજીનામું આપ્યું છે અને તેમનું રાજીનામું સ્પીકર દ્વારા
સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. ઉપરોક્ત સામગ્રી દર્શાવે છે કે શ્રી હરીશ ઢાંડા બી.એ. અને

એલએલ.બી. ની ડિગ્રીઓ ધરાવતા હતા અને લુધિયાણાની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ્સમાં એડવોકેટ તરીકે વકીલાત કરતા હતા અને સાત ટર્મ માટે ડિસ્ટ્રિક્ટ બાર એસોસિએશન, લુધિયાણાના પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાયા હતા અને વિધાનસભાના સભ્ય રહ્યા છે. આ સામગ્રીઓ એવું દર્શાવતી નથી કે શ્રી હરીશ ઢાંડા પાસે વહીવટમાં અથવા ભરતીમાં કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન કે અનુભવ હતો કે આ સામગ્રીઓ એવું દર્શાવતી નથી કે શ્રી હરીશ ઢાંડા પાસે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકેની ફરજો બજાવવાના ગુણો હતા જેની મેં આ ચુકાદામાં ચર્ચા કરી છે. શ્રી હરીશ ઢાંડા સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ રાજ્ય લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના પદની ફરજો બજાવવા માટે હકારાત્મક ગુણો ધરાવે છે તે દર્શાવવા માટે એફિડેવિટ દ્વારા અન્ય કોઈ માહિતી પણ અમારી સમક્ષ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવી નથી. પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ઢાંડાની નિમણૂક કરવાનો રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય આમ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૦ હેઠળ લોક સેવા આયોગોને સોંપાયેલી ફરજોની પ્રકૃતિ પરથી જ પ્રત્યક્ષ થતા સંબંધિત પરિબલોની વિચારણા ન કરવાના કારણે અમાન્ય હતો.

૩૬. પરિણામે, પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ ઢાંડાની પસંદગી અને નિમણૂકને રદ કરતા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવા હું ઈચ્છુક નથી, પરંતુ હું હાઈકોર્ટની કુલ બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદાને રદબાતલ કરું છું.

જોકે, એ હકીકત ધ્યાને લેતા કે પંજાબ રાજ્ય સરકારે અગાઉથી જ લેફ્ટનન્ટ જનરલ આર.એ. સુજલાનાની પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે પસંદગી અને નિમણૂક કરી દીધી છે, હું એમની નિમણૂકને માત્ર એ કારણોસર ખતેલ પહોંચાડવા ઈચ્છુક નથી કે એમની નિમણૂક હાઈકોર્ટની કુલ બેંચના તારીખ ૧૭.૦૮.૨૦૧૧ ના ચુકાદાના પરિણામ સ્વરૂપે હતી જે મેં રદબાતલ કર્યો છે. પંજાબ રાજ્યની અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને હરિયાણા રાજ્યની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, પરંતુ શ્રી હરીશ ઢાંડાની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે. પક્ષકારોએ પોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવવાનો રહેશે.

મદન બી. લોકુર, ન્યાયમૂર્તીશ્રી

૧. જ્યારે હું ભાઈ પટનાયક સાથે સંપૂર્ણપણે સંમત થાઉં છું, પરંતુ ઉપસ્થિત થયેલા મુદ્દાઓના પાયાના મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને, હું આ કેસમાં મારા વિચારો અલગથી વ્યક્ત કરવાનું યોગ્ય માનું છું.

૨. ભાઈ પટનાયક દ્વારા વિગતવાર તથ્યો જણાવવામાં આવ્યા છે અને તેને પુનરાવર્તિત કરવાની જરૂર નથી.

મુદ્દાઓ:

૩. વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો પ્રાથમિક સબસ્ટેન્ટિવ મુદ્દો એ છે કે શું હાઈકોર્ટ પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ રાય ઢાંડાની ૭મી જુલાઈ ૨૦૧૧ ના રોજ પ્રકાશિત જાહેરનામા દ્વારા કરવામાં આવેલી નિમણૂકમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકી હોત અને જો તે કરી શકી હોત, તો શું તેણે હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈતો હતો. મારા મતે, બંને પ્રશ્નોનો જવાબ હકારાત્મક હોવો જોઈએ.

૪. જોકે, એ સ્પષ્ટ કરવું જરૂરી છે કે તેમની નિમણૂકનું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હોવા છતાં, શ્રી ઢાંડાએ વાસ્તવમાં હોદ્દો સંભાળ્યો ન હતો કે પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષના પદ પર બિરાજમાન થયા ન હતા. તે આમ કરી શકે તે પહેલાં, પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટમાં દાખલ કરાયેલી રિટ પીટિશન (સિવિલ) નં. ૧૧૮૪૮/૨૦૧૧ દ્વારા સલીલ સભલોક દ્વારા તેમની નિમણૂકને પડકારવામાં આવી હતી. જ્યારે રિટ અરજી વિચારણા માટે લેવામાં આવી, ત્યારે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે તેના ૧૩મી જુલાઈ ૨૦૧૧ ના હુકમમાં નોંધ્યું કે તેમનો "સોગંદવિધિ સમારોહ" તે જ દિવસ માટે નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો હતો પરંતુ પંજાબ રાજ્ય તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સિલે રજૂઆત કરી હતી કે રિટ અરજીનો નિર્ણય ન થાય ત્યાં સુધી સમારોહ સ્થગિત રાખવામાં આવશે. ત્યારબાદ, ૧લી ઓગસ્ટ ૨૦૧૧ ના રોજ સદર રજૂઆત પાછી ખેંચી લેવા માગવામાં આવી હતી. જોકે, હાઈકોર્ટની કુલ બેંચ, જેણે આ બાબતને ખૂબ જ વિગતવાર સાંભળી હતી; તેણે તે દિવસે શ્રી ઢાંડાને હોદ્દાના સોગંદ લેવડાવવા પર રોક લગાવતો હુકમ પસાર કર્યો

હતો. જેથી, શ્રી ઢાંડાએ પંજાબ લોક સેવા આયોગના અધ્યક્ષ તરીકે વફાદારીના, હોદ્દાના અને ગોપનીયતાના સોગંદ લીધા ન હતા. બાદમાં, તેમની નિમણૂક હાઈકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવી હોવાથી, તેમના દ્વારા ઉપર મુજબના સોગંદ લેવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થયો ન હતો.

૫. ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલ અન્ય સબળ મુદ્દો એ છે કે શું હાઈકોર્ટ "નોકરીની બાબત" ના સંબંધમાં જાહેર હિતની રિટ અરજી ગ્રાહ્ય રાખી શકી હોત, એટલે કે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી હરીશ રાય ઢાંડાની નિમણૂક. મારા મત મુજબ, પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક એ "નોકરીની બાબત" નથી અને તેથી હાઈકોર્ટ દ્વારા જાહેર હિતની અરજી ગ્રાહ્ય રાખી શકાઈ હોત.

૬. વિચારણા માટે કેટલીક પ્રક્રિયાગત બાબતો પણ ઉપસ્થિત થઈ છે અને તે ડિવિઝન બેંચ દ્વારા હાઈકોર્ટની કુલ બેંચને એવા મુદ્દાઓની મંજૂરી આપવાની ઈચ્છનીયતા સાથે સંબંધિત છે જે આ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહેવાય છે; હાઈકોર્ટની કુલ બેંચ દ્વારા પ્રશ્નોનું ઘડતર, તેને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નો ઉપરાંત; કુલ બેંચ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં હરિયાણા રાજ્યને પક્ષકાર તરીકે જોડવાની આવશ્યકતા, ભલે તેને પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક સાથે કોઈ સંબંધ ન હતો; પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક સંબંધમાં પંજાબ રાજ્યના મુખ્યમંત્રી દ્વારા રાજ્યના રાજ્યપાલને આપવામાં આવેલી

સલાહ રજૂ કરવા માટે કુલ બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલી સૂચનાની માન્યતા; પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશન અને હરિયાણા પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે માર્ગદર્શિકા ઘડવાની કુલ બેંચની સત્તા અને અન્ય કેટલીક આકસ્મિક બાબતો.

"નોકરીની બાબત" ના સંબંધમાં જાહેર હિતની રિટ અરજી:

૭. શરૂઆતમાં, એ સમજવું મહત્વપૂર્ણ છે કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ બંધારણીય હોદ્દો ધરાવે છે અને વૈધાનિક પોસ્ટ નથી. આનું મહત્વ એ છે કે વૈધાનિક પોસ્ટ પર નિમણૂક માટેના પાત્રતાના માપદંડો અથવા પસંદગીના સૂચકો બંધારણીય હોદ્દા પર નિમણૂક માટેના માપદંડો અને સૂચકોથી એકદમ અલગ અને ભિન્ન હોય છે.

૮. રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ ના સંદર્ભમાં થાય છે, જે નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"૩૧૬. સભ્યોની નિમણૂક અને હોદ્દાની મુદત.— (૧) પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને અન્ય સભ્યોની નિમણૂક, યુનિયન કમિશન અથવા સંયુક્ત કમિશનના કિસ્સામાં, રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા અને

રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં, રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા કરવામાં આવશે:

પરંતુ દરેક પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના શક્ય હોય તેટલા લગભગ અડધા સભ્યો એવી વ્યક્તિઓ હશે જેમણે તેમની સંબંધિત નિમણૂકની તારીખો પર ભારત સરકાર હેઠળ અથવા કોઈ રાજ્ય સરકાર હેઠળ ઓછામાં ઓછા દસ વર્ષ માટે હોદ્દો ધરાવ્યો હોય, અને દસ વર્ષની સદર મુદતની ગણતરી કરતી વખતે આ બંધારણના પ્રારંભ પહેલાંનો કોઈપણ સમયગાળો કે જે દરમિયાન કોઈ વ્યક્તિએ ભારતમાં કાઉન હેઠળ અથવા કોઈ ભારતીય રાજ્યની સરકાર હેઠળ હોદ્દો ધરાવ્યો હોય તેનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

(૧-એ) જો કમિશનના અધ્યક્ષનો હોદ્દો ખાલી પડે અથવા જો કોઈ આવા અધ્યક્ષ ગેરહાજરીના કારણે અથવા અન્ય કોઈ કારણસર તેમના હોદ્દાની ફરજો બજાવવા માટે અસમર્થ હોય, તો તે ફરજો, ખાલી પડેલા હોદ્દા પર ખંડ (૧) હેઠળ નિમણૂક પામેલી કોઈ વ્યક્તિ તે ફરજો સંભાળે ત્યાં સુધી અથવા, જેવો કિસ્સો હોય, અધ્યક્ષ તેમની ફરજો ફરીથી શરૂ કરે ત્યાં સુધી, યુનિયન કમિશન અથવા સંયુક્ત કમિશનના કિસ્સામાં રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં રાજ્યના રાજ્યપાલ તે હેતુ માટે નિમણૂક કરે તેવા કમિશનના અન્ય સભ્યોમાંથી એક દ્વારા બજાવવામાં આવશે.

(ર) પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય તેઓ તેમના હોદ્દા પર પ્રવેશ કરે તે તારીખથી છ વર્ષની મુદત માટે અથવા યુનિયન કમિશનના કિસ્સામાં, પાંચસઠ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરે ત્યાં સુધી, અને રાજ્ય કમિશન અથવા સંયુક્ત કમિશનના કિસ્સામાં, બાહસઠ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરે ત્યાં સુધી, બેમાંથી જે વહેલું હોય તે સુધી હોદ્દો ધારણ કરશે:

પરંતુ—

(એ) પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય, યુનિયન કમિશન અથવા સંયુક્ત કમિશનના કિસ્સામાં રાષ્ટ્રપતિને અને રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં રાજ્યના રાજ્યપાલને સંબોધિત પોતાના હસ્તાક્ષરિત લખાણ દ્વારા તેમના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપી શકશે;

(બી) પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્યને અનુચ્છેદ ૩૧૭ ના ખંડ (૧) અથવા ખંડ (૩) માં પૂરી પાડવામાં આવેલી રીત મુજબ તેમના હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકાશે.

(૩) પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય તરીકે હોદ્દો ધરાવતી વ્યક્તિ, તેમના હોદ્દાની મુદત પૂરી થવા પર, તે હોદ્દા પર પુનઃનિમણૂક માટે અપાત્ર બનશે."

૯. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ ના માત્ર વાંચનથી બે સુવિધાઓ સ્પષ્ટપણે ઉભરી આવે છે, અને તે છે: (૧) રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે કોઈ લાયકાત નક્કી કરવામાં આવી નથી. તેથી સૈદ્ધાંતિક રીતે, રાજ્યના મુખ્યમંત્રી રાજ્યના રાજ્યપાલને શેરીમાં ચાલતી કોઈપણ વ્યક્તિને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાની ભલામણ કરી શકે છે. (૨) રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષને હોદ્દાની મુદતની સુરક્ષા પૂરી પાડવામાં આવે છે કારણ કે હોદ્દાની મુદત છ વર્ષ અથવા ૬૨ વર્ષની ઉંમર સુધી નક્કી કરવામાં આવી છે, જે બેમાંથી વહેલું હોય.

૧૦. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૭ માં પૂરી પાડવામાં આવેલ રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષને હોદ્દા પરથી દૂર કરવાના જોગવાઈ દ્વારા હોદ્દાની મુદતની સુરક્ષાની પુષ્ટિ થાય છે. આ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"૩૧૭. પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્યને દૂર કરવા અને નિલંબિત કરવા. –

(૧) ખંડ (૩) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલા સંદર્ભ પર સુપ્રિમ કોર્ટે અનુચ્છેદ ૧૪૫ હેઠળ તે વતી નિયત કરવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અનુસાર યોજાયેલી તપાસમાં રિપોર્ટ આપ્યા પછી કે અધ્યક્ષ અથવા તેવા અન્ય સભ્યને આવા કોઈ

કારણસર દૂર કરવા જોઈએ, ગેરવર્તણૂકના આધારે રાષ્ટ્રપતિના હુકમ દ્વારા જ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા અન્ય કોઈપણ સભ્યને તેમના હોદ્દા પરથી દૂર કરવામાં આવશે.

(૨) રાષ્ટ્રપતિ, યુનિયન કમિશન અથવા સંયુક્ત કમિશનના કિસ્સામાં, અને રાજ્યપાલ, રાજ્ય કમિશનના કિસ્સામાં, કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા અન્ય કોઈપણ સભ્યને, જેમના સંબંધમાં રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સુપ્રિમ કોર્ટને ખંડ (૧) હેઠળ સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો હોય, રાષ્ટ્રપતિ સદર સંદર્ભ પર સુપ્રિમ કોર્ટનો રિપોર્ટ મળ્યા પછી હુકમ પસાર ન કરે ત્યાં સુધી હોદ્દા પરથી નિલંબિત કરી શકશે.

(૩) ખંડ (૧) માં કશુંય હોવા છતાં, રાષ્ટ્રપતિ હુકમ દ્વારા પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા અન્ય કોઈપણ સભ્યને હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકશે જો અધ્યક્ષ અથવા તેવા અન્ય સભ્ય, જેવો કિસ્સો હોય, –

(એ) નાદાર જાહેર થાય; અથવા

(બી) તેમની મુદત દરમિયાન તેમના હોદ્દાની ફરજોની બહાર કોઈપણ સવેતન રોજગારમાં રોકાયેલ હોય; અથવા

(સી) રાષ્ટ્રપતિના મતે, મન અથવા શરીરની અશક્તતાના કારણોસર હોદ્દા પર ચાલુ રહેવા માટે અયોગ્ય હોય.

(જ) જો પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા અન્ય કોઈપણ સભ્ય ભારત સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા વતી કરવામાં આવેલા કોઈપણ કરાર અથવા કરારનામામાં કોઈ રીતે સંકળાયેલા અથવા રસ ધરાવતા બને અથવા તેના નફામાં અથવા તેનાથી ઉદ્ભવતા કોઈ લાભ અથવા ઉપલબ્ધિમાં સભ્ય તરીકે અને નિગમિત કંપનીના અન્ય સભ્યો સાથે સામાન્ય સિવાય કોઈ રીતે ભાગ લે છે, તો તેમને, ખંડ (૧) ના હેતુઓ માટે, ગેરવર્તણૂકના દોષી માનવામાં આવશે."

૧૧. અનુચ્છેદ ૩૧૭ ના વાંચનથી સ્પષ્ટપણે ઉભરી આવતી એક બાબત એ છે કે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલા સંદર્ભ પર આ કોર્ટ દ્વારા તપાસ ચોજવામાં આવ્યા પછી જ રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષને ગેરવર્તણૂકના આધારે હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકાય છે અને તે તપાસના પરિણામે એવો રિપોર્ટ આવે છે કે તેમને તેવા આધારે દૂર કરવા જોઈએ. રાજ્યના રાજ્યપાલને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષને દૂર કરવાની સત્તા નથી ભલે તેઓ નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારી હોય. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૭ માં દર્શાવવામાં આવેલા અન્ય આધારો પણ ચોક્કસપણે છે, પરંતુ આ કેસના હેતુઓ માટે તેમાંથી કોઈ પણ ચિંતાનો વિષય નથી.

૧૨. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ અને અનુચ્છેદ ૩૧૭ ના વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે શેરીમાં ચાલતી વ્યક્તિને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક થતી અટકાવવા માટે, બંધારણમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે નિમણૂક સલાહ પર રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા કરવાની જરૂરી છે. વધુમાં, અધ્યક્ષને એ હદ સુધી હોદ્દાની મુદતની સુરક્ષા છે કે તે વ્યક્તિ ગેરવર્તણૂકના દોષી સાબિત ન થાય, અથવા નાદાર ન હોય, અથવા કોઈ રોજગાર ન લે અથવા શારીરિક કે માનસિક રીતે અશક્ત ન હોય ત્યાં સુધી રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા પણ તેને સરળતાથી હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકાતી નથી. તેથી, રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની મનસ્વી નિમણૂક પર એક આંતરિક બંધારણીય અંકુશ છે. બીજી બાજુ એ છે કે જો મનસ્વી નિમણૂક કરવામાં આવે, તો નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિને દૂર કરવી એ એક મુશ્કેલ પ્રક્રિયા છે.

૧૩. જો ભગવાન ન કરે તેવી સ્થિતિમાં શેરીમાં ચાલતી વ્યક્તિને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે, તો પીડિત નાગરિક પાસે કયો ઉપાય છે? આ પ્રશ્ન એક અનન્ય પૃષ્ઠભૂમિમાં ઉપસ્થિત થાય છે, કારણ કે આવી નિમણૂક માટે કોઈ પાત્રતાના માપદંડ નિયત કરવામાં આવ્યા નથી અને હોદ્દો ધરાવવા માટે વ્યક્તિની યોગ્યતા વિષયલક્ષી છે.

૧૪. આ સંદર્ભમાં, શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ત્રણ રજૂઆતો રજૂ કરવામાં આવી છે. જો આ રજૂઆતોનો સ્વીકાર કરવામાં આવે, તો વ્યક્તિએ માનવું પડશે કે આવી નિમણૂકથી પીડિત નાગરિક પાસે કોઈ

ઉપાય રહેશે નહીં. પ્રથમ રજૂઆત એ છે કે કો વૉરંટોની રિટ ચાલશે નહીં કારણ કે નિમણૂકમાં કોઈ કાયદાનું ઉલ્લંઘન થયું નથી – વાસ્તવમાં, નિમણૂક માટે કોઈ વૈધાનિક અથવા અન્ય લાયકાત અથવા પાત્રતાના માપદંડ નક્કી કરવામાં આવ્યા નથી. તેથી, કો વૉરંટોની રિટ માટેની અરજી ગ્રાહ્ય રહેશે નહીં. બીજી રજૂઆત એ છે કે હોદ્દા પરની નિમણૂક એ "નોકરીની બાબત" છે. તેથી, જાહેર હિતની અરજી (અથવા ટૂંકમાં પી.આઈ.એલ.) ગ્રાહ્ય રહેશે નહીં. ત્રીજી રજૂઆત એ છે કે "નોકરીની બાબત" માં ઉપાય એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ પાસે રહેશે, પરંતુ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની અરજી ગ્રાહ્ય રહેશે નહીં કારણ કે પીડિત નાગરિક તે હોદ્દા માટે ઉમેદવાર નથી અને તેથી, આ બાબતમાં તેને કોઈ લોકસ સ્ટેન્ડાઈ રહેશે નહીં. આ રજૂઆતોની યોગ્યતા અને પીડિત નાગરિક માટે કોઈ ઉપાય ઉપલબ્ધ છે કે કેમ તે વિચારવું જરૂરી છે.

પી.આઈ.એલ. ની ગ્રાહ્યતા:

(૧) કો વૉરંટોની રિટ

૧૫. શ્રી ઢાંડાનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ સાચા છે કે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકમાં કોઈ વૈધાનિક જરૂરિયાતનું ઉલ્લંઘન થયું નથી. આ એટલા માટે છે કારણ કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે કોઈ વૈધાનિક માપદંડ અથવા પરિમાણો નક્કી કરવામાં આવ્યા નથી. તેથી, કો વૉરંટોની રિટ માટેની અરજી સ્પષ્ટપણે ચાલશે નહીં.

૧૬. દાચકાઓ પહેલાં, હરિ બંશ લાલ વ. સહાદર પ્રસાદ મહતો, (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૬૫૫ માં આ કોર્ટે કાયદાની સ્થિતિ પર વિચાર કર્યો હતો અને આર.કે. જૈન વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯, મોર્ડન કોઓપ. ટ્રાન્સપોર્ટ સોસાયટી વ. ગવર્નમેન્ટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૦૨) ૬ એસ.સી.સી. ૨૬૯, હાઇકોર્ટ ઓફ ગુજરાત વ. ગુજરાત કિસાન મજદૂર પંચાયત, (૨૦૦૩) ૪ એસ.સી.સી. ૭૧૨ અને બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી વ. કર્ણાટક અર્બન વોટર સપ્લાય એન્ડ ડ્રેનેજ બોર્ડ એમ્પ્લોઈઝ એસોસિએશન, (૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૩૧ (૨) સહિતના અગાઉના અસંખ્ય ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપ્યા પછી ઠેરવેલ કે "કો વોરંટોની રિટ જારી કરવા માટે પણ, હાઇકોર્ટે ખાતરી કરવી પડશે કે નિમણૂક વૈધાનિક નિયમોથી વિપરીત છે."

૧૭. આ સિદ્ધાંત મહેશ ચંદ્ર ગુપ્તા વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૦૯) ૮ એસ.સી.સી. ૨૭૩ માં હકારાત્મક રીતે ઘડવામાં આવ્યો હતો જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું: ""પાત્રતા" નો અભાવ ધરાવતા કેસોમાં કો વોરંટોની રિટ ચોક્કસપણે ચાલશે."

(૨) શું આ નોકરીની બાબત છે?

૧૮. શું બંધારણીય હોદ્દા પર વ્યક્તિની નિમણૂક એ "નોકરીની બાબત" છે? "નોકરીની બાબત" શબ્દ પ્રયોગ સામાન્ય સ્વરૂપનો છે અને તેને ચોક્કસપણે (જ્યાં સુધી મને ખબર છે) માત્ર એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ્સ એક્ટ, ૧૯૮૫ માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ્સ એક્ટની કલમ ૩(ક્યુ) આ સંબંધમાં સુસંગત છે અને તે નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"૩. વ્યાખ્યાઓ. આ એક્ટમાં, જો સંદર્ભથી અન્યથા જરૂરી ન હોય તો,— (ક્યુ) વ્યક્તિના સંબંધમાં "નોકરીની બાબતો", એટલે યુનિયનના અથવા કોઈપણ રાજ્યના અથવા ભારતના ક્ષેત્રની અંદર અથવા ભારત સરકારના નિયંત્રણ હેઠળના કોઈપણ સ્થાનિક અથવા અન્ય સત્તાધિકારીના, અથવા, જેવો કિસ્સો હોય, સરકારની માલિકીની અથવા નિયંત્રિત કોઈપણ કોર્પોરેશન અથવા સોસાયટીના બાબતોના સંબંધમાં તેની નોકરીની શરતોને લગતી તમામ બાબતો, જે નીચે મુજબના સંબંધમાં છે—

(૧) મહેનતાણું (ભથ્થાઓ સહિત), પેન્શન અને અન્ય નિવૃત્તિ લાભો;

(૨) મુદત જેમાં કન્ફર્મેશન, સિનિયોરિટી, પ્રમોશન, રિવર્ઝન, સમય પહેલા નિવૃત્તિ અને વચનિવૃત્તિનો સમાવેશ થાય છે;

(૩) કોઈપણ પ્રકારની રજા;

(જ) શિસ્ત વિષયક બાબતો; અથવા

(પ) કોઈપણ અન્ય બાબત;"

૧૯. એમ કહી શકાય નહીં કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ યુનિયન અથવા રાજ્યના કામકાજના સંબંધમાં હોદ્દો ધરાવે છે. તેઓ સરકારી સેવક નથી, યુનિયન અથવા રાજ્ય અને અધ્યક્ષ વચ્ચે માલિક અને સેવકનો સંબંધ હોવાના અર્થમાં. હોદ્દાની મુદતની સુરક્ષા અને પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોને દૂર કરવાની પ્રક્રિયાને લગતી બંધારણીય જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, માત્ર એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે તેઓ બંધારણીય હોદ્દો ધરાવે છે. આ સંદર્ભમાં, ઇન રિ, રેફરન્સ અંડર આર્ટિકલ ૩૧૭(૧) ઓફ ધ કોન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૦) જ એસ.સી.સી. ૨૬૨ માં ઠેરવેલ કે:

"સરકારી સેવકનો કેસ, ખાસ જોગવાઈઓને આધીન રહીને, માલિક અને સેવકના કાયદા દ્વારા શાસિત થાય છે, પરંતુ કમિશનના સભ્યના કિસ્સામાં સ્થિતિ અલગ છે. પશ્ચાતવર્તી બંધારણીય હોદ્દો ધરાવે છે અને બંધારણના ભાગ XIV ના પ્રકરણ II ના અનુચ્છેદ ૩૧૫ થી ૩૨૩ દ્વારા પરિકલ્પિત તેમના હોદ્દાના વિવિધ પાસાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી ખાસ જોગવાઈઓ દ્વારા શાસિત થાય છે."

૨૦. તેવી જ રીતે, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન વ. શિવ જતન ઠાકુર, ૧૯૯૪ સપ્લી. (૩) એસ.સી.સી. ૨૨૦ માં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનને "બંધારણીય સંસ્થા" તરીકે અને તેના અધ્યક્ષ અને સભ્યોને "બંધારણીય હોદ્દેદારો" તરીકે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યા છે.

૨૧. રામ આશ્રય યાદવ (ડૉ.), ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, ઇન રિ, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯ માં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની "બંધારણીય ફરજો અને જવાબદારીઓ" નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. એમ પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ બંધારણીય ટ્રસ્ટીના સ્થાને છે.

૨૨. રામ કુમાર કશ્યપ વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૦૯) ૯ એસ.સી.સી. ૨૭૮ માં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની જવાબદારીઓને "બંધારણીય જવાબદારીઓ" તરીકે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવી હતી અને કેસ લો ની સમીક્ષા પર, એવું ઠેરવેલ કે:

"... કારણ કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશન એ બંધારણીય સર્જન છે, નોકરીના કાયદાના સિદ્ધાંતો જે સામાન્ય રીતે સરકારી કર્મચારીઓને બરતરફ કરવાના કિસ્સામાં લાગુ પડે છે તેને સદર કમિશનના સભ્યોને

દૂર કરવા અને નિલંબિત કરવા માટેની કાર્યવાહી સુધી લંબાવી શકાય નહીં."

૨૩. અંતે, મેહર સિંહ સૈની, ચેરમેન, હરિયાણા પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, ઈન રિ, (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬ માં ભારત સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર હેઠળની નોકરી અને પબ્લિક સર્વિસ કમિશન જેવી બંધારણીય સંસ્થા વચ્ચે તફાવત કરવામાં આવ્યો હતો. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે,

"[અમારા બંધારણના] ઘડવૈયાઓ દ્વારા કેન્દ્ર અથવા રાજ્યો હેઠળની નોકરી અને બંધારણનું જ સર્જન હોય તેવી સંસ્થાઓમાંની નોકરીઓ વચ્ચે સ્પષ્ટ તફાવત કરવામાં આવ્યો છે. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૧૫ આદેશ આપે છે કે કેન્દ્ર માટે યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશન અને સંબંધિત રાજ્યો માટે રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશન રહેશે. આ, કોઈપણ રીતે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૨ હેઠળ પરિકલ્પિત અખિલ ભારતીય સેવાઓ સાથે જોડાયેલ નથી, જેના માટે, વાસ્તવમાં, કમિશન દ્વારા પસંદગીઓ કરવાની હોય છે. બંધારણે પોતે જ બંને વચ્ચે અન્યોન્યાશ્રયતાનું કોઈ તત્વ દાખલ કર્યું નથી તે હકીકત, નિઃશંકપણે, કમિશન કોઈપણ પ્રભાવ અથવા મર્યાદાથી મુક્ત હોવાના કારણ તરફ નિર્દેશ કરે છે."

૨૪. ચુકાદામાં થોડે આગળ, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનને "બંધારણીય સંસ્થા" તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યું છે.

૨૫. આ સ્થિતિ હોવાને કારણે, એમ કહેવું શક્ય નથી કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ બંધારણીય સ્થાન કે બંધારણીય હોદ્દો ધરાવતા નથી. બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂકને સામાન્ય રીતે અથવા ચોક્કસપણે "નોકરીની બાબત" તરીકે વર્ણવવી એ ઓછામાં ઓછું કહીએ તો ખૂબ જ અયોગ્ય હશે.

(૩) કાર્યાત્મક કસોટી

૨૬. બંધારણમાં દર્શાવવામાં આવેલ રોજગાર પ્રતિબંધ અને પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના કાર્યો પણ દર્શાવે છે કે તેના અધ્યક્ષ બંધારણીય દરજ્જો ધરાવે છે.

૨૭. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૧૮ જોગવાઈ કરે છે કે હોદ્દો છોડવા પર, રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા સભ્ય તરીકે અથવા અન્ય કોઈપણ રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે સિવાય ભારત સરકાર હેઠળ અથવા રાજ્ય સરકાર હેઠળ અન્ય કોઈ રોજગાર મેળવી શકશે નહીં.

૨૮. અન્ય બાબતોની સાથે, રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના કાર્યોમાં, બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૦ માં ઉદ્દેષિત કર્યા મુજબ, રાજ્યની સેવાઓમાં નિમણૂકો માટે પરીક્ષાઓ યોજવાનો સમાવેશ થાય છે. રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની સલાહ રાષ્ટ્રપતિ અથવા રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા, તે વતી બનાવી શકાય તેવા નિયમનોંધે આધીન રહીને, અન્ય બાબતોની સાથે નાગરિક સેવાઓ અને નાગરિક હોદ્દાઓ પર ભરતીની પદ્ધતિઓ અને નાગરિક સેવાઓ અને હોદ્દાઓ પર નિમણૂકો કરતી વખતે અનુસરવાના સિદ્ધાંતો પર પણ લેવામાં આવી શકે છે.

૨૯. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૨૨ જોગવાઈ કરે છે કે રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ખર્ચ, જેમાં તેના સભ્યોના પગાર, ભથ્થાં અને પેન્શનનો સમાવેશ થાય છે, તે રાજ્યના એકત્રિત ભંડોળ પર વસૂલવામાં આવશે. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૩ મુજબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશને રાજ્યના રાજ્યપાલને વાર્ષિક ધોરણે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલા કામનો રિપોર્ટ રજૂ કરવો જરૂરી છે.

૩૦. આ તમામ ગંભીર બંધારણીય કાર્યો અને જવાબદારીઓ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યો પર મૂકવામાં આવ્યા છે અને તેમની નિમણૂકને વૈધાનિક નિમણૂક સાથે સરખાવવી અને તેમની નિમણૂકને "નોકરીની બાબત" ની શ્રેણીમાં મૂકવી એ બંધારણને અન્ય એક કાયદામાં ઘટાડી દેવા જેવું થશે, જે તે નથી.

(જ) ઉપાય

૩૧. તો પછી પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ જેવા બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂકથી પીડિત વ્યક્તિ માટે કયો ઉપાય છે?

૩૨. લગભગ વીસ વર્ષ પહેલાં, વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલના પ્રમુખની નિમણૂક સંબંધિત એક કેસમાં, આ કોર્ટે આર.કે. જૈન વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૧૯ માં ઠેરવેલ કે માત્ર ગેરકાયદેસર કૃત્યથી પીડિત વ્યક્તિ – "બિન-નિમણૂક પામેલ" – ને જ તે ગેરકાયદેસર કૃત્યને પડકારવાનું લોકસ સ્ટેન્ડાઇ રહેશે. તૃતીય પક્ષ માત્ર જાહેર કાયદાની જાહેરાત દ્વારા જ ઉપાય મેળવી શકે છે. આ મુજબ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"સર્વિસ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સમાં એ સ્થાપિત કાયદો છે કે ક્ષતિગ્રસ્ત કૃત્યની કાયદેસરતાને સવાલ ઉઠાવવાનું પીડિત વ્યક્તિ એટલે કે બિન-નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ માટે છે. તૃતીય પક્ષને કૃત્યની કાયદેસરતા અથવા ચોક્કસાઈ રજૂ કરવા માટે કોઈ લોકસ સ્ટેન્ડાઇ નથી. જાહેર ભાવના ધરાવતી વ્યક્તિ, અરજદારની અરજી પર માત્ર જાહેર કાયદાની જાહેરાત જ કરવામાં આવશે."

૩૩. આ વલણ બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી માં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક એ "નોકરીની બાબત" છે તેમ માનવામાં આવે તો પણ, તૃતીય પક્ષ અને સંપૂર્ણ અજાણી વ્યક્તિ જેમ કે રિટ અરજદાર, પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકને પડકારવા માટે એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરી શકતા નથી.

૩૪. જો કે, પીડિત વ્યક્તિ તરીકે તેમની પાસે જાહેર કાયદાનો ઉપાય છે. પરંતુ નોકરીની બાબતમાં ઉપલબ્ધ માત્ર એક જ ઉપાય કો વૉરંટોની રિટ માંગવાનો છે. આ કોર્ટ દ્વારા અસંખ્ય કેસોમાં આ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો છે. આ સંદર્ભમાં તાજેતરના નિર્ણયોમાંથી એક હરિ બંશ લાલ છે જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે "... કો વૉરંટોની રિટ સિવાય, નોકરીની બાબતોમાં જાહેર હિતની અરજી ગ્રાહ્ય નથી." આ વલણનો સંદર્ભ દુર્યોધન સાહુ (ડૉ.) વ. જિતેન્દ્ર કુમાર મિશ્રા (૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩, બી. શ્રીનિવાસ રેડ્ડી, દત્તારાજ નાથુજી થાવરે વ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૦, અશોક કુમાર પાંડે વ. સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. (૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૪૯ અને હરિ બંશ લાલ નો સંદર્ભ આપ્યા અને તેના પર આધાર રાખ્યા પછી ગિરજેશ શ્રીવાસ્તવ વ. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ, (૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૭૦૭ માં લેવામાં આવ્યો હતો (અને અસહમતી દર્શાવવામાં આવી ન હતી).

૩૫. આ નિર્ણયોનું મહત્વ એ છે કે તેઓ કો વૉરંટોની રિટના હેતુઓ સિવાય નોકરીની બાબતમાં પી.આઈ.એલ. પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. જો કે, જેમ મેં નિષ્કર્ષ કાઢ્યો છે, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનમાં અધ્યક્ષની નિમણૂક નોકરીની બાબતની શ્રેણીમાં આવતી નથી. તેથી, બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂકના સંબંધમાં કો વૉરંટોની રિટ માટેની પી.આઈ.એલ. આ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા અને ઉપર દર્શાવેલા ચુકાદાઓના આધારે બાધિત થશે નહીં.

૩૬. જો કે, વર્તમાન જેવી અનન્ય પરિસ્થિતિમાં, જ્યાં કો વૉરંટોની રિટ જારી થઈ શકતી નથી, ત્યાં દાદને એ રીતે ઘડવી જરૂરી બને છે જેથી પીડિત વ્યક્તિ જાહેર હિતમાં કોઈ ઉપાય વિના ન રહી જાય. તેથી આ કોર્ટે આવા કેસો સાથે વ્યવહાર કરવા માટે જાહેરાતની રિટ ઘડી છે. ઘણા સમય પહેલા, ટી. સી. બસપ્પા વ. ટી. નાગપ્પા [૧૯૫૫] ૧ એસ.સી.આર. ૨૫૦ માં કહેવામાં આવ્યું હતું:

"આપણા બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ અને ૨૨૬ માં વપરાયેલી ભાષા ખૂબ વ્યાપક છે અને સુપ્રિમ કોર્ટ તેમજ ભારતમાં તમામ હાઈકોર્ટોની સત્તાઓ મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે અને હાઈકોર્ટોના કિસ્સામાં અન્ય હેતુઓ માટે પણ જરૂરી જણાય તેવા હેબિયસ કોર્પસ, મેન્ડેમસ, કો વૉરંટો, પ્રોહિબિશન અને સર્ટોરારી પ્રકારની રિટ સહિતના હુકમો, રિટ અથવા દિશાનિર્દેશો જારી કરવા સુધી વિસ્તરે છે. આપણા બંધારણની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને આપણે હવે અંગ્રેજી

કાયદામાં આ રિટ્સના પ્રારંભિક ઇતિહાસ અથવા પ્રક્રિયાગત ટેકનિકલ બાબતો તરફ પાછા જોવાની જરૂર નથી, કે અંગ્રેજ ન્યાયાધીશો દ્વારા ચોક્કસ કેસોમાં વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયના કોઈ તફાવત અથવા ફેરફારથી દબાયેલા અનુભવવાની જરૂર નથી".

૩૭. તાજેતરમાં, આ કોર્ટ દ્વારા કુમાર પદ્મ પ્રસાદ વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૨) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૮ માં આવી રિટ જારી કરવામાં આવી હતી જ્યારે આ કોર્ટે જાહેર કર્યું હતું કે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા તેમની સહી અને સીલ હેઠળ તેમની નિમણૂક માટેનું વોરંટ જારી કરવામાં આવ્યા પછી પણ શ્રી કે.એન. શ્રીવાસ્તવ ગુવાહાટી હાઇકોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક મેળવવા માટે લાયક ન હતા. તેથી આ કોર્ટે નિર્દેશ આપ્યો:

"પરિણામે, અમે ગુવાહાટી હાઇકોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમની નિમણૂકને રદ કરીએ છીએ. અમે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત અન્ય સામાવાળાઓને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧૯ હેઠળ કે.એન. શ્રીવાસ્તવને સોગંદ અથવા પ્રતિજ્ઞા ન લેવડાવવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ. અમે કે.એન. શ્રીવાસ્તવને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧૯ ના સંદર્ભમાં સોગંદ અથવા પ્રતિજ્ઞા લેતા અને હાઇકોર્ટના ન્યાયાધીશનો હોદ્દો સંભાળતા વધુમાં અટકાવીએ છીએ."

૩૮. તેવી જ રીતે, એન. કન્નદાસન વ. અજય ખોસે, (૨૦૦૯) ૭ એસ.સી.સી. ૧ માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે ન્યાયમૂર્તી એન. કન્નદાસન (નિવૃત્ત) સ્ટેટ કન્ઝ્યુમર રિફ્રેસલ ફોરમના પ્રમુખનો હોદ્દો ધરાવવા માટે અપાત્ર હતા. ત્યારપછી એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો:

"ઉચ્ચ અદાલતો માત્ર કો વોરંટોની રિટ જ નહીં પરંતુ કો વોરંટોના પ્રકારની રિટ પણ જારી કરી શકે છે. તે જાહેરાતની રિટ જારી કરવા માટે પણ હકદાર છે જે સમાન હેતુ પ્રાપ્ત કરશે."

૩૯. અંતે અને વધુ તાજેતરમાં, સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧ માં સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશન એક્ટ, ૨૦૦૩ ની કલમ ૪(૧) ના પરંતુ ક હેઠળ સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે શ્રી પી.જે. થોમસની નિમણૂકની ભલામણ કરતી હાઇ પાવર્ડ કમિટીની ભલામણને કાયદામાં અસ્તિત્વ વગરની ઠેરવવામાં આવી હતી અને સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર તરીકે તેમની નિમણૂક રદ કરવામાં આવી હતી. આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો:

"શરૂઆતમાં એમ કહી શકાય કે મુખ્ય રિટ અરજીમાં અરજદારે અન્ય કોઈપણ રિટ, દિશાનિર્દેશ અથવા હુકમ જારી કરવા માટે અરજ કરેલ

છે જે આ કોર્ટ આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં યોગ્ય અને યોગ્ય માને છે. આમ, આ કોર્ટને ખાતરી થાય તો, જાહેરાતની રિટ જારી કરતા કશું અટકાવતું નથી."

કોની નિમણૂક થઈ શકે – કોર્ટના વિચારો:

૪૦. પીડિત નાગરિક પાસે માત્ર ખૂબ જ મર્યાદિત વિકલ્પો ઉપલબ્ધ છે તેવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા પછી, જો મનસ્વી નિમણૂક કરવામાં આવે, જેમ કે શેરીમાં ચાલતી વ્યક્તિની, તો શું કોઈ નિવારણ નથી? આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતા પહેલા, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ જેવા બંધારણીય હોદ્દા પર કોની નિમણૂક થઈ શકે તે વિચારવું યોગ્ય રહેશે.

૪૧. અશોક કુમાર ચાદવ વ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૭ માં આ કોર્ટે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂકને બે અલગ-અલગ દ્રષ્ટિકોણથી જોઈ: પ્રથમ, દેશમાં સક્ષમ વહીવટકર્તાઓ હોવાની જરૂરિયાતના દ્રષ્ટિકોણથી અને બીજું, સંસ્થાની જરૂરિયાતના દ્રષ્ટિકોણથી. પ્રથમ જરૂરિયાત અંગે, એવું કહેવામાં આવ્યું હતું:

"એ બિલકુલ સદંતર આવશ્યક છે કે વહીવટમાં શ્રેષ્ઠ અને ઉત્તમ પ્રતિભા દોરવામાં આવવી જોઈએ અને વહીવટી સેવાઓ એવા માણસોની બનેલી હોવી જોઈએ જેઓ પ્રામાણિક, ન્યાયી અને સ્વતંત્ર હોય અને જેઓ દેશમાં વાતા રાજકીય પવનોથી પ્રભાવિત ન થાય. તેથી વહીવટી સેવાઓ માટે ઉમેદવારોની પસંદગી સખત રીતે ગુણદોષના આધારે કરવામાં આવવી જોઈએ, જેમાં વિવિધ પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે જે એક મજબૂત, કાર્યક્ષમ અને લોકાભિમુખ વહીવટકર્તા બનાવે છે. આ ત્યારે જ પ્રાપ્ત થઈ શકે જો પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યો ઉચ્ચ કક્ષાની ક્ષમતા, ક્ષમતા અને નિષ્ઠા ધરાવતા પ્રતિષ્ઠિત પુરુષો હોય, જેઓ તેમના દ્વારા કરવામાં આવનારી પસંદગીઓની નિષ્પક્ષતા અને તટસ્થતા વિશે જાહેર માનસમાં વિશ્વાસ જગાડે."

બીજી જરૂરિયાત અંગે, એવું કહેવામાં આવ્યું હતું:

"તેથી અમે દરેક રાજ્ય સરકારને એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કાળજી લેવા પર ભારપૂર્વક અસર પાડવા માંગીએ છીએ કે તેનું પબ્લિક સર્વિસ કમિશન ઉત્કૃષ્ટ ક્ષમતા અને ઉચ્ચ પ્રતિષ્ઠા ધરાવતી ક્ષમ, પ્રામાણિક અને સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓ દ્વારા સંચાલિત થાય જેઓ લોકોનો વિશ્વાસ ધરાવે છે અને જેઓ ગુણદોષ પર સખત રીતે પસંદગી કરવાની

તેમની ફરજ નિભાવવામાંથી કોઈ બાહ્ય વિચારણાઓ દ્વારા પોતાને વિચલિત થવા દેશે નહીં."

૪૨. ઈન આર/ઓ ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯ માં આ કોર્ટે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના કાર્યાત્મક જરૂરિયાતો અને તેના સભ્યો પાસેથી શું અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે તે વિચાર્યું અને ઠેરવેલ:

"તેમના હોદ્દાની ઉચ્ચ અપેક્ષાઓ અને તેમની સત્તાઓ અને ફરજોની બજવણીમાં પૂર્ણ નિષ્ઠા અને તટસ્થતા પાળવાની જરૂરિયાતને અનુરૂપ, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યોની પસંદગી તેમના ગુણદોષ, ક્ષમતા અને યોગ્યતાના આધારે કરવાની જરૂર છે અને બદલામાં તેઓ પોતે તેમના કામકાજમાં આદર્શ બનવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યોનું ચારિત્ર્ય અને વર્તન, સીઝરની પત્નીની જેમ, શંકાથી પર હોવું જોઈએ. તેઓ એક અનન્ય સ્થાન અને હોદ્દો ધરાવે છે અને તેમની ફરજોની બજવણીમાં અત્યંત નિષ્પક્ષતા અને નિષ્ઠા અને અભિમત એ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યો પાસેથી અપેક્ષિત આવશ્યક જરૂરિયાતો છે."

૪૩. પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના વિશિષ્ટ સંદર્ભ સાથે જેઓ "બંધારણીય ટ્રસ્ટી" ના સ્થાને છે, આ કોર્ટે કહ્યું:

"પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન બંધારણીય ટ્રસ્ટીના સ્થાને છે અને બંધારણીય ટ્રસ્ટીના નૈતિક ધોરણોને બજારમાં સામાન્ય માણસના નૈતિક ધોરણો કરતાં વધુ સખત અર્થમાં ચકાસવાના હોય છે. આવા બંધારણીય ટ્રસ્ટી પાસેથી વર્તનના સૌથી સંવેદનશીલ ધોરણની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. તેમનું વર્તન ઉદાહરણરૂપ હોવું જોઈએ, તેમના કૃત્યો પારદર્શક હોવા જોઈએ, તેમનું કામકાજ નિષ્પક્ષ હોવું જોઈએ અને તેમની તમામ ફરજોની બજવણીમાં તેમણે ન્યાયી, અભિન અને તટસ્થ રહેવું પડશે."

૪૪. ઇન્દરપ્રીત સિંહ કાહલો વ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૫૬ નો નિર્ણય પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ, "એક મહત્વપૂર્ણ બંધારણીય સત્તાધિકારી", ને અન્ય બાબતોની સાથે લાંચ લેતા રંગે હાથે પકડાવા બદલ જેલના સળિયા પાછળ ધકેલી દેવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં લેવામાં આવ્યો હતો.

૪૫. આ કોર્ટે આવા બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂકમાં પારદર્શિતાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો. એવું કહેવામાં આવ્યું હતું:

"આ કમનસીબ વિગતો આપણને એક મહત્વપૂર્ણ પાઠ શીખવે છે કે બંધારણીય સત્તાધિકારીઓની નિમણૂક કરતા પહેલા, તેમના ભૂતકાળના વર્તન અંગે સંપૂર્ણ અને ઝીણવટભરી તપાસ અને ચકાસણી થવી જોઈએ. આવા ઉચ્ચ હોદ્દાઓ પરની નિમણૂકોમાં નિષ્ઠા અને ગુણદોષને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લેવા અને મૂલ્યાંકન કરવા પડશે. તે સમયની તાકીદની જરૂરિયાત છે કે આવી નિમણૂકોમાં પૂર્ણ પારદર્શિતા જાળવવી અને દર્શાવવી જરૂરી છે. બંધારણીય સત્તાધિકારીઓ (જેઓ ઉચ્ચ સ્થાને છે) ના કૃત્યો અને કુકૃત્યોની અસર ખૂબ જ મોટી સંખ્યામાં લોકો પર ખૂબ લાંબા સમય સુધી પડે છે, તેથી, એ બિલકુલ સદંતર સબળ છે કે આ બંધારણીય હોદ્દાઓ પર માત્ર ઉચ્ચ નિષ્ઠા, ગુણદોષ, નૈતિકતા અને પ્રામાણિકતા ધરાવતા લોકોની જ નિમણૂક કરવામાં આવે."

૪૬. ત્યારબાદ, સ્ટેટ ઓફ બિહાર વ. ઉપેન્દ્ર નારાયણ સિંહ (૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫ માં આ કોર્ટે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનમાં સામાન્ય રીતે કરવામાં આવતી નિમણૂકો અંગે પોતાની વ્યથા વ્યક્ત કરી હતી. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"પબ્લિક સર્વિસ કમિશન જેને બંધારણીય સત્તાધિકારીઓનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે અને જે અનુચ્છેદ ૩૨૦ ના સંદર્ભમાં પોતાની ફરજો બજાવતી વખતે સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર અને તટસ્થ હોવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે તે રાજકીય લાભ પ્રણાલીનો ભોગ બન્યા છે.

"શરૂઆતમાં, વહીવટ અને સામાજિક જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વિશિષ્ટતા ધરાવતા લોકોને પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યો તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવતી હતી પરંતુ સમય જતાં આ ઉચ્ચ હોદ્દાઓ પરની નિમણૂક સરકારના રાજકીય વડાના અંગત વિશિષ્ટ અધિકારો બની ગઈ અને શંકાસ્પદ પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા માણસોને આ પ્રખ્યાત હોદ્દાઓ પર નિમણૂક કરવામાં આવી છે. આવા નિમણૂક પામેલા લોકોએ, ગુણદોષના આધારે સેવાઓના ઉચ્ચ સ્તરો પર નિમણૂક માટે પસંદગી કરવાને બદલે, તેમની બંધારણીય જવાબદારીથી સંપૂર્ણપણે અજાણ રહીને તેમના માર્ગદર્શકો પ્રત્યે વફાદારી દર્શાવવામાં રસ દાખવ્યો છે."

૪૭. આ કોર્ટ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા જૂથકોનો સારાંશ આપવો મુશ્કેલ છે, પરંતુ એમ કહી શકાય કે બે સૌથી મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાતો એ છે કે વ્યક્તિગત રીતે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ દોષમુક્ત હોવા જોઈએ અને તેમની નિમણૂકે સંસ્થામાં લોકોમાં વિશ્વાસ જગાડવો જોઈએ. પ્રથમ 'ગુણવત્તા' અર્થપૂર્ણ વિચારમંથન

પ્રક્રિયા દ્વારા સુનિશ્ચિત કરી શકાય છે, જ્યારે બીજી 'ગુણવત્તા' નિમણૂક માટે જરૂરી બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં લઈને નક્કી કરી શકાય છે.

શ્રી ઢાંડાની પસંદગી અને નિમણૂક:

૪૮. સમયસમય પર આ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા વિચારોને ધ્યાનમાં રાખીને, રિટ અરજદારના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે જાણી ઢાંડાની નિમણૂક પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે થવી જોઈતી ન હતી. આ સંબંધમાં ત્રણ કારણો આપવામાં આવ્યા હતા અને શ્રી ઢાંડાના પક્ષનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા તે તમામનો અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. તે આ પ્રમાણે છે: (૧) શ્રી ઢાંડાના ચારિત્ર્ય અને વર્તન સામે પ્રશ્નાર્થ છે. (૨) શ્રી ઢાંડા પાસે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષનો બંધારણીય હોદ્દો ધરાવવા માટેની લાયકાત અને કદનો અભાવ છે. (૩) રેકર્ડ દર્શાવે છે કે શ્રી ઢાંડાને પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરતા પહેલા કોઈ અર્થપૂર્ણ અને અસરકારક વિચાર કરવામાં આવ્યો ન હતો.

૪૯. પ્રથમ કારણ અંગે, હાઈકોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીમાં શ્રી ઢાંડા સામે કેટલાક આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા. જો કે, તેના તારીખ ૧૩ જુલાઈ

૨૦૧૧ ના હુકમમાં હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ઠેરવેલ કે: "અરજીમાં દર્શાવવામાં આવેલી અનિયમિતતાઓ અને ગેરકાયદેસરતાઓ અંગે, તે સાબિત થતી નથી." આ નિષ્કર્ષ પર શ્રી ઢાંડાનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ભારે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

૫૦. જો કે, અપીલ હેઠળનો ચુકાદો નોંધે છે કે રિટ અરજદારે આક્ષેપ કર્યો હતો કે શ્રી ઢાંડાએ એક અધિકારીની બદલી કરવા માટે તેમના રાજકીય પ્રભાવનો ઉપયોગ કર્યો હતો અને તે બદલીને સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા દૂષિત હોવાના કારણે રદ કરવામાં આવી હતી. આ સંદર્ભમાં, આ અપીલની સુનાવણી દરમિયાન, આપણને તારીખ ૧૫ નવેમ્બર ૨૦૦૭ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલી ઓરિજિનલ અરજી નંબર ૪૯૫/પીબી/૨૦૦૭ માં સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ (ચંડીગઢ બેંચ) દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયની નકલ સોંપવામાં આવી હતી. આપણને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આ નિર્ણય હાઇકોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યો હતો અને આ નિર્ણય આખરી બન્યો છે, જેને કોઈના દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો નથી.

૫૨. નિર્ણયનું વાંચન, ખાસ કરીને તેના પેરા ૧૨ નું વાંચન, દર્શાવે છે કે સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષના અરજદારની મધ્યસત્ર બદલીઓને લગતી નીતિગત નિર્ણય વિરુદ્ધ બદલી કરવામાં આવી હતી. નિર્ણયના પેરા ૧૨ નો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"સરકારે મુખ્ય સંસદીય સચિવના કાયમી નિવાસસ્થાન તરીકે રેસ્ટ હાઉસનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી ન આપવાનું નક્કી કર્યું હોવા છતાં, અરજદાર, જૂનિયર અધિકારી હોવાના નાતે સામાવાળા નંબર ૩ [શ્રી ઢાંડા] ની નારાજગીનો ભોગ બન્યા અને તેમના રાજકીય પ્રભાવથી, વન મંત્રીએ રોપરથી તેમની બદલીની દરખાસ્ત શરૂ કરી, જેને મુખ્યમંત્રીએ મંજૂર કરી હતી..... પરંતુ જ્યારે અધિકારીના કામ અને વર્તનની સચિવ દ્વારા જ નહીં પરંતુ નાણામંત્રી દ્વારા પણ પ્રશંસા કરવામાં આવી રહી હોય ત્યારે આવી રીતે કરવામાં આવેલી બદલી ગેરવાજબી અને મનોબળ તોડનારી પણ છે. આ એવી પરિસ્થિતિઓ છે જ્યારે નિયમો અનુસાર પોતાની ફરજ બજાવતા કર્મચારીઓ પ્રત્યેના અન્યાયને અટકાવવા માટે કોર્ટોએ હસ્તક્ષેપ કરવો પડે છે."

૫૩. ભલે એવું હોય કે ડિવિઝન બેંચ દ્વારા શ્રી ઢાંડાને સ્વચ્છ ચિટ આપવામાં આવી હતી જ્યારે કેસ પહેલીવાર તેની સમક્ષ આવ્યો હતો, હકીકત એ છે કે પાછળથી હાઈકોર્ટના ધ્યાન પર એવી માહિતી આવી જે દર્શાવતી હતી કે શ્રી ઢાંડા પોતાનો રસ્તો કાઢવા માટે પોતાના રાજકીય પ્રભાવનો ઉપયોગ કરવાથી પર ન હતા. ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં શ્રી ઢાંડા સામે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણી આવી હતી તે ચોક્કસપણે તેમને ખબર હતી, કારણ કે તેઓ સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષના કેસમાં એક પક્ષકાર હતા. પરંતુ તેમણે આ હકીકત મુખ્યમંત્રી સમક્ષ જાહેર કરી ન હતી. વિચારમંથન પ્રક્રિયામાં (અથવા તેની જે પણ થોડી ઘણી હાજરી હતી તેમાં)

મુખ્યમંત્રીએ પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીના પ્રકાશમાં શ્રી ઢાંડા પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવા માટે યોગ્ય વ્યક્તિ છે કે કેમ તે ચકાસવાની તકલીફ પણ લીધી ન હતી. ઇન્દરપ્રીત સિંહ કાહલો માં ઉલ્લેખિત "સંપૂર્ણ અને ઝીણવટભરી તપાસ અને ચકાસણી" ની જરૂરિયાત બિલકુલ હાથ ધરવામાં આવી ન હતી.

૫૪. બીજા કારણ અંગે, શ્રી ઢાંડાની લાયકાતો અધિકૃત ફાઇલમાં સમાવિષ્ટ તેમના બાયો-ડેટામાં દર્શાવ્યા મુજબ છે અને અપીલ હેઠળના ચુકાદામાં હાઇકોર્ટ દ્વારા પુનઃ રજૂ કરવામાં આવી છે. બાયો-ડેટા નીચે મુજબ વંચાય છે:

"- હરીશ રાય ઢાંડા, શ્રી કુલભૂષણ રાયના પુત્ર.

- નિવાસી: ધ રિટ્રીટ, ફિરોઝપુર રોડ, લુધિયાણા.
- જન્મ તારીખ: ૧૫ મે, ૧૯૬૦.
- એસસીડી ગવર્નમેન્ટ કોલેજ, લુધિયાણા, પંજાબ યુનિવર્સિટીમાંથી ૧૯૭૯ માં બેચલર ઓફ આર્ટ્સ પ્રાપ્ત કર્યું.
- લો કોલેજ, પંજાબ યુનિવર્સિટીમાંથી (૧૯૮૨) બેચલર ઓફ લો પ્રાપ્ત કર્યું. ૧૯૮૨ માં એડવોકેટ તરીકે બાર કાઉન્સિલ ઓફ પંજાબ અને હરિયાણા ખાતે નોંધાયેલ.
- ૧૯૮૨ થી ૨૦૦૭ સુધી ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, લુધિયાણા ખાતે વકીલાત કરી.

- સાત મુદત માટે ડિસ્ટ્રિક્ટ બાર એસોસિએશન, લુધિયાણાના પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાયા.

૫૫. હાઈકોર્ટે નોંધ્યું કે અધિકૃત ફાઈલ દર્શાવે છે કે શ્રી ઢાંડાએ ૬ જુલાઈ ૨૦૧૧ ના રોજ પંજાબ વિધાન સભાની સભ્યપદેથી રાજીનામું આપ્યું હતું. રાજીનામું તે જ દિવસે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

૫૬. શ્રી ઢાંડાએ હાઈકોર્ટમાં એક સોગંદનામું દાખલ કર્યું હતું જેમાં તેમણે ખુલાસો કર્યો હતો કે તેઓ શિરોમણી અકાલી દળના વાઈસ પ્રેસિડેન્ટ અને સેલના પ્રેસિડેન્ટ અને તેના પ્રવક્તા હતા અથવા રહી ચૂક્યા હતા.

૫૭. શ્રી ઢાંડા પ્રત્યેની ન્યાયીપણા ખાતર એ નોંધવું જ રહ્યું કે તેમના સોગંદનામામાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે તેમણે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના હોદ્દા માટે અરજી કરી ન હતી કે અન્યથા માંગણી કરી ન હતી. તેમને મુખ્યમંત્રી દ્વારા તેમનો બાયો-ડેટા રજૂ કરવા અને હોદ્દો સ્વીકારવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રશ્ન એ છે કે આ લાયકાતો સાથે, શું એમ કહી શકાય કે શ્રી ઢાંડા પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષનો હોદ્દો સંભાળવા માટે અત્યંત યોગ્ય હતા? જો વિવિધ નિર્ણયોમાં જાહેર કરાયેલી આ કોર્ટની અપેક્ષાઓ સાથે સંમત થવું હોય તો આનો જવાબ નકારાત્મક હોવો જોઈએ. આનો અર્થ એ

નથી કે શ્રી ઢાંડામાં નિષ્ઠા અથવા સક્ષમતાનો અભાવ છે, પરંતુ એ છે કે તેમની પાસે એક નિર્ણાયક બંધારણીય હોદ્દો ધરાવવા માટે સ્પષ્ટપણે કોઈ વહીવટી અનુભવ નથી. માત્ર શ્રી ઢાંડા ચૂંટણીમાં સફળતા મેળવી ચૂકેલા એડવોકેટ હોવાના કારણે તેઓ નોંધપાત્ર મહત્વ અને અનન્ય મહત્વ ધરાવતો બંધારણીય હોદ્દો ધરાવવા માટે અત્યંત યોગ્ય બનતા નથી. એ સ્પષ્ટ કરતાં વધુ છે કે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકમાં તેમની રાજકીય જોડાણની બાબત અન્ય તમામ બાબતો પર ભારે પડી ગઈ હતી.

૫૮. પરંતુ, મહેશ ચંદ્ર ગુપ્તા માં દર્શાવ્યા મુજબ કોઈ વ્યક્તિની હોદ્દો ધરાવવાની યોગ્યતા એ અભિપ્રાયની બાબત છે અને આ એક એવો મુદ્દો છે જેના પર શ્રી ઢાંડાના પક્ષનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ તેમનો કેસ ટકાવી રાખે છે. "યોગ્યતા કસોટી" ન્યાયિક સમીક્ષાના ક્ષેત્રની બહાર હોવાનું કહેવાય છે.

૫૯. ત્રીજા કારણને હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિષ્કર્ષ દ્વારા રિટ અરજદાર દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે કે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકને લગતી અધિકૃત ફાઈલમાં માત્ર તેમનો બાયો-ડેટા, એવા આશયનું પ્રમાણપત્ર કે તેમણે ૬ જુલાઈ ૨૦૧૧ ના રોજ પંજાબ વિધાન સભાની સભ્યપદેથી રાજીનામું આપ્યું હતું અને તેમનું રાજીનામું તે જ દિવસે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું અને દેખીતી રીતે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂક કરવા માટે રાજ્યપાલને મુખ્યમંત્રીની સલાહ જ

સમાવિષ્ટ છે. સદર સલાહ પર તરત જ કામ કરવામાં આવ્યું હતું અને ૭ જુલાઈ ૨૦૧૧ ના રોજ પ્રકાશિત જાહેરનામા દ્વારા શ્રી ઢાંડાને પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવ્યા હતા. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂકને લગતી આખી કવાયત એક જ દિવસમાં પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી.

૬૦. શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની પસંદગી માટે કોઈ પ્રક્રિયા નિયત કરવામાં આવી નથી. તેથી, રાજ્ય સરકાર દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં કોઈ ખામી શોધી શકાય નહીં. મોહિન્દર સિંહ ગિલ વ. ચીફ ઇલેક્શન કમિશનર, (૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૪૦૫ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પસંદગી કરવા માટે કોઈપણ યોગ્ય પ્રક્રિયા અપનાવવાની ગર્ભિત સત્તા છે અને રાજ્ય સરકાર અને રાજ્યપાલ આ સંબંધમાં મર્યાદિત થઈ શકતા નથી.

૬૧. એ સાચું છે કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની પસંદગી માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં કોઈ પરિમાણો અથવા માર્ગદર્શિકાઓ નક્કી કરવામાં આવી નથી અને બંધારણની ૭ મી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૪૧ ના સંદર્ભમાં આ વિષય પર કોઈ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો નથી. એ પણ એટલું જ સાચું છે કે અનુસરવાની પ્રક્રિયામાં રાજ્ય સરકાર અને રાજ્યપાલ પાસે વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ છે. પરંતુ, એ પણ સાચું છે કે મોહિન્દર સિંહ ગિલ લોર્ડ કેમડેનને ટાંકે છે કે જેમણે

કહ્યું હતું કે વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ ઉચ્ચ વ્યક્તિઓમાં પણ જુલમી ક્ષમતાથી ભરેલી હોય છે. તેથી, ડહાપણનું ન્યાયશાસ્ત્ર મહત્વપૂર્ણ અને નોંધપાત્ર અસરો ધરાવતા બંધારણીય હોદ્દા પર પસંદગી અને નિમણૂકમાં એકદમ ઉચ્ચ સ્તરની સાવચેતીની માંગ કરે છે.

૬૨. ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાના ઉપયોગ માટે જે બે પરિબલોને સંયુક્ત રીતે ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે તે છે: વિચારમંથન પ્રક્રિયા અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતોની વિચારણા.

૬૩. જ્યાં સુધી વિચારમંથન પ્રક્રિયાનો સંબંધ છે (અથવા અસરકારક મસલતનો અભાવ, જેમ કે મહેશ ચંદ્ર ગુપ્તા માં વર્ણવવામાં આવ્યું છે) તે સ્પષ્ટ છે કે શ્રી ઢાંડાની પસંદગી અને નિમણૂકની સમગ્ર પ્રક્રિયા લગભગ એક દિવસમાં થઈ હતી. મે ૨૦૧૧ ના પ્રથમ સપ્તાહમાં પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના તે સમયના અધ્યક્ષના અવસાન પછી જગ્યા ભરવામાં કંઈક તાકીદ હતી તેમ છતાં, ઉતાવળ કરવાની જરૂરિયાત દર્શાવવા માટે કશુંય નથી. પરંતુ, એ પૂછવું મહત્વપૂર્ણ છે કે, આ હોદ્દો દંપતી મહિનાઓથી ખાલી પડ્યો હોવાથી, શું તાકીદ એવી હતી કે શ્રી ઢાંડા સિવાય અન્ય કોઈનો વિચાર કર્યા વિના નિમણૂક કરવાની જરૂર હતી. પૂરતો વહીવટી અનુભવ ધરાવતી એવી વ્યક્તિની નિમણૂક કરવા માટે કોઈ વિચારણા કરવામાં આવી હતી તે દર્શાવવા માટે કશુંય નથી જે તે બંધારણીય હેતુ પ્રાપ્ત કરી શકે જેના માટે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની રચના કરવામાં આવી હતી. શ્રી ઢાંડા સામે

ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં કે પોલીસ તપાસમાં કોઈ પ્રતિકૂળ નોંધ આવી છે કે કેમ તે ચકાસવા માટે કોઈ પૃષ્ઠભૂમિ તપાસ કરવામાં આવી હતી તે દર્શાવવા માટે કશુંય નથી. એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે શ્રી ઢાંડાની નિમણૂક બંધારણીય હોદ્દા પર હતી અને પસંદગી અને નિમણૂક કરતા પહેલા વિચારમંથનનો આધાર અનિવાર્ય હતો. આ કેસમાં, સ્પષ્ટપણે, કોઈ વિચારમંથન પ્રક્રિયા ન હતી, અને જો તેનો કોઈ આભાસ પણ અસ્તિત્વમાં હતો, તો તે અપ્રમાણસર રીતે ક્ષતિગ્રસ્ત હતો. આંતરિક બંધારણીય અંકુશો, કમનસીબે, તૂટી પડ્યા હતા.

૬૪. સેન્ટર ફોર પી.આઈ.એલ. માં આ કોર્ટે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનરની નિમણૂકને રદ કરી હતી જ્યારે પસંદગી પામેલા ઉમેદવારની પાત્રતા અથવા યોગ્યતાને લગતી ગુણદોષ સમીક્ષા અને ભલામણ કરવાની પ્રક્રિયાને લગતી ન્યાયિક સમીક્ષા વચ્ચેના તફાવતની પુનઃપુષ્ટિ કરી હતી. તે કેસમાં, સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનરની પસંદગી સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશન એક્ટ, ૨૦૦૩ (ટૂંકમાં એક્ટ) ની કલમ ૪(૧) હેઠળ કરવામાં આવી હતી જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૪. સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર અને વિજિલન્સ કમિશનરોની નિમણૂક.-(૧) સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનર અને વિજિલન્સ કમિશનરોની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા તેમની સહી અને સીલ હેઠળના વોરંટ દ્વારા કરવામાં આવશે: પરંતુ આ કલમ હેઠળની દરેક નિમણૂક

નીચે મુજબના બનેલી સમિતિની ભલામણ મેળવ્યા પછી કરવામાં આવશે—

(એ) વડાપ્રધાન – ચેરમેન;

(બી) ગૃહ મંત્રી – સભ્ય;

(સી) લોકસભામાં વિરોધ પક્ષના નેતા – સભ્ય.

સ્પષ્ટીકરણ.—આ પેટા-કલમના હેતુઓ માટે, 'લોકસભામાં વિરોધ પક્ષના નેતા', જ્યારે આવા કોઈ નેતાને ઓળખવામાં આવ્યા ન હોય, ત્યારે લોકસભામાં સરકારના વિરોધમાં સૌથી મોટા એકમાત્ર જૂથના નેતાનો સમાવેશ થશે."

૬૫. જોઈ શકાય છે તેમ, ભલામણ કરવા માટે માત્ર હાઈ પાવર્ડ કમિટી (એચ.પી.સી.) ની સ્થાપના કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે – એચ.પી.સી. દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા કાયદામાં વિગતવાર દર્શાવવામાં આવી નથી. આ અસામાન્ય નથી કારણ કે કાયદો દરેક નાની પ્રક્રિયાને વિગતવાર દર્શાવી શકતો નથી; અન્યથા તે અસંભાળી શકાય તેવું અને કદાચ અસહ્ય બની જાય. તદુપરાંત, કેટલીક પરિવાહિક પરિસ્થિતિઓનો વ્યવહાર સામાન્ય બુદ્ધિ અને વ્યાવહારિક રીતે કરવાનો હોય છે.

૬૬. આનો સ્વીકાર કરતા, આ કોર્ટે સેન્ટ્રલ વિજિલન્સ કમિશનરની નિમણૂકને પસંદ કરેલી વ્યક્તિની નિષ્ઠાની ગુણદોષ સમીક્ષા તરીકે નહીં, પરંતુ સંસ્થાની નિષ્ઠા સંબંધિત ભલામણ કરવાની પ્રક્રિયાની ન્યાયિક સમીક્ષા તરીકે જોઈ. એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે ઉમેદવારની અંગત નિષ્ઠાને અવગણી શકાય નહીં, ત્યારે ઉમેદવારની ભલામણ કરતી વખતે સંસ્થાકીય નિષ્ઠા એ ધ્યાનમાં રાખવાની પ્રાથમિક વિચારણા છે. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે આ કોર્ટ એચ.પી.સી. ના અભિપ્રાય પર અપીલમાં બેસી શકતી નથી, ત્યારે તે ચોક્કસપણે જોઈ શકે છે કે ભલામણ કરવામાં આવે ત્યારે એકટના હેતુઓ સાથે સંબંધ ધરાવતી સુસંગત સામગ્રી અને મહત્વપૂર્ણ પાસાઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે કે કેમ. આ કોર્ટે સંસ્થાના ભલા માટે અને જાહેર હિતમાં કામ કરવાની સર્વોપરી જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો. આ સંદર્ભમાં એન. કન્નદાસન નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો.

૬૭. સ્થાપિત કાયદા અને રેકર્ડ પરથી દેખાય છે તેવા તથ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું દેખાય છે કે જ્યારે શ્રી ઢાંડાને તેના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી ત્યારે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવી ન હતી.

યોગ્ય નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ:

૬૮. શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આખરે રાજ્ય સરકારે નક્કી કરવાનું છે કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવા માટે સૌથી યોગ્ય વ્યક્તિ કોણ હશે.

૬૯. આ સંબંધમાં, ત્રણ નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. પ્રથમ નિર્ણયમાં, એટલે કે, ઈ.પી. રોયપ્પા વ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ, (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩ માં રાજ્યના મુખ્ય સચિવનો હોદ્દો વિચારણા હેઠળ હતો. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે આ હોદ્દો સંવેદનશીલ છે. આ હોદ્દો વિશ્વાસનો છે અને મુખ્ય સચિવ રાજ્યના વહીવટમાં એક મુખ્ય કડી છે. તેથી, રાજ્યના મુખ્ય સચિવ અને મુખ્યમંત્રી વચ્ચે સંપૂર્ણ સુમેળ અને સમજણ હોવી જોઈએ. જો મુખ્ય સચિવ મુખ્યમંત્રીનો વિશ્વાસ ગુમાવે છે, તો વહીવટના બૃહદ હિતમાં તેમને અન્ય કોઈ હોદ્દા પર ખસેડવામાં આવી શકે છે, જો કે મુખ્ય સચિવના કોઈ કાયદાકીય અથવા બંધારણીય અધિકારનું ઉદ્ધંધન ન થતું હોય.

૭૦. આધાર રાખવામાં આવેલ બીજો નિર્ણય સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. વ. માનસ કુમાર ચક્રવર્તી, (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૦૪ હતો. તે કેસ રાજ્યમાં ડાયરેક્ટર જનરલ અને ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ (ડી.જી. અને આઈ.જી.પી.) ના હોદ્દા સાથે સંબંધિત હતો. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે સદર હોદ્દો

ખૂબ જ સંવેદનશીલ સ્વરૂપનો હતો. તેને માત્ર એવી વ્યક્તિ દ્વારા જ ભરી શકાય કે જેના પર રાજ્ય સરકારને વિશ્વાસ હોય. જરૂરિયાતે, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે આવા હોદ્દાને માત્ર સિનિયોરિટી દ્વારા જ ભરવાની જરૂર નથી, પરંતુ ગુણદોષ, વિશ્વસનીયતા અને વિશ્વાસ જે વ્યક્તિ રાજ્ય સરકાર પાસે મેળવી શકે છે તેણે "આવા હોદ્દા માટે ઉમેદવારની પસંદગીમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવવી જોઈએ."

૭૧. અંતે, હરિ બંશ લાલ માં, સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડના અધ્યક્ષના વૈધાનિક હોદ્દા પરની નિમણૂક સંબંધિત કેસમાં, સ્ટેટ ઓફ મૈસુર વ. સૈયદ મહમૂદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૧૩, સ્ટેટ્સમેન (પી) લિમિટેડ વ. એચ.આર. દેબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૪૯૫ અને સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વ. મોહમ્મદ મયનુદ્દીન, (૧૯૮૭) ૪ એસ.સી.સી. ૪૮૬ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"ઉપરના નિર્ણયો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, હોદ્દા પર નિમણૂક માટે ઉમેદવારની યોગ્યતા કે અન્યથા નિમણૂક કરનાર સત્તાધિકારીનું કાર્ય છે અને કોર્ટનું નથી, સિવાય કે નિમણૂક વૈધાનિક જોગવાઈઓ/નિયમોથી વિપરીત હોય."

૭૨. આ નિર્ણયો સ્પષ્ટપણે તફાવત કરી શકાય તેવા છે. પ્રથમ, ટાંકેલા નિર્ણયોમાંથી કોઈ પણ બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂક સાથે વ્યવહાર કરતો ન હતો જેવો કે જેની સાથે આપણે સંબંધ ધરાવીએ છીએ. પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ જેવા બંધારણીય હોદ્દાને કેવળ વહીવટી હોદ્દા સાથે સરખાવી શકાય નહીં – તેમ કરવું એકદમ હાસ્યાસ્પદ હશે. જ્યારે મુખ્ય સચિવ અને ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ સીડીના ટોચ પર છે, છતાં તેઓ મૂળભૂત રીતે વહીવટી હોદ્દેદારો છે. તેમની ફરજો અને જવાબદારીઓ, ભલે ગમે તેટલી ભારે હોય, તેને એક મહત્વપૂર્ણ બંધારણીય સત્તાધિકારી અથવા બંધારણીય ટ્રસ્ટીની ફરજો અને જવાબદારીઓ સામે માપી શકાય નહીં, જેની નિમણૂક માત્ર અપેક્ષા ધરાવતા ભારતીયમાં વિશ્વાસ જગાડે તેવું જ અપેક્ષિત નથી પણ તે સંસ્થાની વિશ્વસનીયતા પણ દર્શાવે છે જેની સાથે તેઓ સંબંધ ધરાવે છે. તેથી, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના હોદ્દા પર નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિની યોગ્યતાનું મૂલ્યાંકન સીનિયર વહીવટી હોદ્દેદારની નિમણૂક જેવા જ માપદંડ પર થવું જોઈએ તેવા વિચારને સ્વીકારવામાં હું અસમર્થ છું.

૭૩. બીજું, રાજ્ય સરકાર અથવા રાજ્યના મુખ્યમંત્રી માટે યોગ્ય વ્યક્તિને મુખ્ય સચિવ અથવા ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ તરીકે અથવા કદાચ કોઈ વૈધાનિક હોદ્દા પર નિમણૂક કરવી જરૂરી બની શકે છે, અર્થ અપમાનજનક કે તુરંત ન હોવા છતાં, પરંતુ કારણ કે રાજ્ય સરકાર અથવા મુખ્યમંત્રી અને નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ બંને રાજ્યના વહીવટી ધ્યેયો અને જરૂરિયાતોનો સમાન દ્રષ્ટિકોણ ધરાવે છે. આંતરનિહિત પૂર્વધારણા એ પણ છે કે રાજ્ય સરકાર અથવા મુખ્યમંત્રીને વિશ્વાસ છે

કે નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ પરિણામ આપશે, અને બંને વહીવટી રીતે એકબીજા સાથે સુસંગત છે. જો વિશ્વાસનો ભંગ થાય અથવા અનુકૂળતાનો અંત આવે, તો નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિને કોઈ અન્ય કામગીરી પર ખસેડવામાં આવી શકે છે, જો કે નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિના કોઈ કાયદાકીય અથવા બંધારણીય અધિકારનું ઉલ્લંઘન ન થતું હોય.

૭૪. મુખ્યમંત્રી અથવા રાજ્ય સરકારને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષમાં "વિશ્વાસ" (જે અર્થમાં શબ્દનો ઉપયોગ મુખ્ય સચિવ અથવા ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ અથવા કોઈપણ મહત્વપૂર્ણ વૈધાનિક હોદ્દાના સંદર્ભમાં થાય છે) હોવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો જ નથી, કે અનુકૂળતાનો મુદ્દો પણ ઊભો થતો નથી. પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ મુખ્યમંત્રી અથવા રાજ્ય સરકારની મરજી મુજબ કામ કરતા નથી. તેઓ છ વર્ષની અથવા ચોક્કસપણે બાહસઠ વર્ષની ઉંમર સુધી, જે બેમાંથી વહેલું હોય, નિશ્ચિત મુદત ધરાવે છે. હોદ્દાની મુદતની સુરક્ષા આપણા બંધારણમાં એક વ્યવસ્થા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે. રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ, ભલે રાજ્યપાલ દ્વારા નિમણૂક પામેલા હોય, આ કોર્ટ દ્વારા તપાસ કર્યા પછી ગેરવર્તણૂકના આધારે, અથવા નાદારીના અન્ય ચોક્કસ આધારો પર, અથવા અન્ય કોઈ સવેતન રોજગારમાં રોકાયેલા હોવાના અથવા મન કે શરીરની અશક્તતાના કારણોસર હોદ્દા પર ચાલુ રહેવા માટે અયોગ્ય હોવાના આધારે માત્ર રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જ દૂર કરી શકાય છે. જો પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના

વિચારો મુખ્યમંત્રી કે રાજ્ય સરકારના વિચારો સાથે મેળ ખાતા ન હોય તો તેમને અન્યત્ર ખસેડવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

૭૫. પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા સભ્યના હોદ્દાની સ્વતંત્રતાને ભૂલી શકાય નહીં અથવા અવગણી શકાય નહીં. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને પંજાબના રાજ્યપાલ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પંજાબ સ્ટેટ પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (કંડિશન્સ ઓફ સર્વિસ) રેગ્યુલેશન્સ, ૧૯૫૮ ના વાંચનથી હોદ્દા સાથે સ્વતંત્રતા જોડાયેલી છે તે સ્પષ્ટ થાય છે.

૭૬. પંજાબ સ્ટેટ પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (કંડિશન્સ ઓફ સર્વિસ) રેગ્યુલેશન્સ, ૧૯૫૮ ના રુલ ૨(સી) માં "સભ્ય" ને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે:

"સભ્ય" એટલે કમિશનના તે સમયના સભ્ય અને તેમાં તેના ચેરમેનનો સમાવેશ થાય છે;

૭૭. આ નિયમનોના રુલ ૪ માં જોગવાઈ છે કે "દરેક સભ્યએ નિમણૂક પર આ નિયમનોના પરિશિષ્ટ 'એ' માં દર્શાવેલ ફોર્મમાં સોગંદ લેવા જરૂરી રહેશે."

૭૮. પરિશિષ્ટ 'એ' માં દર્શાવેલ ફોર્મમાં સભ્યએ (ચેરમેન સહિત) લેવાના સોગંદ એ નિષ્ઠાના, હોદ્દાના અને ગુપ્તતાના સોગંદ છે. પરિશિષ્ટ 'એ' માં આપવામાં આવેલી નોંધમાં જણાવાયું છે: "આ સોગંદ મુખ્ય સચિવની હાજરીમાં રાજ્યપાલ દ્વારા રૂબરૂમાં લેવડાવવામાં આવશે." સોગંદ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"નિષ્ઠાના સોગંદનું ફોર્મ

હું, _____ ગાંભીરતાપૂર્વક પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હું ભારત પ્રત્યે અને કાયદા દ્વારા સ્થાપિત ભારતના બંધારણ પ્રત્યે વફાદાર રહીશ અને સાચી નિષ્ઠા રાખીશ અને હું મારા હોદ્દાની ફરજો વફાદારીપૂર્વક બજાવીશ."

"હોદ્દાના સોગંદનું ફોર્મ

હું, _____ પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય તરીકે નિમણૂક પામેલ, ગાંભીરતાપૂર્વક જાહેર કરું છું કે હું મારી શ્રેષ્ઠ ક્ષમતા, જ્ઞાન અને વિવેકબુદ્ધિથી મારા હોદ્દાની ફરજો વફાદારીપૂર્વક બજાવીશ."

"ગુપ્તતાના સોગંદનું ફોર્મ

હું, _____ ગંભીરતાપૂર્વક પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હું પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્ય તરીકે મારી વિચારણા હેઠળ લાવવામાં આવનાર અથવા મને જાણમાં આવનાર કોઈપણ બાબત પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ રીતે કોઈપણ વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓને જણાવશા નહીં કે પ્રગટ કરીશ નહીં, સિવાય કે આવા સભ્ય તરીકે મારી ફરજોની યોગ્ય બજવણી માટે જરૂરી હોય અથવા રાજ્યપાલ દ્વારા ખાસ મંજૂરી આપવામાં આવી હોય."

૭૯. તેથી, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના હોદ્દા સાથે ખૂબ જ ગંભીરતા જોડાયેલી છે. અધ્યક્ષ ભારત પ્રત્યે અને ભારતના બંધારણ પ્રત્યે નિષ્ઠાના સોગંદ લે છે – મુખ્યમંત્રી પ્રત્યે નિષ્ઠાના સોગંદ નહીં. તે હોદ્દા પરની નિમણૂકને હળવાશથી અથવા જાહેર હિત સિવાયની અન્ય વિચારણાઓ પર લઈ શકાય નહીં. પરિણામે, એ દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક કરવા માટે રાજ્યપાલને સલાહ આપતી વખતે મુખ્યમંત્રી અથવા રાજ્ય સરકાર અન્ય તમામ બાબતો પર માત્ર નિમણૂક પામનારની કલ્પિત યોગ્યતા પર જ કામ કરવા માટે હકદાર છે. જો આ પ્રકારનો દ્રષ્ટિકોણ સ્વીકારવામાં આવે, તો તે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના માળખાને જ નષ્ટ કરી દેશે.

યોગ્ય અધ્યક્ષની શોધ:

૮૦. આ બધું ધ્યાનમાં રાખીને, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષના હોદ્દા પર નિમણૂક માટે યોગ્ય વ્યક્તિની શોધ કેવી રીતે કરી શકાય? આ પ્રશ્ન હાઇકોર્ટ દ્વારા ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાના સંદર્ભમાં ઉપસ્થિત થાય છે અને જેનો પંજાબ રાજ્ય અને હરિયાણા રાજ્ય દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. આ કોર્ટે મેહર સિંહ સૈની માં આ ધર્મસંકટને ઉકેલવામાં પોતાને અસમર્થ માન્યા હતા. આ કોર્ટે સુશાસન અને "સામાન્ય માણસ" ના સંદર્ભમાં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના મહત્વ તરફ નિર્દેશ કર્યો હતો. આ સંબંધમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે:

"[પબ્લિક સર્વિસ] કમિશનના કાર્યોની બજવણીમાં પ્રામાણિકતાના અભાવની વિપરીત અસર માત્ર પસંદગીની પ્રક્રિયામાં જ નહીં પરંતુ જાહેર હોદ્દાઓ પરની નિમણૂકોમાં પણ ખામીઓ સર્જી શકે છે જે બદલામાં રાજ્યના વહીવટની અસરકારકતાને અસર કરશે."

ત્યારબાદ એ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે:

"કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યોનું વર્તન, તેમની ફરજોની બજવણીમાં, શંકાથી પર અને ટીકાથી પર હોવું જોઈએ. પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની સંસ્થાની વિશ્વસનીયતા તેના યોગ્ય કામકાજ પર સામાન્ય માણસના વિશ્વાસ પર આધારિત છે."

૮૧. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં અને આ ઢ્રષ્ટિકોણથી, આ કોર્ટે સંસદ દ્વારા ધારાસભાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા અને સરકારની કારોબારી સત્તા વચ્ચે તફાવત કર્યો હતો. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા સભ્યનો હોદ્દો ધરાવવા માટે જરૂરી લાયકાતો અને અનુભવ નક્કી કરવો એ ધારાસભાનું કાર્ય છે. આ કોર્ટે જે કહ્યું તે આ છે:

"કમિશનના ચેરમેન/સભ્યો તરીકે નિમણૂક માટે ચોક્કસ લાયકાત અથવા અનુભવ પૂરો પાડવાની ઇચ્છનીયતા, જો કોઈ હોય તો, તે સંસદનું કાર્ય છે."

૮૨. જો કે, આવો હોદ્દો ધરાવવા માટે જરૂરી માર્ગદર્શિકા અને પરિમાણો રાજ્યની કારોબારી સત્તાની અંદર છે. આ કોર્ટ દ્વારા ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"માર્ગદર્શિકાઓ અથવા પરિમાણો, જો કોઈ હોય તો, કદ સહિત, જો દર્શાવવાની જરૂર હોય તો તે યોગ્ય સરકાર માટે ઘડવાના છે. આ માટે આ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાતતા, ડેટા અભ્યાસ અને ગુણદોષ, ક્ષમતા અને નિષ્ઠાના આધારે કમિશનમાં નિમણૂકો કરવા માટે સંબંધિત સરકાર દ્વારા શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ અપનાવવાની જરૂર છે."

૮૩. "ધારાસભાના મોરચે", આ કોર્ટે પોતાને ખૂબ અસમર્થ માન્યા હતા. આ કોર્ટ બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં તે લાયકાતો વાંચી શકી ન હતી જે ત્યાં ન હતી, કે તે સંસદને કાયદો ઘડવાનો નિર્દેશ આપી શકી ન હતી. જે કરી શકાયું હતું (અને જે તેણે કર્યું) તે "તાજેતરના વર્ષોમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૭(૧) ના સંદર્ભમાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા આ કોર્ટને મોકલવામાં આવેલા કેસોની સંખ્યા" ના પ્રકાશમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિ તરફ સંસદનું ધ્યાન દોરવાનું હતું. એ પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે "આ કોર્ટ સમક્ષ મોટી સંખ્યામાં તપાસ પેઝિંગ છે જે પોતે જ દર્શાવે છે કે કમિશનોના કામકાજમાં બધું બરાબર નથી."

૮૪. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૬ માં લાયકાતો વાંચવાની આ કોર્ટની અસમર્થતા ઉપરાંત, શ્રી ઢાંડાના પક્ષનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ કોર્ટ આ વિષય પર કાયદો ઘડવાનો નિર્દેશ આપી શકતી નથી. સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોયઝ વેલફેર એસોસિએશન વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૭ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે કોઈ પણ કોર્ટ ધારાસભાને કોઈ ચોક્કસ કાયદો ઘડવાનો નિર્દેશ આપી શકતી નથી. તેવી જ રીતે, જ્યારે કોઈ કારોબારી સત્તાધિકારી ધારાસભાની સોંપાયેલ સત્તા અનુસાર ગોંણ કાયદા ઘડીને ધારાસભાની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે આવા કારોબારી સત્તાધિકારીને સોંપાયેલ ધારાસભાની સત્તા

હેઠળ જે કાયદો ઘડવા માટે સત્તા આપવામાં આવી હોય તે કાયદો ઘડવા માટે કહી શકાય નહીં."

આવો જ ઢ્રષ્ટિકોણ આસિફ હમીદ વ. સ્ટેટ ઓફ જે એન્ડ કે, ૧૯૮૯ સપ્લી (૨) એસ.સી.સી. ૩૬૪ માં વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. તે નિર્ણયમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે:

"બંધારણો ધારાસભા માટે તેની હેઠળ કામ કરવા માટે વિસ્તૃત પ્રક્રિયા નક્કી કરી છે. ધારાસભા બંધારણ હેઠળ તેના પોતાના ક્ષેત્રમાં સર્વોચ્ચ છે. ક્યારે અને કયા વિષય-વસ્તુના સંબંધમાં કાયદા ઘડવાના છે તે વિચારવાનું કામ માત્ર ધારાસભાનું છે. આ સંબંધમાં કોર્ટો દ્વારા ધારાસભાને કોઈ દિશાનિર્દેશો જારી કરી શકાય નહીં."

૮૫. સુરેશ શેઠ વ. કમિશનર, ઇન્દોર મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, (૨૦૦૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૮૭ માં આ કોર્ટે સુપ્રિમ કોર્ટ એમ્પ્લોઈઝ વેલફેર એસોસિએશન અને સ્ટેટ ઓફ જે એન્ડ કે વ. એ.આર. ઝાકી, ૧૯૯૨ સપ્લી (૧) એસ.સી.સી. ૫૪૮ નો સંદર્ભ આપ્યો અને ઠેરવેલ:

"..... આ કોર્ટ ધારાસભાને કોઈપણ ચોક્કસ પ્રકારનો કાયદો ઘડવા માટે કોઈ દિશાનિર્દેશ જારી કરી શકતી નથી. આપણી બંધારણીય યોજના હેઠળ સંસદ અને વિધાન સભાઓ કાયદા ઘડવા માટે સર્વોચ્ચ સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે અને કોઈ પણ બાહ્ય સત્તા કે સત્તાધિકારી ચોક્કસ કાયદો ઘડવા માટે દિશાનિર્દેશ જારી કરી શકતા નથી."

૮૬. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આ કોર્ટ ન તો આ વિષય પર કાયદો ઘડી શકે છે કે ન તો સંસદ કે રાજ્ય વિધાન મંડળને આ વિષય પર કાયદો ઘડવા માટે કોઈ દિશાનિર્દેશ જારી કરી શકે છે.

૮૭. "કારોબારી મોરચે", આ કોર્ટે "આ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાતતા, ડેટા અભ્યાસ અને શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ અપનાવવાની" અસમર્થતાના કારણે માર્ગદર્શિકા કે પરિમાણો ઘડવામાં પોતાની અસમર્થતા વ્યક્ત કરી હતી. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, આ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાતતા, ડેટા અભ્યાસ કે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની પસંદગી માટેની શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિના જ્ઞાનના અભાવમાં હાઈકોર્ટે જે માર્ગદર્શિકાઓ ઘડી હતી તે ઘડવામાં ભૂલ કરી હતી.

આ કોર્ટ સમક્ષના વિકલ્પો:

૮૮. પરંતુ, શું આ કોર્ટ ખરેખર અસમર્થ છે, વ્યાપકપણે, પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા સભ્યોની નિમણૂક માટે યોગ્ય માર્ગદર્શિકા કે પરિમાણો નક્કી કરવાની બાબતમાં? જો મેહર સિંહ સૈની ને તેના સાચા સંદર્ભમાં સમજવામાં આવે, તો આ પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મક હશે.

૮૯. પ્રથમ, આ કોર્ટ વહીવટી જરૂરિયાતને અવગણી શકતી નથી. પબ્લિક સર્વિસ કમિશન માટે પરિણામો આપવાની જરૂરિયાત હતી અને હજુ પણ છે. આ સંદર્ભમાં, બીજા વહીવટી સુધારણા કમિશને તેના ૧૫ માં રિપોર્ટમાં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ભૂતકાળ, વર્તમાન અને ભવિષ્ય તરફ જોયું અને અવલોકન કર્યું:

"૨.૫.૩. આઝાદીના પ્રારંભિક વર્ષોમાં, દેશભરમાં રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનોએ મુખ્યત્વે નીચેના કારણોસર સારું કામ કર્યું:

(એ) કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યો તરીકે સક્ષમ અને અનુભવી લોકોની પસંદગીમાં નિષ્પક્ષતા હતી. સરકારે પબ્લિક સર્વિસ કમિશનને એક પવિત્ર સંસ્થા તરીકે ગણી અને ચેરમેન અને સભ્યો કાં તો ખૂબ સનિયર સરકારી સેવકો હતા (સામાન્ય રીતે આઈ.સી.એસ. માંથી લેવાયેલા) અથવા તેમના ક્ષેત્રમાં ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવતા શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ હતા.

(બી) કમિશને નિષ્પક્ષતા, પારદર્શિતા અને ન્યાયીપણા માટે ઉત્કૃષ્ટ પ્રતિષ્ઠા મેળવી હતી.

"૨.૫.૪ પરંતુ તાજેતરના વર્ષોમાં, આ બંધારણીય સંસ્થાને ઘણા રાજ્યોમાં પ્રતિષ્ઠાનું મોટું નુકસાન સહન કરવું પડ્યું છે, જેનું મુખ્ય કારણ (એ) ભરતીની બાબતોમાં ભ્રષ્ટાચાર, પક્ષપાત અને સગાંવાદના આક્ષેપો અને (બી) તેના કામકાજમાં પ્રાચીન પ્રક્રિયાઓ અને પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ છે જે અતિશય વિલંબ તરફ દોરી જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશન દ્વારા યોજાતી સિવિલ સર્વિસ પરીક્ષાઓ પૂર્ણ થવામાં ઓછામાં ઓછો દોઢ વર્ષનો સમય લાગે છે. કેટલાક કેસોમાં, તે વધુ સમય પણ લઈ શકે છે.

"૨.૫.૬ કમિશનનો અભિપ્રાય છે કે બંધારણીય સત્તાધિકારી તરીકે સ્વાયત્ત પબ્લિક સર્વિસ કમિશન બનાવવાનો આશય વિશિષ્ટ સિદ્ધિ ધરાવતા લોકો અને ભૂતપૂર્વ વહીવટકર્તાઓનું એક મંડળ બનાવવાનો હતો જેઓ રાજ્ય સરકાર હેઠળના વિવિધ સિવિલ સર્વિસ હોદ્દાઓ પર ભરતી અને પ્રમોશન માટે અત્યંત નિષ્ઠા અને પારદર્શિતા સાથે ગુણવત્તાયુક્ત ઉમેદવારોની પસંદગી કરી શકે. એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લેવાની જરૂર છે કે માત્ર ઉચ્ચ સ્થાન, બૌદ્ધિક ક્ષમતા અને

પ્રતિષ્ઠા ધરાવતી વ્યક્તિઓની જ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને સભ્યો તરીકે પસંદગી કરવામાં આવે."

૯૦. આ સંદર્ભમાં, ભારતના કાયદા પંચના તેના ૧૪ મા રિપોર્ટમાં સમાવિષ્ટ વિચારો, જે બીજા વહીવટી સુધારણા કમિશનના તેના ૧૫ મા રિપોર્ટમાં સમાવિષ્ટ વિચારોથી ભિન્ન છે તે ઉજાગર કરવા યોગ્ય છે, આનું એક કારણ એ છે કે કાયદા પંચને મદદ કરનારા વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ ન્યાયિક ક્ષેત્રના દિગ્ગજો જેવા હતા. આ મુજબ કહેવામાં આવ્યું હતું:

"ગૌણ ન્યાયતંત્રની પસંદગીમાં પબ્લિક સર્વિસ કમિશન દ્વારા ભજવવામાં આવતી મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે વિવિધ રાજ્યોમાં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના ચેરમેન અને કેટલાક સભ્યોની શક્ય તેટલી તપાસ કરવાની કાળજી લીધી. અમારે એ નોંધવું જ રહ્યું કે આમાંથી કેટલાક રાજ્યોમાં આ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનોના કર્મચારીઓ એવા ન હતા જેઓ કાર્યક્ષમતા અથવા તટસ્થતા બંને દ્રષ્ટિકોણથી વિશ્વાસ જગાડી શકે. તેમાં કોઈ શંકા નથી લાગતી કે કેટલાક રાજ્યોમાં આ કમિશનોમાં નિમણૂકો ગુણદોષની વિચારણા પર નહીં પરંતુ પક્ષ અને રાજકીય જોડાણોના આધારે કરવામાં આવે છે. કેટલાક રાજ્યોમાં પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્યો

દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવા ખરેખર એવી ક્ષણ ઊભી કરે છે કે તેઓ જે જવાબદાર હોદ્દા ધરાવે છે તેમાં રહેવા માટે લાયક નથી."

૯૧. બીજું, બંધારણીય અને વધુ મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાત એ અપેક્ષા ધરાવતા ભારતીયના લાભ માટે સુશાસનની છે. આ માટે, બંધારણીય ટ્રસ્ટીનું સ્થાન ભરવા માટે યોગ્ય વ્યક્તિની પસંદગી કરવી જોઈએ.

૯૨. આ કોર્ટના ઉપર દર્શાવેલા વિવિધ નિર્ણયોના પ્રકાશમાં, વહીવટી અને બંધારણીય જરૂરિયાત ત્યારે જ પૂરી થઈ શકે જો સરકાર પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક માટે માર્ગદર્શિકા અથવા પરિમાણો ઘડે. તે આમ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે તે આ કોર્ટને અથવા કોઈપણ ઉચ્ચ કોર્ટને નિર્દિષ્ટ મુદતમાં જરૂરી ક્વાયત હાથ ધરવા માટે રાજ્ય સરકારને નિર્દેશ આપતા અટકાવતું નથી. પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અથવા સભ્યના હોદ્દા પર વ્યક્તિની નિમણૂક માટે લાયકાત અથવા અનુભવ દર્શાવવાની ઈચ્છનીયતા કે અન્યથા વિચારવાનું રાજ્ય વિધાન મંડળ પર છોડવામાં આવ્યું હોવાથી, તેનો અર્થ એ નથી કે આ કોર્ટ કારોબારીને માર્ગદર્શિકા ઘડવા અને પરિમાણો નક્કી કરવા માટે નિર્દેશ આપી શકતી નથી. આ કોર્ટ ચોક્કસપણે આ સંબંધમાં યોગ્ય નિર્દેશો જારી કરી શકે છે, અને છેલ્લા કેટલાક દાયકાઓ દરમિયાન મળેલા અનુભવ અને કાયદા પંચ, બીજા વહીવટી સુધારણા કમિશન દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા વિચારો અને આ કોર્ટ દ્વારા સમયસમય પર વ્યક્ત કરાયેલા વિચારોને ધ્યાનમાં રાખીને, સુશાસન અને

સારા વહીવટ માટે આ કોર્ટ દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા સૂચકોના આધારે યોગ્ય માર્ગદર્શિકા અને પરિમાણો ઘડવા માટે કારોબારીને નિર્દેશો જારી કરવા અનિવાર્ય છે. આ માર્ગદર્શિકા રાજ્ય વિધાન મંડળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ ન કરે ત્યાં સુધી પંજાબ રાજ્ય પર બંધનકર્તા બની શકે છે અને રહેવી જોઈએ.

કુલ બેંચ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા વધારાના પ્રશ્નો:

૯૩. શ્રી ઢાંડાની નિમણૂકનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે કુલ બેંચ ડિવિઝન બેંચ દ્વારા તેને મોકલવામાં આવેલા સંદર્ભના ક્ષેત્રને વિસ્તારી શકતી નથી, કે વધારાના પ્રશ્નો ઘડી શકતી નથી.

૯૪. સામાન્ય રીતે કહીએ તો, તેઓ તેમની રજૂઆતમાં સાચા છે, પરંતુ તે કરવામાં આવેલા સંદર્ભ પર પણ આધાર રાખે છે.

૯૫. આ વિષય પરનો કાયદો નિર્ણયોની એક લાંબી શ્રેણી દ્વારા સ્પષ્ટ થયો છે અને તેને વારંવાર દોહરાવવાની જરૂર નથી. નિર્ણયોમાં કેશો નાથ ખુરાના વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૮૧ સપ્લી એસ.સી.સી. ૩૮ (ડિવિઝન બેંચે સિંગલ જજ દ્વારા મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નનો તેમના દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબ સાથે અપીલને સિંગલ જજ પાસે પાછી મોકલવી જોઈતી હતી અને કાયદા અનુસાર બીજી

અપીલનો નિકાલ કરવાનું સિંગલ જજ પર છોડી દેવું જોઈતું હતું.) નો સમાવેશ થાય છે. કેરળ સ્ટેટ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી મ્યુઝિયમ વ. રામબાલ કંપની, (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૫૮ (એ સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થયેલ છે કે જ્યારે સિંગલ જજ કે ડિવિઝન બેંચ દ્વારા મોટી બેંચ એટલે કે ડિવિઝન બેંચ અથવા કુલ બેંચ અથવા બંધારણીય બેંચને, જેવો કિસ્સો હોય, ચોક્કસ મુદ્દા પર સંદર્ભ કરવામાં આવે છે, ત્યારે મોટી બેંચ એવા મુદ્દા પર નિર્ણય આપી શકતી નથી જે મોકલવામાં આવેલો પ્રશ્ન નથી.). ટી.એ. હમીદ વ. એમ. વિશ્વનાથન, (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૪૩ (કારણ કે, કુલ બેંચને માત્ર સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી કુલ બેંચે તેને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપવો જોઈતો હતો અને ગુણદોષ પર રિવિઝન અરજીનો નિર્ણય કરવા માટે ડિવિઝન બેંચને કેસ મોકલવો જોઈતો હતો.). અને વધુ તાજેતરમાં, સાકિબ અબ્દુલ હમીદ નાયન વ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૯૩ (સામાન્ય રીતે, મોટી બેંચ દ્વારા સંદર્ભનો જવાબ આપ્યા પછી, રેફરન્સ કોર્ટે મોટી બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબોના આધારે ગુણદોષ પર મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાનો હોય છે.).

૯૬. કોઈ બેંચને મોટી બેંચ દ્વારા નિર્ણય માટે સમગ્ર કેસ મોકલવાથી રોકતો હોય તેવો કોઈ બાધ દર્શાવવામાં આવ્યો નથી – તે સંપૂર્ણપણે કરવામાં આવેલા સંદર્ભ પર આધાર રાખે છે. ગમે તે હોય, આ અપીલમાં તે મુદ્દો ઉપસ્થિત થતો નથી અને તેથી આ વિષય પર વધુ કશું કહેવાની જરૂર નથી.

૯૭. ડિવિઝન બેંચ દ્વારા કુલ બેંચને કયો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો હતો અને શું તે બેંચે વધારાના પ્રશ્નો ઘડ્યા હતા? આનો જવાબ હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં મળી રહે છે. સંદર્ભ કલાત્મક રીતે ઘડવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૬. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૧૬ કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા નિયત કરતો ન હોવા છતાં, નિમણૂકના હેતુ અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માની શકાય નહીં કે નિમણૂકની સત્તાને કોઈ પ્રક્રિયા દ્વારા નિયંત્રિત કરવાની જરૂર નથી. એ બિનહરીફ છે કે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિ સક્ષમતા અને નિષ્ઠા ધરાવતી હોવી જોઈએ. ઇન આર/ઓ ડૉ. રામ આશ્રય યાદવ, ચેરમેન, બિહાર પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, (૨૦૦૦) ૪ એસ.સી.સી. ૩૦૯, રામ કુમાર કશ્યપ અને અન્ય વ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૧૧૫૧ અને ઇન રિ મેહર સિંહ સૈની, ચેરમેન, એચ.પી.એસ.સી. અને અન્ય, (૨૦૧૦) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૮૬ માં સુપ્રિમ કોર્ટના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ લઈ શકાય.

૭. જો એમ હોય તો, પ્રશ્ન એ છે કે આવી વ્યક્તિઓની ઓળખ અને પસંદગી કેવી રીતે કરવાની છે અને શું વર્તમાન કેસમાં, અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા માન્ય છે અને જો નહીં, તો તેની અસર શું છે. અમારો અભિપ્રાય છે કે આ પ્રશ્નો પર ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ દ્વારા

વિચારણા કરવાની જરૂર છે. તદનુસાર, અમે આ બાબત ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચને મોકલીએ છીએ."

૯૮. કરવામાં આવેલી રજૂઆતોના આધારે, કુલ બેંચે તેને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નોને નીચેના શબ્દોમાં પુનઃગઠિત કર્યા:

"૧. શું વર્તમાન અરજી ગ્રાહ્ય નથી કારણ કે ઉપસ્થિત કરાયેલા પ્રશ્નો સુપ્રિમ કોર્ટના નિર્ણયો દ્વારા નક્કી થયેલા પ્રશ્નો છે? ૨. શું વર્તમાન અરજી એ નોકરીની બાબતમાં જાહેર હિતની અરજી છે, અને તેથી સદર આધારે પણ ગ્રાહ્ય નથી? ૩. શું આ કોર્ટ પારદર્શક, ન્યાયી અને નિષ્પક્ષ પ્રક્રિયા માટે માર્ગદર્શિકાના સ્વરૂપમાં નિર્દેશો જારી કરી શકે છે જેથી કરીને માત્ર ત્રુટિરહિત અંગત નિષ્ઠા, ક્ષમતા અને લાયકાત ધરાવતી વ્યક્તિઓની જ રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના સભ્યો / ચેરમેન તરીકે નિમણૂક થાય? ૪. શું ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાના ઉપયોગમાં, એવું કહી શકાય કે સામાવાળા નંબર ૪ [શ્રી હરીશ રાય ઢાંડા] ની કમિશનના ચેરમેન તરીકે નિમણૂક તરફ દોરી જતી નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા મનસ્વી, તરંગી અથવા અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરનારી હતી?"

૯૯. પુનઃગઠન વિશે કુલ બેંચ દ્વારા ખુલાસો કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રથમ બે પ્રશ્નો પંજાબ રાજ્ય વતી સંદર્ભની ગ્રાહ્યતા અંગે જ ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યા હતા. મારા મત મુજબ, પ્રથમ બે પ્રશ્નો વાસ્તવમાં રિટ અરજીની ગ્રાહ્યતા પર જ અસર કરે છે. આ મુદ્દાઓનો નિર્ણય ડિવિઝન બેંચ દ્વારા થવો જોઈતો હતો અને જો તેણે પ્રશ્નોનો જવાબ નકારાત્મક આપ્યો હોત, તો કુલ બેંચને કોઈ સંદર્ભ કરવાની જરૂર જ ન પડી હોત.

૧૦૦. રિટ અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવો બહુ મોટો મુદ્દો બનાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે "બાબત" (એટલે કે સમગ્ર બાબત) કુલ બેંચને મોકલવામાં આવી હતી. સમગ્ર "બાબત" કુલ બેંચને મોકલવામાં આવી હતી તેની સાથે સંમત થવું મુશ્કેલ છે. પ્રથમ, "બાબત" શબ્દે જે સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ થયો હતો તેમાંથી અર્થ લેવો પડશે, જે કુલ બેંચ સમક્ષ મૂકવામાં આવેલા માત્ર બે પ્રશ્નોના સંદર્ભમાં છે. બીજું, કુલ બેંચે પણ એવું ન વિચાર્યું કે સમગ્ર બાબત તેને મોકલવામાં આવી હતી અને તેથી જ સંદર્ભનો જવાબ આપ્યા પછી "બાબત" કાયદા અનુસાર નિકાલ માટે ડિવિઝન બેંચને પરત મોકલવામાં આવી હતી.

૧૦૧. આ હદ સુધી, શ્રી ઢાંડાના પક્ષનું સમર્થન કરતા વિદ્વાન વકીલ સાચા છે કે કુલ બેંચે તેના જ્યુરિસડિક્શનનું અતિક્રમણ કર્યું હતું. પરંતુ આ ચર્ચા આપણને ક્યાં લઈ જાય છે? આ બે પ્રશ્નો પર આ કોર્ટમાં ચુકાદો મેળવવાના હેતુથી સંપૂર્ણ દલીલો કરવામાં આવી હતી, અને એવો કોઈ સુઝાવ આપવામાં આવ્યો ન હતો કે

ક્ષેત્રાધિકારની ભૂલના કારણે આ પ્રશ્નો પર કુલ બેંચના નિર્ણયને રદ કરવામાં આવે અને ડિવિઝન બેંચને તેનો સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણય કરવા માટે કહેવામાં આવે. તેથી, મોટી બેંચે તેને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નોનો જ નિર્ણય કરવો જોઈએ તેવા કાયદા છતાં, આ અપીલના સંબંધમાં આ મુદ્દો માત્ર શૈક્ષણિક રસનો જ છે. અલબત્ત, જો કોઈ ગૌણ પ્રશ્ન તાર્કિક રીતે અને અનિવાર્યપણે ઉપસ્થિત થાય, તો મોટી બેંચ જડ બની શકતી નથી અને તેનો જવાબ આપવાનો ઇનકાર કરી શકતી નથી. આવા પ્રસંગોએ વ્યાવહારિક દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવો જોઈએ.

૧૦૨. જ્યાં સુધી કુલ બેંચ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પ્રશ્નો ૩ અને ૪ નો સંબંધ છે, મારો અભિપ્રાય છે કે તેઓ માત્ર એવા મુદ્દાઓને સ્પષ્ટ અને કેન્દ્રિત કરે છે જે ડિવિઝન બેંચ દ્વારા ખૂબ આકર્ષક રીતે વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા ન હતા. હું એ વાત સાથે સંમત નથી કે કુલ બેંચે તેની સમક્ષના મુદ્દાઓના પુનઃગઠનમાં તેના ક્ષેત્રાધિકારનું અતિક્રમણ કર્યું હતું.

૧૦૩. ત્યારબાદ એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક માટે માર્ગદર્શિકા કે પરિમાણો ઘડવાના પ્રશ્ન પર હાઈકોર્ટની કુલ બેંચને કોઈ સંદર્ભ કરવા માટે ડિવિઝન બેંચ પાસે ખરેખર કોઈ પ્રસંગ ન હતો. આ કોર્ટે મેહર સિંહ સૈની માં અગાઉથી જ કાયદો નક્કી કરી દીધો હતો અને હાઈકોર્ટે માત્ર તેનું પાલન કરવાની જરૂર હતી. દલીલ મુદ્દાને ખૂબ જ સરળ રીતે રજૂ કરે છે. ડિવિઝન બેંચ કેસના તથ્યો પર આ કોર્ટના નિર્ણયની લાગુ પડવા યોગ્યતા

અને જો જરૂરી હોય તો વધુ ફોલો-અપ કાર્યવાહી માટે કુલ બેંચને સંદર્ભ કરવા માટે સંપૂર્ણપણે હકદાર હતી. આ દલીલનો ઉલ્લેખ માત્ર એટલા માટે કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે તે ઉપસ્થિત કરવામાં આવી હતી અને તેના પર ખરેખર કશું નિર્ભર નથી, સિવાય કે આ હાઈકોર્ટમાં દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીની ગ્રાહ્યતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવવાની બીજી રીત છે.

કુલ બેંચ દ્વારા હરિયાણા રાજ્યને પક્ષકાર તરીકે જોડવું:

૧૦૪. હરિયાણા રાજ્ય અને હરિયાણા પબ્લિક સર્વિસ કમિશનને સ્વયં સંજ્ઞાનથી પક્ષકાર તરીકે જોડવા માટે કુલ બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલું વાજબીપણું એ છે કે "પંજાબ અને હરિયાણા રાજ્યોના સંબંધમાં સામાન્ય મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થવાની સંભાવના હતી." મને લાગે છે કે આ પક્ષકાર તરીકે જોડવાનું બિલકુલ યોગ્ય કારણ નથી. આ કેસ પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક સાથે સંબંધિત હતો અને તેની સમક્ષના વિવાદના ક્ષેત્રને વિસ્તૃત કર્યા વિના તેને ત્યાં જ છોડી દેવો જોઈતો હતો અને છોડી શકાતો હતો.

મુખ્યમંત્રીની સલાહ રજૂ કરવી:

૧૦૫. પંજાબ રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે હાઈકોર્ટ મુખ્યમંત્રી દ્વારા રાજ્યપાલને આપવામાં આવેલી સલાહ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકી ન હોત. આ દલીલનો આધાર ફુલ બેંચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧ ઓગસ્ટ ૨૦૧૧ નો હુકમ છે. હુકમનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"શ્રી જિંદાલ, એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સામાવાળા નંબર ૪ [શ્રી ઢાંડા] ની નિમણૂક પ્રક્રિયાને લગતો રેકર્ડ પણ રજૂ કરશે."

૧૦૬. આ સંબંધમાં વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદ વ્યાજબી છે. માત્ર એટલું નિર્દેશિત કરવાની જરૂર છે કે સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વ. સોઢી સુખદેવ સિંહ, (૧૯૬૧) ૨ એસ.સી.આર. ૩૭૧ માં આ કોર્ટે સ્પષ્ટપણે ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે:

"એ યાદ કરવાની ભાગ્યે જ જરૂર છે કે મંત્રીમંડળ દ્વારા રાજપ્રમુખ કે રાજ્યપાલને આપવામાં આવેલી સલાહ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૩, પેટા-અનુચ્છેદ (૩) દ્વારા સ્પષ્ટપણે સાચવવામાં આવી છે; અને આવી સલાહના કિસ્સામાં આગળ કોઈ પ્રશ્ન વિચારવાની જરૂર નથી." આ વિષય પર વધુ કશું કહેવાની જરૂર નથી.

નિષ્કર્ષ:

૧૦૭. પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષની નિમણૂક એ બંધારણીય હોદ્દા પરની નિમણૂક છે અને તે "નોકરીની બાબત" નથી. તેથી આવી નિમણૂકને પડકારતી પી.આઈ.એલ., કો વૉરંટોની રિટ જારી કરવા માટે અને જાહેરાતની રિટ જારી કરવા માટે, જેવો કિસ્સો હોય, બંને માટે ગ્રાહ્ય છે.

૧૦૮. જાહેરાતની રિટ જારી કરવા માટેના કેસમાં, ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ હાલમાં નિમણૂક માટેની વિચારમંથન પ્રક્રિયાની તપાસ કરવા સુધી મર્યાદિત છે જો તે સંસ્થાની બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતોને પૂરી કરતી ન હોય જેની નિષ્ઠા અને પ્રતિબદ્ધતા જાળવવાની જરૂર છે અથવા આ કારણોસર નિમણૂક જાહેર હિતમાં ન હોય.

૧૦૯. આ કેસના સંજોગોમાં શંકાને કોઈ સ્થાન રહેતું નથી કે શ્રી હરીશ રાય ઢાંડાની નિમણૂક કરતું તારીખ ૭ જુલાઈ ૨૦૧૧ નું જાહેરનામું હાઈકોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે રદ કરવામાં આવ્યું હતું કારણ કે નિમણૂક કરવામાં વિચારમંથન પ્રક્રિયા જેવું કશું ન હતું અને પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનની બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો પૂરી થઈ ન હતી.

૧૧૦. મેં જે ઢ્રષ્ટિકોણ લીધો છે તેમાં, હાઈકોર્ટો માટે ચેતવણીના શબ્દની જરૂરિયાત છે. બંધારણીય હોદ્દાઓ પર કરવામાં આવેલી નિમણૂકો સામે ઉતાવળિયા અરજદારો દ્વારા સમાન પડકારો ફેંકવાની સંભાવના છે જ્યાં કોઈ પાત્રતાના માપદંડ અથવા પ્રક્રિયા નક્કી કરવામાં આવી નથી. હાઈકોર્ટો આવી અરજીઓ ગ્રાહ્ય રાખવામાં પણ અત્યંત સાવચેત રહે તે યોગ્ય રહેશે. એ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે જ્યાં સુધી બંધારણીય, કાર્યાત્મક અને સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો પૂરી થાય છે અને નિમણૂકો આ કોર્ટ દ્વારા સમયસમય પર આપવામાં આવેલા સૂચકો અનુસાર હોય ત્યાં સુધી કારોબારીને બંધારણીય નિમણૂકો કરવા માટે પૂરતી જગ્યા આપવી જ જોઈએ.

૧૧૧. આવી નિમણૂકો કરવામાં મેળવેલા અનુભવને ધ્યાનમાં રાખીને, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે રાજ્ય વિધાન મંડળ યોગ્ય કાયદો ન ઘડે ત્યાં સુધી, પંજાબ રાજ્યે આગળ આવવું જોઈએ અને પંજાબ પબ્લિક સર્વિસ કમિશનના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની પસંદગી અને નિમણૂક માટે પ્રક્રિયાનું મેમોરેન્ડમ અને વહીવટી માર્ગદર્શિકા ઘડવા માટે તાકીદના પગલાં લેવા જોઈએ, જેથી મનસ્વી નિમણૂકોની શક્યતા દૂર થઈ જાય.

૧૧૨. સિવિલ અપીલોનો ભાઈ પટનાઈક દ્વારા નિર્દેશિત કર્યા મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

બી.બી.બી.

અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

This judgment has been translated using AI Tool

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.